

Ladislav Kudrna

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka o událostech
od československé mobilizace do 4. března 1941
Neznámý archivní dokument ve světle faktů

Úvod

Níže uvedený text pojednává o doposud fakticky neznámých, a přitom klíčových okamžicích našich novodobých dějin. Divizní generál Ing. Alois Vicherek (dále pouze označení gen.) sepsal na jaře roku 1941 hlášení: *Zpráva o událostech od čs. mobilizace až do dnešního dne* (myšleno 4. března 1941).¹ Tento raport byl zřejmě určen nejen pro tehdejšího ministra národní obrany, divizního generála Sergěje Ingra, ale i pro prezidenta Edvarda Beneše. S ohledem na závažnost dokumentu jsem se rozhodl *Zprávu* po částech citovat, přičemž jsem se pokusil dodržet rozdělení textu tak, jak jej provedl samotný generál Vicherek. Významné události či osobnosti² zmíněné v textu, přesahující však možnosti, respektive únosnost poznámkového aparátu, jsou umístěny do samostatné *Přílohy* na konci této studie. Citace pocházející od generála Vicherka jsem místy upravil podle současných pravopisných pravidel. Stejně tak jsem rozepsal některé zkratky, případně jim dal správnou, nezkomolenou podobu.

1 Tento archivní materiál objevil pro českou historiografii Mgr. Martin Juřica v době, kdy pracoval na své diplomové práci o generálu Aloisi Vicherkovi. *Zprávu* mu předala druhá generálova manželka, Marie Vicherková. Mgr. Juřica poté část *Zpráv* uveřejnil v těšínském sborníku. JUŘICA, Martin: Ze vzpomínek generála Aloise Vicherka z let 1938–1939. In: *Těšínsko*, 2002, r. XLV, č. 1, s. 26–28. Útržek z této *Zpráv* se rovněž objevil v práci PhDr. Jiřího Rajlichy, pojednávající o účasti československých letců v bitvě o Francii. RAJLICH, Jiří: *Na nebi sladké Francie. Válečný deník československých letců ve službách francouzského letectva 1939–1945*. Svět křídel, Cheb 2008, s. 19. Tímto Mgr. Juřicovi velice děkuji za předání tohoto jedinečného materiálu, stejně jako za cenné připomínky a podněty při zpracování této studie.

2 Vojenské osobnosti jsou v *Příloze* uvedeny v hodnostech, v jakých se objevily ve Vicherkově *Zprávě*.

I. Období mobilizace ve Vyškově: sovětská mise na území Československa v září 1938

Generál Alois Vicherek náležel v době mnichovské krize mezi přední armádní činitele. K vypjatým událostem v září 1938, respektive k doposud ne zcela objasněné a mýty opředené sovětské vojenské akci, uvedl následující: *Před vyhlášením mobilisace³ žádal Sovětský svaz posláni letounů do Kyjeva, že je tam vojenská sovětská mise, generál a několik důstojníků (jména si nepamatuji). Bylo jim posláno letadlo od Československých státních aerolinií (vyslal ho Stočes⁴ na rozkaz Ministerstva národní obrany po dohodě s hlavním štábem), které létalo na lince Praha–Moskva. Vrátilo se zpět po mobilizaci, a z této mise přiletěli do Brna dva členové, jeden generál letectva⁵ a jeden plukovník letectva. Po všeobecné informaci o situaci, sdělil generál, že by nám mohli dát ihned k dispozici asi 700 letounů,⁶ ale zároveň žádali: plány organizace hlásné služby, protiletadlové obrany, rozmístění a rozměry letišť, počty letek, počty letounů, množství letecké munice.⁷*

- 3 Myšlena všeobecná mobilizace vyhlášená 23. září 1938. Předtím, konkrétně 20. května 1938, proběhla částečná mobilizace. Pražská vláda tak reagovala na informace o stahování německých ozbrojených sil k československým hranicím. Následně byl ministr národní obrany František Machník pověřen, aby povolal do zbraně záložníky a vybrané specialisty. Dnes je zřejmé, že nacistické Německo nemělo v květnu roku 1938 v úmyslu obsadit Československo. Zprávy československé zpravodajské služby o soustřeďování Wehrmachtu jsou považovány buď za omyl, nebo za záměrnou dezinformaci. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že se blížily obecní volby a nikdo nepochyboval o masivní podpoře Henleinovy SDP ze strany německého obyvatelstva v českém pohraničí. Panovaly obavy, aby Berlín nevyužil napětí (nepokojů) v pohraničí a nezopakoval scénář jako v případě anšlusu Rakouska. Velení armády však nemohlo v krátké době potvrdit či vyvrátit zprávy o aktivitě německých jednotek. LUKES, Igor: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem. Benešova cesta k Mnichovu*. Prostor, Praha 1999, s. 152–168. Dále viz ŠRÁMEK, Pavel: *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932–1939*. Mladá fronta, Praha 2008, s. 80–81.
- 4 Ing. František Stočes (19. 5. 1895 – 23. 6. 1942), vrchní technický ředitel Československých státních aerolinií (ČSA). Popraven v období heydrichiády na kobyliště střílnici.
- 5 V čele dvoučlenné mise stál zástupce velitele sovětského vojenského letectva Jakov V. Smuškevič, bývalý hlavní letecký poradce španělské republikánské vlády v době občanské války. ŠRÁMEK, Pavel: *Sovětské letci v Československu na podzim 1938*. In: *Přísně tajné*, 2008, č. 2, s. 38. Ten samý text (*Mobilizace předválečné armády v roce 1938, Sovětské letci v Československu na podzim 1938*) viz <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/mobilizace/10.htm> (citováno k 24. 1. 2011).
- 6 K problematice výstavby letecké báze na Českomoravské vysočině viz Příloha.
- 7 Z tohoto vyjádření však nevyplývá to hlavní. Tedy, do jaké míry byli Sověti skutečně odhodláni poskytnout Československé republice takové množství letounů. Pokud dnes známe průběh mnichovské krize a postoj sovětské strany z našich a zahraničních archivů (vyjma bývalých sovětských), není možné se ubránit hypotéze, zda se ze strany Sovětů nejednalo o pouhě machinace (mý vám [možná], dáme letouny, když vy nám dáte podrobné detaily o vašem letectvu), nebo zda již tehdy neuvažovali o pomoci à la Španělsko. Jinými slovy dodávky zbraní Československu v jeho osamoceně válce s nacistickým Německem, která by Moskvě otevřela cestu do Evropy. Ohledně průběhu (nejen) mnichovské krize odkazují čtenáře na vynikající studie profesora Lukeše z bostonské univerzity. LUKES, Igor: *Stalin and Beneš at the End of September 1938: New Evidence from the Prague Archives*. In: *Slavic Review*, 1993, Volume 52, No. 1, s. 28–48. Dále LUKES Igor: *Stalin and Czechoslovakia in 1938–39: An Autopsy of a Myth*. In: LUKES, Igor – GOLDSTEIN, Eric (eds.): *The Munich crisis, 1938: Prelude to World War II*. Frank Cass & Co. Ltd., London 1999, s. 13–48. Konečně viz LUKES, Igor: *Benesch, Stalin und die Komintern: Vom Münchener Abkommen zum Molotow-Ribbentrop Pakt*. In: *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 1993, Nummer 3, s. 325–353.

Ladislav Kudrna

Dojednal jsem s nimi, že věc projednám s náčelníkem štábu a odjel jsem do Vyškova, kde jsem vše bláslil náčelníkovi štábu armádnímu generálovi Krejčímu⁸ v přítomnosti generála Husárka, generála Fialy, generála Fajfry;⁹ po krátké poradě mi bylo uloženo, abych zástupcům Sovětského svazu sdělil, že požadované jim bude předáno. Některé doplňky musely být opatřeny na MNO, proto za tím účelem odjel do Prahy pplk. Hartmann.¹⁰ Mise odletěla do Prahy přes Pardubice, kde si chtěla prohlédnout letiště. V té době tam byla stíhací perut, jejímž velitelem byl major letectva Hess. Byli jim předvedeny stíhací stroje a jeden člen mise si sám také na jednom stroji zalétal.

O tomto poselství jsem pak již více nic neslyšel, jen vím, že další členové byli v Kyjevě a žádali o vyslání dalšího letounu, ale ten jim již poslán nebyl, kdo tak rozbodl, nevím.¹¹

Složitá situace na Těšínsku v druhé polovině roku 1938

Jak známo, beckovské Polsko se aktivně snažilo v průběhu mnichovské krize využít zoufalé situace, v níž se nacházela pražská vláda. Krátce před půlnocí 30. září 1938 předložila Varšava ultimátum požadující vydání území, jenž mělo Československo získat neprávem po skončení Velké války. Jednalo se zejména o strategicky a průmyslově cenné Těšínsko.¹² V dané pohraniční oblasti docházelo již v průběhu září téhož roku stále častěji k teroristickým akcím polské polovojenské nacionalistické organizace Legion Zaolziński. Na základě ultimáta polské vlády vyslovila československá vláda 1. října 1938 souhlas s odstoupením požadovaného území Polsku.¹³

K polské hrozbě Vicherek uvedl, že: *V době úhrozy bezprostředního vpádu Poláků na Těšínsko, byl jsem přítomen hlášení generála Luži na hlavní velitelství, kde sděloval, že jest-*

8 Mobilizovaná armáda se skládala z 12 hraničních oblastí, 21 divizí, 4 rychlých divizí, 2 skupin v síle divize a jedné skupiny v síle brigády, tvořících 4 armády a zálohu hlavního velitelství. Hlavním velitelem byl armádní generál Ludvík Krejčí, který byl přímo podřízen prezidentu republiky dr. Edvardu Benešovi jakožto vrchnímu veliteli branné moci. MINÁŘIK, Pavel: *Reorganizace armády ve 2. polovině 30. let a vytvoření operační sestavy vojsk po vyhlášení mobilizace*, <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/mobilizace/1.htm> (podle stavu ke dni 24. 1. 2011). Je vysoce pravděpodobné, že o sovětské nabídce byl informován i prezident Beneš. Ten samý text v tištěné formě viz *Shorník vojenské akademie v Brně*, řada C-D, 1999, č. 2, s. 65–90.

9 Divizní generál Ing. Jaroslav Fajfr (1883–1974) stál v čele III. (leteckého) odboru MNO, jenž řídil veškeré záležitosti týkající se československého vojenského letectva. Fajfr stál v jeho čele od roku 1927 až do okupace, čímž fakticky vykonával funkci velitele letectva. Po rozpuštění armády se aktivně zapojil do odboje v rámci Obrany národa (podle jiných informací se však odboje nezúčastnil). Po únoru 1948 byl odsouzen k odnětí svobody v délce tří let. ŠRÁMEK, Pavel: *Ve stínu Mnichova*, s. 34.

10 Vicherek měl zřejmě na mysli podplukovníka letectva Antonína Hartmana (nar. 1891), který před mobilizací sloužil na MNO, a v jejím průběhu na Hlavním velitelství. Přípis Mgr. Pavla Šrámka, Ph.D. ze dne 9. 12. 2010.

11 VICHEREK, Alois: *Zpráva o událostech od čs. mobilisace až do dnešního dne* (dále jen Zpráva). Kopie v držení autora. V případě výše citované části Zprávy se jedná o jedinečný archivní materiál, konečně potvrzující nejen přítomnost sovětské mise na československém území v době mnichovské krize, ale zejména účel jejího pobytu.

12 Téměř rok poté si poručík letectva Stanislav Fejfar, budoucí letecké eso a velitel letky B 313. československé stíhací perutě na půdě Velké Británie, emotivně poznamenal do deníku: *Polsko se zmitá v křečích a očekává svůj konec. Viz slovanskou svornost! Před rokem nám uměli vrazit zrádně „náž“ do zad. Netuší, že je teď čeká stejný osud. Smutno je nám, vždyť víme, že takto se oddaluje náš sen – opětná svoboda.* FEJFAR, Stanislav: *Deník stíhače*. Kruh, Hradec Králové 1970, s. 29.

13 Jednalo se o značnou část Těšínska (810 km²), části Opavy, Spiše, Kysúc a Šariše.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichereka...

liže Poláci zahájí útok, takže budou do 24 hodin na Dunaji. Bylo z toho u štábu velké rozčilení, ale jak to skončilo, nevím, poněvadž jsem byl nucen služebně se vzdát. Sám jsem to považoval za projev malomyslnosti. V téže době jsem navštívil armádního generála Prchala v Brně, žádal a prosil ho, aby vyšší velitelé podnikli akci proti pasivnímu řešení otázky sudetské a polské. Bobužel, ač jsme o tom hovořili skoro hodinu, nepodařilo se mi dosáhnout nějakého rozhodnutí k aktivitě,¹⁴ generál Prchala mi nakonec řekl, že až bude potřeba, že mne zavolá, teď že mu bylo doporučeno, kdyby chtěl něco podnikat, ať se raději zastřelí. Kým mu to bylo řečeno, jsem se nedověděl. Když se stal vrchním velitelem na Slovensku¹⁵ (ještě před vídeňským ujednáním¹⁶), předpokládal jsem, že Slovensko bude vojensky ovládnuto a že se plně sjednotí s historickými zeměmi. Bobužel se tak nestalo.¹⁷

Maďarští letci kontra českoslovenští

Po podepsání hanebné Mnichovské dohody se o své „svaté nároky“ hlásilo čím dál hlasitěji hortyovské Maďarsko, které se nikdy nevzdalo myšlenky na návrat tzv. Horních Uher do soustátí svatoštěpánské koruny. Maďarští letci přitom poměrně často narušovali vzdušný československý prostor. Již 25. října 1938 byli sestřeleni nic netušící desátník letectva Ján Kello a svobodník aspirant letectva Jaromír Šotola

- 14 Snad pouze armádní generál Lev Prchala, díky svým vojenským a intelektuálním schopnostem, mohl zrealizovat vojenský převrat v souvislosti s přijetím mnichovského diktátu. Razantní generál sice patřil mezi největší odpůrce kapitulace, což ovšem nezměnilo dějinný výsledek střetu mezi nacistickým Německem a demokratickým Československem v inkriminované době. FIDLER, Jiří: *Generálové legionáři*. Jota, Brno 1999, s. 244. Někteří autoři vyslovili domněnku, že k puči generality nebylo daleko. V bytě pražského primátora Petra Zenkla, který po únoru 1948 stanul v čele zahraniční akce jako předseda Rady svobodného Československa, se 2. října 1938 sešli gen. Lev Prchala, gen. Sergěj Ingr, gen. Vojtěch Luža a plk. Emanuel Moravec. Nikdo z přítomných však v sobě nakonec nenašel odpovědnost k uskutečnění nebezpečné akce. Zahájení izolované války proti vojensky silnějšímu Wehrmachtu by bylo značným hazardem, zvláště pokud generalita věděla, že jedinou podporu ze zahraničí by zřejmě představovala pouze zbrojní pomoc ze strany Moskvy, respektive teoretická možnost sovětské vojenské pomoci à la Španělsko. KOURA, Petr: Edvard Beneš a armáda druhého odboje. In: *Na pozvání Masarykova ústavu*. Masarykův ústav AV ČR, Praha 2004, s. 87. Lev Prchala si údajně nikdy neodpustil, že v době Mnichova Beneše nezastřelil, když už na něj na Hradě mířil pistolí (tak se alespoň později vyjádřil jeho syn, bojující za války u Tobruku a po válce pokračující v otcových antikomunistických šlépějích). Byl to právě budoucí Prchalův „nepřítel“ generál Ingr, který měl se svojí divizí obsadit hlavní město.
- 15 Po demobilizaci (proběhla v pěti etapách od 9. října do 15. prosince 1938) se velitelství 4. armády přemístilo do slovenského hlavního města. Lev Prchala byl 16. prosince 1938 jmenován velícím generálem Karpatské Ukrajiny a posléze se stal i členem vlády Ukrajinské národní jednoty (byl jejím několikanásobným ministrem). Poté, co slovenský sněm vyhlásil 14. března 1939 vytvoření Slovenského štátu, začaly maďarské jednotky obsazovat Podkarpatskou Rus. Generál Prchala ihned vydal příkazy ke statečné obraně. V dané politické situaci neměl naději na úspěch. Již 24. května téhož roku překročil polské hranice, aby se přidal k rodící se zahraniční akci.
- 16 Generál Vicherek měl na mysli tzv. vídeňskou arbitráž ze dne 2. listopadu 1938, ukončující zdlouhavé jednání o maďarsko-československé hranici. Arbitrážním výrokem německého ministra zahraničí Joachima von Ribbentropa a italského ministra zahraničí Galeazza Ciana bylo Československo nuceno odstoupit během 5. až 10. listopadu 1938 téměř polovinu Podkarpatské Rusi včetně Užhorodu a značnou část jižního a východního Slovenska Maďarsku. Jednalo se o 11 927 km² s více než 1 milionem obyvatel. Tím bylo ukončeno pomnichovské dělení Československa, které ztratilo 41 098 km² a 4 879 000 obyvatel. Kolektiv autorů: *Československé dějiny v datech*. Svoboda, Praha 1986, s. 418.
- 17 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

Ladislav Kudrna

z 10. pozorovací letky 3. leteckého pluku. Československá osádka prováděla na dvoumístném stroji Letov Š-328 průzkumný let u obce Lak poblíž Velkého Mederu. Shodou okolností v témže prostoru shazoval maďarský Junkers Ju-52/3m, za asistence dvou stíhacích Fiatů CR-32, „nedopatřením“ promaďarské letáky. Poručík László Pongrácz,¹⁸ příslušník 1/2. stíhací letky (vadászszázad) neváhal a třikrát na československý průzkumný letoun zaútočil. Zřejmě se obával, že by průzkumný letoun mohl ohrozit jejich svěřence. Ve skutečnosti představovala nic netušící československá osádka snadnou kořist. Zatímco zraněnému Kellovi (utrpěl těžké popálení ruky) se podařilo s rozstříleným strojem nouzově přistát u obce Bodza, jeho pozorovatel Šotola při útoku zahynul.¹⁹

Generál Vicherek popsál situaci na „vzdušné frontě“ následovně: *V té době drze porušovali maďarští letci ustanovené neutrální pásmo, létali za toto pásmo a sestřelili nám jeden letoun. Na podkladě toho, v dohodě s hlavním štábem, vydal jsem rozkaz, aby naši letci, každý takový letoun, porušující neutrální pásmo, sestřelili. Tehdejší ministr národní obrany, armádní generál Syrový, však nařídil rozkaz zrušit; za tím účelem jsem byl volán na hlavní štáb, kde mi generál Miklík²⁰ oznámil, že z příkazu ministra národní obrany mám rozkaz zrušit.²¹ Odřekl jsem, neboť tím bych byl úplně prolomil morálku letců a jejich důvěru ve své velitele. Zrušení provedl hlavní štáb z rozkazu ministra národní obrany, podepsal generál Miklík.*

Právě se provádělo posilování letectva na Slovensku novými letkami z Čech. Velitelem této skupiny byl určen plukovník letectva Berounský. Zasvětil jsem ho do této události a dal mu pokyny, aby vše po přjezdu na Slovensko zajistil tak, aby každý maďarský letoun, který překročí stanovené neutrální pásmo, byl napaden, zabrán nebo zneškodněn. Mělo se tak dít bez rozkazu, automaticky z iniciativy letců i za cenu eventuálního potrestání těch letců, kteří se tímto způsobem provinili proti oficiálnímu zákazu. Nedošlo však k žádným srážkám, protože se asi Maďaři dozvěděli o zesílení letectva.²²

18 László Pongrácz (1907–1986) v průběhu druhé světové války sloužil jako zkušební pilot. Jediného vzdušného vítězství tedy dosáhl 25. října 1938 nad československým územím. Po válce emigroval do Jižní Ameriky, kde 30. dubna 1986 zemřel v Buenos Aires. Podle maďarských historiků se však nejednalo o potvrzený sestřel. Poručík Pongrácz měl být za tento čin naopak potrestán svým velitelem, jelikož k incidentu došlo v průběhu obtížných jednání ohledně nově maďarsko-československé hranice. Dle mínění mnohých maďarských publicistů, ale i historiků, bylo vídeňskou arbitráží svatoštěpánské koruně vráceno území obývané zejména maďarským etnikem. Viz *Biplane Fighter Aces*, http://surfcity.kund.dalnet.se/hungary_pongracz.htm (citováno k 24. 1. 2011). Dle jiných informací měl být Pongrácz za svůj čin povýšen.

19 *Vojenský ústřední archiv* (dále jen VÚA), fond (dále jen f.) Ministerstvo národní obrany (dále jen MNO) prezidiální, signatura (dále jen sign.) 72 1/2 1939, Seznam příslušníků armády, kteří padli nebo zemřeli či byli zraněni v době branné pohotovosti státu. Rovněž viz ŠAFAŘÍK, Jan J.: *Sestřely přiznané maďarským pilotům během maďarsko-československého a maďarsko-slovenského pohraničního konfliktu v letech 1938 a 1939*, <http://aces.safarikovi.org/victories-hungary-1938-1939.pdf> (citováno k 24. 1. 2011).

20 Brigádní generál Miroslav Miklík (1892–1965), v době mobilizace podnáčelník pro operace v Hlavním štábu. Po okupaci se aktivně zapojil do odboje. Zatčen Gestapem v prosinci 1939.

21 Ohledně rozkazu viz *Přílohy*.

22 K dalšímu střetu s maďarskými letci nad Slovenskem došlo 24. března 1939. Jeho hlavními protagonisty tak byli slovenští letci hájící ve vzdušných bojích svoji nově vzniklou „samostatnou“ Slovenskou republiku. Po obsazení Podkarpatské Rusi překročily ráno 23. března 1939 maďarské jednotky i východní hranice Slovenska. Slovinci se postavili Maďarům na rozhodný odpor. Do konfliktu zasáhlo aktivně i oslabené slovenské letectvo. Průběh vzdušných bojů však dopadl, díky mnoha faktorům

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichereka...

V Praze zatím se projednávala restrikce armády²³ a rušení objednávek různé výzbroje. Podařilo se mi vymoci, že letectvo tím nebylo dotčeno, a že téměř všechny objednávky moderních letounů (hlavně B-71) měly být uskutečněny.²⁴ Starší letecký materiál bylo možno v této době velmi výhodně odprodat do ciziny, bohužel nestalo se tak pro neomluvitelnou úzkostlivost a nerozhodnost ministerstva zahraničí.²⁵ Odprodejem bylo možno uhradit skoro úplně výdaje na nové letouny. Podmínky byly velmi výhodné.²⁶

II. Těšínsko a ilegální přechody československých vojáků do zahraničí

Jak bylo uvedeno výše, 1. října 1938 přijalo Československo podmínky polského ultimáta. Vzápětí vstoupila na území Těšínska polská armáda. Mezi prvními opatřeními polského okupačního režimu patřil zákaz provozu jakéhokoliv českého školství. Vzápětí se dostavil odpor českého obyvatelstva. Do stávků vstoupili rovněž horníci ve

(doprovod bombardovacích strojů, početní nevýhoda, špatná taktika, nezkušenost, lepší protiletecká obrana protivníka apod.), zcela jednoznačně v maďarský prospěch. Od 23. března do 25. března 1939 ztratili Slováci 11 letounů v boji s nepřítelem (pět strojů bylo sestřeleno protileteckou palbou ze země), dalších sedm letadel bylo poškozeno 24. března při maďarském náletu na Spišskou Novou Ves, dva stroje byly ztraceny při nehodě, jeden poškozen po nouzovém přistání pro poruchu motoru. Maďarští letci neztratili ve vzdušném boji žádný letoun. Konflikt skončil 28. března 1939, poté, co došlo ke vzájemné dohodě ohledně stanovení nové východoslovenské hranice. RAJLICH, Jiří – Sehnal, Jiří: *Slovenští letci 1939–1945*. Nakl. Kolínské noviny, Kolín 1991, s. 2–3 a 52–53. Maďarský pohled na celou záležitost viz *The Fiat CR.32 in the Hungarian Air Force*, http://surficity.kund.dalnet.se/ce32_hungary.htm (citováno k 24. 1. 2011).

- 23 V připravované nové organizaci československé armády na přelomu let 1938–1939 se například již nepočítalo s existencí těžkých dělostřeleckých pluků. Tato restrikce však ve skutečnosti zůstala pouze na papíře. Dělostřelecké pluky číslo 301, 302, 303 a 305 působily ve své původní funkci a s původní výzbrojí až do březnové okupace. Viz http://armada.vojenstvi.cz/vasedotazy_82.hzm (citováno k 24. 1. 2011).
- 24 Dvumotorový lehký bombardovací stroj Avia B-71 byl licenčně vyráběn sovětský Tupolev SB-2, mající za sebou skvělé renomé ze španělské občanské války. Dosahoval téměř 430 km/h, což byla rychlost srovnatelná s naší stíhačkou Avii B-534, tvořící v době mnichovské krize páter stíhacího letectva. Avie B-71 byly v době Mnichova umístěny u leteckých pluků č. 1, 2, 5 a 6, a to u zvědných a lehkých bombardovacích letek. S prvními sériovými letouny přelétli českoslovenští letci z kyjevského letiště v dubnu a v květnu 1938. K jednotkám bylo dodáno 53 kusů. Licenční výroba (byla rozdělena mezi Avii, Aero a Letov) měla dát dohromady 101 bombardovacích B-71A a 60 dálkových, průzkumných letounů B-71B. Přes veškeré úsilí však první letouny naší produkce začaly vycházet z výroby až po 15. březnu 1939. Celkem bylo vyrobeno 111 Avii B-71. Podrobněji viz *Avia B-71*, <http://letectvi.wz.cz/ceskolo/b71/> (citováno k 24. 1. 2011). Ze *Zpráv* je patrné, že Vicherek poněkud „mlžil“. Hlavní dodávka strojů Tupolev SB-2 byla československému letectvu dodána již na jaře roku 1938, nikoliv na podzim či až v zimě téhož roku.
- 25 Jako největší zájemce o „přebytečné“ Avie B-534 (včetně kanonové verze Bk-534) se po Mnichovu jevil Francie. Paříž zpočátku projevila úmysl odkoupit dvě stě kusů tohoto stroje. Nakonec do země galského kohouta nesměřovala žádná Avie B-534. Číňané měli zájem o moderní Avie B-71. Pouze jako „nutné zlo“ by s bombardéry zakoupili i zastaralé stíhačky. Nejvážnějším kupcem se mohlo stát Estonsko. Tallin hodlal zakoupit 40 kusů Avii B-534. Estonská vláda však působila pouze jako prostředník pro republikánské Španělsko. Československé ministerstvo zahraničí však až do konce prosince 1938 pozdržovalo vydání povolení k exportu. V té době byly ovšem letouny Madridu fakticky k ničemu. Jediným „výsledkem“ tak bylo, že v březnu 1939 padly všechny stroje do rukou Němcům. Těch jich posléze nejvíce přenechali Bulharsku (78 strojů Avia B-534 za 40 % původní ceny). Podrobněji viz *Československo, Mnichov, protektorát, odboj – Avia Bk-534*, <http://www.fronta.cz/dotaz/avia-bk-534> (citováno k 24. 1. 2011).
- 26 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

Ladislav Kudrna

Vicherkově rodné obci Petřvaldě. Následně byly rozesílány petice a obyvatelé se rovněž obraceli přímo na generála Vicherka,²⁷ který ve své *Zprávě* následně popsal vyostřenou situaci na česko-polském pomezí: *Po mnichovských událostech byla na Ostravsku zřízena určitá tajná revoluční organizace²⁸ pro zpětné dobytí území obsazeného Poláky. Mělo se tak stát v době, až by Poláci nemohli tomu zabránit.*

Poláci nemilosrdně pronásledovali český živel a terorizovali ho propouštěním z práce, vypovídáním z bytů a zabavováním majetku. Vše, co bylo české, bylo ničeno. Česká mluva i pozdravy zakázány (za pozdrav „Nazdar“ pokuta 4 zloté, vznikl pozdrav „4 zloté“), české nápisy na nábrocích odstraňovány, pomník padlým v boji na Těšínsku v Orlové rozbit a zbytky pohozeny na veřejné smetiště (byly tajně pobázeny kvítím a osvětleny svíčkami). O ztlučených osobách mám uchováno 150 popisů protokolů, zaslaných z Ostravska na tehdejší ministerstvo zahraničí.

Záminky ke tlučení byly všemožné: členství v Sokole, Matici školské, Národně socialistické straně, Sociálně demokratické straně, Komunistické straně, vyhlásování mobilizačního rozkazu apod. Takové oběti bylo vysazeno obvykle po 30ti i více ranách na záda, na zadnici a na chodidla celkem 100 až 120 ran. Po ztlučení musel dotýčný přidržovat nosem čtvrtku papíru na zdi, když upadla, byla nebožáku přiražena nemilosrdně hlava ku zdi, nebo mu bylo vysazeno několik dalších ran obuškem (policejním).

Členů této revoluční organizace bylo úspěšně využito po 15. březnu 1939 pro převádění osob přes hranice. Všichni spontánně v onen osudný den pochopili, že za takových okolností bylo nutno co nejrychleji vejít ve styk s Poláky, aby přechod přes hranice byl určitým způsobem tolerován. Nebylo to vždy snadné a mnoho osob, z neporozumění u Poláků, bylo ze začátku zatčeno, respektive přepraveno zpět přes hranice.²⁹

Při odchodu kapitána Kulhána z ČSR byl též pověřen, aby v Krakově, hlavně však ve Varšavě, dohodl usnadnění přechodů (zařizoval major Hájíček³⁰). Jmenovaný úkol nesplnil a podle jeho výpovědi, zde, v zahraničí, bylo to zaviněno konzulátem v Krakově,³¹ který mu neposkytl potřebné částky na cestu do Varšavy. Týž odjel s emigranty přímo do Anglie. Zprávy o tom pronikly do vlasti velmi opožděně a tím na přechodech byl stále značný chaos.³² Po zjištění, že nebylo nic zařízeno, byl poslán do Varšavy „Milan“,³³ který úkol splnil skvěle a vrátil se zpět

27 JURIČKA, Martin: *Ze vzpomínek generála Aloise Vicherka z let 1938–1939*, s. 26.

28 Miněn „Slezský odboj“.

29 Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Odhodlání bojovat. Vlastenectví československých letců v průběhu druhé světové války na pozadí válečných a politických událostí*. Naše vojsko, Praha 2010, s. 40–41 a 50–51.

30 Major generálního štábu Jaroslav Hájíček (25. 8. 1899 – 21. 3. 1978), specialista maďarské sekce plánovací a studijní skupiny 2. oddělení hlavního štábu československé armády. Počínaje 1. březnem 1942, již jako podplukovník generálního štábu, převzal v Istanbulu řízení zdejší zpravodajské ústředny. Po únoru 1948 perzekvován. Podrobněji kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. Ministerstvo obrany ČR – Avis, Praha 2005, s. 86. Dále viz *Organizovaný odboj na Západě*, <http://www.vzcr.cz/static/historie3k.aspx> (citováno k 24. 1. 2011).

31 Československý konzulát v Krakově doslova tonul ve starostech ohledně ubytování běženců z Protektorátu a jejich následného transportu do Francie. KUDRNA, Ladislav: *Odhodlání bojovat*, s. 31–32, 34–35, 41–56.

32 Ve skutečnosti odjel kapitán Kulháněk s drtivou většinou letců z Polska (kde zůstalo 190 letců) do Francie, kde posléze sloužil na frontě. Na půdě Velké Británie aktivně působil v rámci Inspektorátu československého letectva, v jehož čele stanul gen. Janoušek, k němuž Vicherek nechoval žádné sympatie, přímo naopak, jak vyplývá z dalšího textu.

33 Právě jméno se mi nepodařilo zjistit.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichereka...

i s příslušnými zprávami a pokyny z druhé strany. Byl však v listopadu zatčen a uvězněn na Špilberku. Jeho přáteli „Georgovi“³⁴ se v téže době podařilo uniknout, avšak při zatýkání na konzulátu (francouzském) v Budapešti byl rovněž zatčen.³⁵

III. Pochmurný 15. březen 1939

Klíčovou událost našich dějin popsal gen. Vicherek ve své Zprávě velmi podrobně: *Asi dva dny před 15. 3., myslím, že to bylo v pondělí, při návštěvě II. oddělení hlavního štábu, sděloval mi plukovník generálního štábu Moravec, že Němci chystají proti Československu něco podobného jako v květnu minulého roku.³⁶ Byl s tím u Chvalkovského, ale ten se mu vysmál, že má velké oči a že vše je v nejlepším pořádku. O podrobnostech jsme nemluvíli, a kdo byl informován, nevím. Ale předpokládám, že rozhodně ministr národní obrany a náčelník štábu. Domnívám se, že i oni nepřikládali zprávám plukovníka Moravce žádnou podstatnou důležitost, protože nic nepodnikli a nikoho – pokud vím – z přednostů odborů MNO i ostatních vojenských hodnostářů neuvědomili, respektive se s nimi neradili.*

O cestě dr. Háchy do Berlína dozvěděl jsem se z rádia dne 14. 3. během nočního vysílání. Ráno okolo 4. hodiny 15. 3. 1939 volal mne telefonicky generál Fajfr, abych okamžitě přišel na hlavní štáb. Předpokládal jsem, že půjdeme znovu do toho, proto jsem se ihned ustrojil polně. Po příchodu ke [generálnímu] štábu byli tam přítomni: generál Fiala, generál Fajfr a ještě další generálové a důstojníci, z nichž jsem si ještě zapamatoval pplk. let. Schindlera. Bylo mi krátce sděleno, že Němci dnes v 6 hodin obsadí Čechy a Moravu a že nikde nesmí dojít k nepřátelské akci, to že je telefonický příkaz prezidenta Háchy ve funkci hlavního velitele. Ač jsem něco podobného předvídal již po mnichovských událostech, zpráva mne přesto omráčila.

Generál Fajfr mi přikázal, abych telefonicky vyrozuměl všechny letecké posádky, že nikde nesmí být zahájena proti Němcům bojová činnost a nic nesmí být ničeno. Hlásil jsem, že podobný rozkaz nepředám. Generál Fajfr se obrátil k pplk. Schindlerovi se slovy: „Když generál neumí poslouchat, tak jdi ty a odešli potřebná nařízení z mého příkazu.“ Pplk. Schindler odešel vyplnit daný rozkaz. Byl jsem ještě chvíli u štábu, kde jsem se dále dozvěděl, že již minulý den Němci obsadili Ostravu. Vyslovil jsem velké podivení nad tím, že nikde nedošlo k brannému odporu, když přece každá stráž musí v podobném případě použít zbraně.³⁷

34 Právě jméno se mi nepodařilo zjistit.

35 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

36 Vicherek měl na mysli vyhlášení částečné mobilizace 20. května 1938.

37 Ve skutečnosti se v Místku (dnes součást města Frýdek-Místek) postavili čeští vojáci 3. praporu 8. pěšího Slezského pluku pod vedením kpt. Karla Pavlíka na odhodlaný odpor vůči postupujícím německým jednotkám. Boje u Czajánkových kasáren, k nimž došlo večer 14. března 1939 a jež trvaly pouhých třicet minut (od 18.15 do 18.45, kdy velitel pluku, plukovník Eliáš, rozkázal zastavit boj) si vyžádaly z německé strany šestnáct mrtvých (počty se pohybují od 6 do 18) a šest těžce zraněných. Češi měli dva zraněné. Kapitán Pavlík se posléze zapojil do odbojové činnosti. Mimo jiné pomáhal v rámci organizace Za vlast uskutečňovat přechody letců do sousedního Polska. Později se zapojil do odbojové činnosti přímo v rámci Obrany národa. Dne 4. září 1942 padl do pasti nastražené Gestapem a za velmi dramatických okolností byl zatčen. Po bestiálních výsleších (pokusil se neúspěšně o sebevraždu) byl 26. ledna 1943 popraven v Mauthausenu. Po válce byl in memoriam povýšen na plukovníka. Podrobněji viz *Kasárna, která bojovala: Kapitán Karel Pavlík – Ten, který vytrval až do konce*, http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/druha-svetova-valka-protektorat/kasarna_-ktera-bojovala_-kapitan-karel-pavlik---ten_-ktery-vytrval-az-do-konce (citováno k 24. 1. 2011).

Ladislav Kudrna

Od nikoho jsem nedostal žádnou odpověď. Rozrušen jsem odešel na MNO, kde již Schindler předával rozkazy o kapitulaci.³⁸

Situace ohledně možnosti úletu českých letců do zahraničí

V zahraničí se letci často setkávali s otázkou: *Proč jste neuletěli? Proč jste se nebránili?*³⁹ Nemohli nevidět pohrdavý výraz v očích polských vojáků, kteří zkrátka nechtěli pochopit, jak se voják může vzdát bez boje své zbraně. Co jim na to mohli letci odpovědět? Uletět? Kam? Ale hlavně kdy? Generál Vicherek ve Zprávě odpověděl za ně: *Venku bylo psí počasí. Vichřice a velká sněhová vánice. Meteorologické zprávy z těchto dnů mám uschovány doma. Odlet z letišť v okolí Prahy za tohoto počasí nebyl možný a nebylo také ani kam letět. Do Polska? V té době by se snad Poláci nebyli rozmysleli vydat naše letce Němcům. Na Slovensko? Velká zaujatost, ba přímo zuřivost proti Čechům. Do Maďarska to rovněž nešlo. Snad do Jugoslávie nebo do Rumunska, ale na to nemohl být vydán oficiální rozkaz z ústředí, to musel riskovat každý velitel, respektive jednotlivec sám, ale pokud vím, v oné době na to nikdo nepomyslel, neboť jsem doma nikdy od nikoho neslyšel, že by se byl někde stal alespoň pokus o něco podobného.*⁴⁰ Jestli se dnes o tom mluví zde v zahraničí jinak, mám dojem, že to už je kombinace pozdější, podle vývinu situace, a někdy i zlý úmysl z osobní ješitnosti.

Dne 16. 3. 1939 jsem poprvé přišel do styku s německými důstojníky. Byl to myslím major generálního štábu od jejich zpravodajské služby, ještě s jedním nadporučíkem nebo kapitánem. Chtěli hlavně vědět, kolik ruských letců u nás bylo, samozřejmě, že jsem jim na to s ohromnou škodolibostí odpověděl, že žádní a že ten jejich rádiový pokřik o ruských letcích, byla smyšlenka. Ptali se dále na úmluvu s Francií a kolik francouzského letectva mělo k nám přijít. Odpověděl jsem, že o úmluvě nejsem informován a z Francie, pokud vím, měly přiletět 2 peruté⁴¹ (tak se mělo vypovídat na pokyn hlavního štábu). Pak se ptali ještě na podplukovníka generálního štábu Boreckého,⁴² podplukovníka generálního štábu Hanuš, kdy byli v Sovětském svazu na stáží a kde jsou jejich hlášení. Odpověděl jsem, že na stážích byli minulého roku,⁴³ jejich hlášení

38 VICHEREK, Alois: Zpráva.

39 CUKR, Václav: *S trikolórou Francie na letounu. Deník československého stíhače z bitvy o Francii 1940*. Orbis, Praha 1946, s. 11.

40 Ohledně možnosti úletu českých letců do zahraničí KUDRNA, Ladislav: *Když nelétali. Život našich letců v Polsku, Francii a Británii za 2. světové války*. Libri, Praha 2003, s. 13–14.

41 Po mnoha jednáních podepsali přednosta III. (leteckého) odboru MNO generál Jaroslav Fajfr a zástupce náčelníka Generálního štábu francouzského letectva generál René Keller 1. července 1935 smlouvu, v níž se Francie zavázala vyslat do Československa jednu pozorovací a jednu bombardovací skupinu. Tyto letouny měla i s osádkami poskytnout 32. eskadra Armée de l'Air. Pozemní zabezpečení měla zajistit československá strana. S leteckými jednotkami se následně počítalo v mobilizačních plánech. STRAKA, Karel: *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1939*. Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, Praha 2007, s. 21. Výzbroj zmiňované eskadry tvořily pozorovací letouny Mureaux 115 a bombardéry Bloch MB 200. Blochy se na základě licenční smlouvy vyráběly rovněž v Československu. Případné nasazení těchto strojů v rámci francouzské bombardovací skupiny by tedy z logického pohledu nečinilo větší potíže. Jinak tomu ovšem bylo s jejich bojovou hodnotou. Ta byla v září roku 1938 přinejmenším diskutabilní.

42 Jednalo se zřejmě o plukovníka letectva Jaroslava Boreckého (nar. 1896), velitele leteckého pluku 5. Přípis dr. Pavla Šrámk a autorovi ze dne 13. 3. 2011.

43 Ve skutečnosti došlo k Hanušově vyslání na zkušenu k různým leteckým útvarům do SSSR v květnu 1936. Do ČSR se vrátil po roce. Viz http://vojenstvi.cz/vasedotazy_65.htm (citováno k 24. 1. 2011).

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichěrky...

jsou asi u hlavního štábu. Tím také asi 10ti minutová rozmluva byla skončena. Celé rozmluvy se zúčastnil také plukovník letectva Berounský. Později jsem již nikdy nepřišel do styku s Němci.

U III. odboru leteckého byly spáleny všechny tajné věci, pokud jednaly o Francii a Rusku. Všechny kopie německých map a celá evidence leteckých cílů. Spálilo se to proti zákazu. Nařídil jsem uschování určitého počtu map a celou evidenci letišť. Bohužel, poslední byla bez mého vědomí vydána Němcům na přímý rozkaz podplukovníka generálního štábu Rosíka. To jsem se dozvěděl až v době, kdy jsem chtěl tento materiál poslat za hranice a žádal jsem ho na kapitánovi Š.,⁴⁴ který tuto evidenci měl na starosti.

V pozdější době jsem také žádal podplukovníka Rosíka, aby mi vyzvěděl od německého leteckého ataše majora Merického podrobnější zprávy o množství německého letectva na území Čech a Moravy, Rosík to odepřel. Tím se ještě více potvrdila má nedůvěra vůči podplukovníkovi Rosíkovi, který po zářijových událostech okamžitě nešetrným způsobem odstranil obrazy obou prezidentů a byl nadšeným obdivovatelem pana Chvalkovského a fašistického režimu. Od této doby jsem se ho také stranil.⁴⁵

Možnost uplatnění českých letců v německých službách

Generál Vicherek ve své Zprávě nevynechal ani ožehavé téma týkající se uplatnění českých letců v německém letectvu: *Asi po 16. 3. přišla telefonická depeše od našeho leteckého ataše v Berlíně štábního kapitána letectva Malého, že maršál Göring chce všechny české letce umístit v německém civilním letectvu, a aby se mu do 24 hodin poslaly seznamy, kdo by chtěl vstoupit do těchto služeb. Byly telefonicky rozeslány dotazníky na všechna letiště a byl jsem dokonale zklamán národní hrdostí letců,⁴⁶ když od některých pluků (2. leteckého pluku,*

44 Pravděpodobně se jednalo o kapitána letectva Oldřicha Škopa (nar. 1907) nebo kapitána letectva Vladimíra Štýse (nar. 1906), kteří oba sloužili na MNO. Přípis dr. Pavla Šrámka autorovi ze dne 13. 3. 2011.

45 VICHEREK, Alois: Zpráva.

46 V historickém kontextu nezní Vicherkova slova upřímně. Právě generál Vicherek se 23. března 1939 podepsal pod výnos nabádající české letce, doposud se nepřihlásivších do německých služeb, aby tak učinili dodatečně. VÚA, f. MNO-III. odbor (letecký), sign. 79 2/3-1, neuspořádáno. Pokud však čtenář srovná informace v poznámce číslo 62, není již tak zcela jednoznačné, zda to nebyla ze strany Vichěrky svým způsobem lest, jak odvrátit pozornost okupantů vůči letcům (ostatně shodně hovoří i níže uvedené hlášení plk. Hanuše). V době, kdy psal tuto zprávu (březen 1941), mnohé z březnových událostí roku 1939 odvál rychlý čas válečných událostí, a on osobně byl již zhaven vlivu na chod letectva na půdě Velké Británie. Zcela jistě se tedy snažil napravit svoji pošramocenou reputaci. Utrpěla jednak tímto výnosem, ale především tragickými událostmi ve Francii. Za posledně jmenované však nenesl žádnou odpovědnost, právě naopak. Do poslední chvíle totiž organizoval evakuaci letců z poražené Francie, z níž odplul mezi vůbec posledními (viz text dále). Drtivá většina českých letců mu „jeho“ rozkaz (vypracoval ho škpt. Mašek a následně schválil gen. Fajfr) o vstupu do Luftwaffe a „jeho“ zákaz hromadného odletu v den okupace českých zemí nikdy neodpustila. Viz VÚA, f. Vojenská kancelář prezidenta republiky (dále jen VKPR), sign. 23/1/2, Spisy tajné a důvěrné 1940, č. j. 71-433, Zprávy o nepokojích mezi letci z léta roku 1940. Ještě v roce 1946, kdy byl již Vicherek velitelem poválečného letectva, bylo zapotřebí, aby se tato aféra zbytečně nerozvířovala. Plukovník Josef Hanuš, náčelník štábu letectva, v jedné ze svých zpráv určených Reicinově Hlavní správě obranného zpravodajství (HS OBZ) uvedl, že většina důstojníků pochopila Göringovu nabídku jako rozkaz, který byl záměrně vydán, aby snad jednou mohli všichni přeletět na druhou stranu. Z tohoto důvodu potom také našel výnos velký ohlas mezi letci. Na ministerstvu národní obrany se to podle Hanuše muselo urychleně „ututlat“ a seznamy se „ztratily“. Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (dále jen 302), sign. 302-584-8, Hlášení plk. let. Josefa Hanuše o chování

Ladislav Kudrna

5. leteckého pluku, aj.) se přihlásilo téměř vše, dokonce od 3. leteckého pluku – plukovník letectva Studený⁴⁷ a ještě nějací vyšší důstojníci, myslím od letecké brigády, také trvali na tom, aby byli do seznamu pojeti, i přes upozornění, že to není žádáno.

Byla to snaha po umístění za každou cenu. Naši soukromou akcí mnoho pilotů přihlášky zrušilo⁴⁸ (pracovali [na tom] hlavně plk. Berounský, plk. St.,⁴⁹ pplk. Sch.,⁵⁰ mjr. C.,⁵¹ škpt. D.⁵² a jiní). Seznam byl předán škpt. Malému, ale později o tom nepřišla žádná zpráva. Domnívám se, že to byl humbuk od Göringa, anebo spekulace, aby poznal smýšlení letců. Malý tenkrát odůvodňoval spěch, že to chce Göring udělat dříve, než do toho začne mluvit politické vedení.⁵³ Bližší [informace] by snad mohl podat škpt. Malý.⁵⁴

Vicherkův pohled na uplatnění generality a vyšších důstojníků po německé okupaci K tomuto, po válce mnohdy zneužívanému faktoru, gen. Vicherek ve své Zprávě krátce konstatoval, že: *Po zabrání Čech a Moravy jsem se rozhodl jít do soukromí, do penze.*⁵⁵ Totéž jsem doporučoval pro všechny generály a plukovníky, a to proto, aby v důstojnickém sboru nevznikla vzájemná osobní revnivost při obsazování míst v civilní správě.⁵⁶ Bohužel nebylo to přijato a o místa nastala velká tlačence i mezi vyššími důstojníky, což se ovšem neobešlo bez nepěkných kritik nižšími důstojníky. Před odchodem do penze jsem prováděl stále likvidaci letectva a podle možnosti působil v umísťovací komisi na slušné přidělení míst pro letce.⁵⁷

československých letců v Anglii a o poměrech v československém letectvu, které škpt. Stanislav Smržík v roce 1946 předal pplk. Bedřichu Reicinovi. Na zasedání Nejvyšší rady obrany státu ze dne 5. června 1950 bylo v souhrnné zprávě o gen. Vicherkovi (vznikla 28. ledna 1950) konstatováno, že dotýčný v prvních dnech po okupaci spoluzavinil zmatek mezi českými letci, kteří se pak hlásili do služeb německého letectva. Tento chaos však měl sám zase pomáhat napravit. Viz VÚA, f. Nejvyšší rada obrany státu (dále jen NROS), sign. 4/4, zasedání 5. 6. 1950, Zde souhrnná zpráva o gen. Vicherkovi z 28. ledna 1950.

47 Tuto informaci se mi nepodařilo ani potvrdit, ani vyvrátit.

48 Mezery v archivních pramenech nedávají jednoznačnou odpověď, jelikož nemálo kompromitujících materiálů bylo po válce zřejmě skartováno, aby se nenarušil obraz úspěšné činnosti československého letectva na Západě.

49 Zcela jistě se jedná o plukovníka letectva Viléma Stanovského (viz *Příloha*).

50 Pplk. Zdeněk Schindler, který v roce 1938 působil jako zástupce MNO u ministerstva veřejných prací. Další zkratka pplk. Sch. bude rozepsána jako pplk. Schindler, případně podplukovník Schindler.

51 Zřejmě se jednalo o majora letectva Josefa Crhu (nar. 1895), který byl přednostou skupiny III/1. oddělení MNO. Přípis dr. Pavla Šráмка autorovi ze dne 13. 3. 2011.

52 Zřejmě se jednalo o štábního kapitána letectva Josefa Dobřichovského, který sloužil na MNO. Přípis dr. Pavla Šráмка autorovi ze dne 13. 3. 2011.

53 Tak to skutečně vyplynulo z hlášení škpt. Malého. Ohledně zákulisí celého jednání o vstupu českých letců do německých služeb nejnověji a nejpodrobněji KUDRNA, Ladislav: *Odhodlání bojovat*, s. 17–23. Autentické hlášení škpt. Malého z 16. března 1939 může čtenář nalézt v následující studii KUDRNA, Ladislav: *Formování československého zahraničního odboje v prvním roce okupace*. In: *Paměť a dějiny*, 2009, č. 3, s. 17.

54 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

55 Generál Alois Vicherek působil do 31. prosince 1939 jako přednosta 1. oddělení III. odboru MNO. Jak si ovšem ukážeme, záhy po okupaci se velmi aktivně zapojil do domácího odboje v rámci Obrany národa a organizoval přechody letců do sousedního Polska.

56 Německá okupační správa zaujala vstřícný postoj vůči propuštěným gážístům (viz *Příloha*).

57 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

IV. Akce pro organizování přechodu letců do zahraničí

Generál Alois Vicherek se záhy po okupaci zapojil do rozsáhlé odbojové činnosti. Spoluorganizoval přechody letců za hranice,⁵⁸ především přes Těšínské Slezsko do Polska a z Gdyně na Západ. Na této záslužné činnosti se rovněž podílela řada obyvatel pohraničních obcí na obou stranách hranice. S úspěchem bylo využito i členů Slezského odboje.⁵⁹ Generál Vicherek zanechal ve *Zprávě* tyto informace: *Ještě v březnu byla zahájena akce odesílání letců do zahraničí. Vyhlídky byly pouze ve Francii, jednání vedl hlavně plk. let. Stanovský.⁶⁰ Ještě před obsazením byla poptávka po našich letcích z Jižní Ameriky a Číny. Proto bylo generálem Fajfrem oficiálně žádáno na Němcích o povolení odesílání našich letců do těchto míst. Tím bylo sledováno svedení pozornosti jinam, než se skutečně odsun měl provádět a pak i provádět. Přípravy byly dělány hlavně na Těšínsku pro přesun přes Polsko.*

Asi v polovici dubna vyřizoval jsem něco pro svého bratra ve Zbrojovce u ředitele Kocmana a při té příležitosti jsme se domluvili, že je nutno odchod do zahraničí organizovat na širším podkladě. Při dotazu Kocmana, koho bych doporučoval, aby se ujal v zahraničí vojenské akce, řekl jsem, že generál Ingr by byl vhodnou osobou,⁶¹ ale že je v Brně a že by bylo dobře pozvat ho do Prahy, aby se celá věc s ním projednala. Zároveň jsem smluvil, aby při dalších poradách byl vždy přítomen plk. Berounský.

V prvé řadě bylo domluveno, že po přechodu hranic česko-polských,⁶² se každý letec ohlásí v důlní kanceláři na Jámě Evžen v Petřvaldě, kde od pana Z.⁶³ obdrží potřebnou částku ve zlotých pro cestu do Varšavy, později do místa, kde by se soustřeďovali českoslovenští letci. Mělo být dojednáno s našimi ve Varšavě (Kumpošt⁶⁴).

58 Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Když nelétali*, s. 17–19.

59 JUŘICA, Martin: *Ze vzpomínek generála Aloise Vichěrka z let 1938–1939*, s. 27.

60 Plukovník Vedral uvedl, že se s plk. Stanovským rozhodli požádat Anglii a Francii o přijetí českých letců do jejich letectva. Plk. Vedral zašel za pplk. gšt. zpravodajského oddělení MNO Tomášem Houškou (umučen při výslechu na Gestapu 21. prosince 1939), aby to zprostředkoval skrze příslušné vojenské ataše v Praze. Již za tři dny odpověděl Londýn zamítavě s tím, že v době míru není možnost přijímat cizí státní příslušníky do britské armády, tím spíše do letectva (Britové neměli o naše letce zájem ani po vypuknutí války, svůj postup změnili až po pádu Francie, kdy jim samotným „teklo do bot“). Plukovník Vedral se obával, aby stejně neodpověděla i Francie. Z tohoto důvodu se s pplk. Houškou rozhodli předložit dodatečné materiály o tom, že Němci byli ochotni přijmout naše letce do svých služeb. Tyto podklady si chtěli vypůjčit od gen. Vichěrka, v jeho nepřítomnosti je zapůjčil plk. Berounský. Dále argumentovali tím, že pokud Francouzi chtějí v příští válce bojovat proti českým letcům, může se tak stát, jestliže je nepřijmou do svých služeb. Krátce nato dorazila zpráva z Paříže o ochotě přijmout naše letce jako pěšáky do cizinecké legie. VALIŠ, Zdeněk – DVOŘÁK, Jiří: *Generál Jaroslav Vedral-Sázavský*. Magnet-Press, Praha 1994, s. 20.

61 Není možné ověřit, zda to bylo upřímné Vicherkovo přání. V době, kdy psal svoji *Zprávu*, byl gen. Ingr již osm měsíců ministrem národní obrany Benešovy londýnské vlády. Na druhou stranu nelze Vichěrka podezírat z „podlézání“, jelikož se s Ingrem do té doby mnohokrát velmi ostře střel. Viz text dále.

62 Podle Martina Juřici: Již 19. března 1939 nařídil Alois Vicherek por. let. M. Majerovi, aby zorganizoval přechody přes hranice. Zajištěny byly tyto přechody do Polska: 1. vlaky závodní Michálkovice-Petřvald, 2. vlaky dráhy Kunčice-Šenov-Šumbark, 3. přechod přes Beskydy a uhelnou pánev, 4. přechody a přenosy dokumentů šachtami, mj. šachtou Václav. JUŘICA, Martin: *Ze vzpomínek generála Aloise Vichěrka z let 1938–1939*, s. 28.

63 Jméno se mi nepodařilo zjistit.

64 Plk. gšt. Prokop Kumpošt (18. 7. 1894 – 22. 4. 1959) působil v té době jako československý vojenský ataše v Polsku. Posléze ho čekala neméně zajímavá kariéra: byl příslušníkem zpravodajské ústředny Dora v Rumunsku a Turecku, velitelem československé vojenské mise v Istanbulu, náčelníkem česko-

Ladislav Kudrna

Měli jsme několik schůzek, jednak v úředních kancelářích Kocmana, v kavárně, respektive baru Bajkal, nebo v bytě u Kocmana. Tam nás také jednoho dne zastihl gen. Ingr. Mnohým schůzkám byl přítomen též pan F.⁶⁵ během této doby mne též vyhledal plukovník generálního štábu Kudláček, abych navštívil armádního generála V.⁶⁶ a zasvětil mne do některých podrobností, co oni dělají a aby se to spojilo. V týž den přišel armádní generál B.⁶⁷ s podobnou věcí a budu-li něco potřebovat, abych se na některého z nich obrátil. Předal mně různé letáky, a i mi sdělil, jak věci pokračují a za [generálem] Vojcechovským, že už nemusím chodit.

Ohlásil se u mne major Hájíček, se kterým pak byly projednány všechny věci o odesílání letců do zahraničí a různé přípravy sabotáží a atentátů.⁶⁸ K Hájíčkovi jsem zapojil Milana, George, [plukovník] Stanovský již byl ve styku. „Obchod“ se začal utěšeně rozvíjet. Bylo ujednáno, že do zahraničí se vypraví plk. Berounský, jako velitel letectva.⁶⁹ Odjede s celou rodinou a věc se ihned začala připravovat. Asi v polovině června 1939 přinesl z Londýna pan P.⁷⁰ vzkaz, aby Berounský co nejdříve odjel do zahraničí, že bude odeslán do SSSR jako atašé.⁷¹ Věc se

slovenské vojenské mise v Jeruzalémě a posléze přednostou I. odboru MNO v Londýně. Po válce byl konečně povýšen do hodnosti brigádního generála. Působil, mimo jiné, jako velitel 15. divize v Kolíně a zatímni posádkový velitel Velké Prahy. K 1. srpnu 1949 byl přeložen do výslužby a později nuceně vystěhován z Prahy do Ratají nad Sázavou. V roce 1950 byl degradován na vojína v záloze. Po propuštění z armády pracoval jako noční hlídač. Zemřel náhle na srdeční mrtvici v budově poštovního úřadu v Ratajích nad Sázavou. Podrobněji kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 164–165.

65 Jméno se mi nepodařilo zjistit.

66 Jednalo se zřejmě o generála Sergeje Vojcechovského (28. 10. 1883 – 7. 4. 1951), který spolu s generálem Bílým patřil k zakladatelům Obrany národa. Přípis dr. Pavla Šrámka autorovi ze dne 13. 3. 2011. Dále bude zkratka V. rozeptána jako gen. Vojcechovský, případně generál Vojcechovský. Po skončení války byl generál Vojcechovský odvezen orgány NKVD do Sovětského svazu, kde zahynul. Podrobněji viz BYSTROV, Vladimír: *Osud generála. Komentář k některým dokumentům o životě a tragickém konci Sergeje Vojcechovského*. Academia, Praha 2007.

67 Armádní generál Josef Bílý (30. 6. 1872 – 28. 9. 1941), zakladatel Obrany národa. Po rozsáhlém zatýkání v řadách ON přešel v druhé polovině prosince 1939 do ilegality. Byl zatčen gestapem 14. listopadu 1940 v Chlumu u Třeboně, kde se skrýval. Následně byl převezen do pankrácké věznice. Stejně jako mnoha ostatním odbojářům se mu stal osudným Heydrichův příchod do Prahy. Kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 26–27.

68 Generál Vicherek organizoval sabotáže, výrobu různých výbušnin a jejich přidělování určeným osobám. VÚA, f. NROS, sign. 4/4, zasedání 5. 6. 1950, zde Souhrnná zpráva o gen. Vicherkovi z 28. ledna 1950.

69 Když plk. Berounský konečně po mnoha útrapách dorazil do Francie, byl služebně nejstarším československým letcem v zahraničí. Náčelník Československé vojenské kanceláře (později Československé vojenské správy – ČSVS) gen. Ingr ho tedy již 2. října 1939 jmenoval přednostou letecké skupiny, z níž posléze vznikl III. (letecký) odbor ČSVS. Poté, co do země galského kohouta dorazil gen. Janoušek, předal mu plk. Berounský svoji funkci a 21. prosince 1939 se stal jeho zástupcem. RAJLICH, Jiří: *Na nebi brdého Albionu. Deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945, 2. část (1941)*. Svět křídel, Cheb 2000, s. 57. Situace v čele III. odboru ČSVS se opětovně změnila po příchodu gen. Vicherka do zahraničí.

70 Celé jméno se mi nepodařilo zjistit.

71 O této variantě se možná uvažovalo na začátku léta roku 1939. Na konci téhož roku však Sovětský svaz uznal de jure Slovenskou republiku a 14. prosince uzavřel československé vyslanectví v Moskvě. Již předtím, 14. září 1939, byl v Moskvě přijat slovenský vyslanec Fraňo Tiso. Příčinou byl pochopitelně obrat v německo-sovětských vztazích po uzavření paktu o neútočení a rozdělení sfér vlivu ve východní Evropě (23. srpna 1939). Podrobněji KUKLÍK, Jan: *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939–1940*. Karolinum, Praha 1996, s. 17–18.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichereka...

prověřováním tohoto rozkazu velmi zdržela, takže Berounský s rodinou mohl být odeslán až 19. července 1939. Jeho plat ve vlasti byl stále pobírán a předáván na akci do společné pokladny, jejímž správcem byl generál⁷² S.⁷³

V. Armádní generál Lev Prchala

Enfant terrible zahraniční akce, armádní generál Prchala, nemohl ujít Vicherkovu hodnocení, zvláště, pokud se v době sepisování *Zpráv* stával pomalu, ale jistě nesmiřitelným kritikem prezidenta Beneše. Generál Vicherek k jeho osobě stručně uvedl: *S generálem Prchalou, pokud jsem s ním o akci mluvil, jsem nesouhlasil s tím, aby se něco formovalo v Polsku.⁷⁴ Říkal jsem mu, že pokud nebude vyhlídka na akci na Západě, takže do zahraničí nepůjdu a pro leectvo, že už máme vybraného mladšího velitele (plk. Berounský). Prchala mi řekl, že on, jakmile jeho syn udělá maturitu, půjde přes Slovensko a Tatry a že mi napíše. Také mi skutečně poslal lístek z hranic slovensko-polských. Vzniklo z toho hodně řečí, neboť mnoha lidem bylo řečeno totéž, co mně, a vyskytly se dokonce blasy, že Prchala šel do zahraničí se souhlasem Němců.⁷⁵ Později jsem se dozvěděl, že se nechce podřídit ústřednímu vedení z Londýna. Doma to vyvolalo velmi ostrou kritiku proti Prchalovi.⁷⁶*

VI. Peněžní fondy u ministerstva národní obrany

Československý zahraniční odboj se od samého počátku své existence potýkal s akutním nedostatkem finančních prostředků. Na jaře a v létě roku 1939 byly nezbytné k zajištění chodu nejen těch vyslanectví a konzulátů nevydaných Němcům, ale záhy i pro náročné financování lodních transportů z Polska do Francie, kam byli přepravováni naši letci a pěšáci.⁷⁷ Generál Vicherek k tomu uvedl: *U leteckého odboru MNO byly ve správě peníze z národní letecké sbírky⁷⁸ asi 5 000 000 Kč a výtěžek z armádního leteckého dne asi 150 000 Kč. Těmito částkami disponoval ministr národní obrany. Po 15. březnu 1939 žádal letecký odbor, aby tyto částky byly ihned převedeny někam do soukromí. Nebylo pro to porozumění, věc se nemožně protahovala pro nerozhodnost ministra národní obrany⁷⁹ a bylo stále nebezpečí, že peníze se musí vydat Němcům.*

72 Může se jednat o brigádního generála Františka Slunečka nebo generála intendantní služby JUDr. Viktora Spěváčka (viz *Příloha*). Dr. Pavel Šrámek se domnívá, že se jedná o druhého z generálů, který měl v rámci Obrany národa na starosti finanční záležitosti.

73 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

74 Zde bude zřejmě otcem prání myšlenky. Ve skutečnosti se na jaře roku 1939 uvažovalo o Polsku jako o jedné ze základů československé zahraniční akce, ne-li vůbec základny nejdůležitější. Vše změnil až počáteční nezájem Poláků o naše pěšáky a letce. Musíme mít na paměti, že gen. Vicherek psal tato slova v březnu 1941, kdy byl gen. Prchala v nemilosti a o dalším Vicherkově působení se právě jednalo.

75 To je pochopitelně nesmysl. Srovnej s poznámkami č. 14–16.

76 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

77 Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Odhodlání bojovat*, s. 40–55.

78 Národní letecká sbírka se rozběhla v roce 1934. Pod heslem *1000 nových pilotů vycvičíme z letecké národní sbírky* byly v kritickém roce 1938 vydány poštovní známky. Českoslovenští občané mohli zasílat své peněžní dary na šekový účet 52000.

79 Tuto funkci zastával od 22. září 1938 do 27. dubna 1939 armádní generál Jan Syrový.

Ladislav Kudrna

Proto věc byla provedena tak, že všechny záznamy byly z úřadu odneseny do soukromí pplk. N.,⁸⁰ později oněch 5 000 000 Kč bylo převedeno na objednávku B-71 u firmy Avia. Měly být normální cestou proplaceny ministerstvem financí firmě Avia, kde měly zůstat v majetku firmy a postupně se odčerpávat pro potřeby zahraniční akce.

Do této akce byl zasvěcen pplk. N., generál S. a ještě jeden intendant od kontrolního úřadu a dr. K.⁸¹ Vše šlo dobře, ale ke konci roku byly platby za B-71 převzaty z účtu ministerstva financí přímo Němci. Bylo proto ihned zařízeno, aby se o těchto penězích Němci nedozvěděli. Prováděl pplk. N. s dr. K. Podplukovník N. byl proto přijat k firmě za pokladníka. Jak se to podařilo uskutečnit nevím, neboť v této době jsem odešel na obdržení vzkaz za hranice.⁸²

Oněch 150 000 K z armádního leteckého dne bylo v bance a z nich se podporovala akce přímo.⁸³ Krátce před odchodem za hranice jsem podepisoval několik šeků na výplatu. Platby prováděl pplk. Schindler a pplk. N. přímo osobám, které měly na starosti odsun do zahraničí (škpt. Kašpar⁸⁴). O tyto peníze velmi usilovalo ministerstvo veřejných prací, hlavně pan Ing. Bervida,⁸⁵ které je žádalo pro nově se tvořící leteckou organizaci; ale bylo jim dáno vyúčtování, že věc je úplně likvidována. Myslím, že Bervida byl s touto věcí i u Němců.⁸⁶

80 Není vůbec jisté, zda měl gen. Vicherek na mysli Karla Náprstka (5. 4. 1907 – 14. 2. 1987). Za války působil jako navigátor u 311. perutě, kde velel letce A (od 21. 10. 1941 – 15. 1. 1942). Válku ukončil v hodnosti podplukovníka generálního štábu. V době, o které píše Vicherek, měl hodnost majora. Dále je nutné podotknout, že ve své *Zprávě* Vicherek uváděl jména osob v zahraničí nikoliv zkratkou, ale alespoň příjmením.

81 Není zřejmé, zda se v tomto případě jedná o dr. Jaromíra Kopeckého (1899–1977), který působil jako vedoucí Československé kanceláře při Společnosti národů v Ženevě. V průběhu války byl v těsném spojení s československou exilovou vládou v Londýně. Předal jí mnoho zpravodajských informací nejen z Protektorátu, ale i ze Slovenské republiky. Dále Londýn informoval o zacházení Němců se zajatými československými letci. Dvacet čtyři jich bylo totiž v létě a na podzim roku 1944 odsouzeno k trestu smrti. Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Českoslovenští letci v německém zajetí 1940–1945*. Naše vojsko, Praha 2005, s. 117–145. Po komunistickém převratu se dr. Kopecký rozhodl v srpnu 1949 odejít za hranice. Bohužel, přechod se mu nepodařil a byl i se svojí rodinou zajištěn bezpečnostními orgány. V roce 1954 byl odsouzen k trestu 16,5 roku odnětí svobody.

82 Generál Vicherek odešel do zahraničí 15. ledna 1940.

83 Tato nepatrná částka se však nedala srovnat se sumou pěti milionů korun, ztracenými pro odboj nerozhodností kompetentních osob.

84 Škpt. gšt. Jaroslav Kašpar (23. 12. 1903 – 24. 1. 1995), po okupaci aktivní člen Obrany národa. Velmi se zasloužil o organizaci odchodů letců do zahraničí. Dne 14. února 1940 sám emigroval. Posléze působil jako zpravodajský důstojník v Budapešti, Istanbulu a v Teheránu. Počátkem srpna 1941 byl jmenován náčelníkem Československé vojenské mise v SSSR. Později působil jako československý vojenský atašé a styčný důstojník u holandské vlády i s akreditací pro Norsko. V polovině listopadu 1945 byl ustanoven náčelníkem štábu 1. letecké oblasti v Praze. V dubnu 1948 odešel podruhé do exilu. V letech 1949–1955 stál v čele československé vojenské zpravodajské skupiny ve Frankfurtu nad Mohanem. Poté až do roku 1970 působil v americkém leteckém zpravodajství ve Washingtonu. Po roce 1989 byl rehabilitován (po svém druhém útěku byl komunisty zbaven hodnosti plukovníka generálního štábu a práv občana Československa) a v roce 1993 povýšen do hodnosti generálmajora. Podrobněji kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 124.

85 Ing. Jan Bervida (4. 9. 1893 – 26. 1. 1962) byl mezinárodně uznávaný letecký odborník. Významně se zasloužil o vybudování československého civilního letectví v předválečném i v poválečném období. Počínaje 1. červencem 1927 nastoupil na ministerstvo veřejných prací ve funkci technického komisaře letecké výkonné služby. Dva roky poté byl jmenován vrchním ministerským komisařem ve výkonné službě ministra civilního dopravního letectva. V čele civilního letectví zůstal až do roku 1939. V průběhu války působil jako profesor na Střední průmyslové škole v Praze. Byl několikrát předvolán

VII. Podmínky k utajení odbojové akce gen. Vichěrky a jeho spolupracovníků

Generál Vicherek otevřeně napsal, že: *Přes veškerou snahu, aby v letectvu nikdo nevěděl o mé činnosti, kromě některých osob, přesto často přišly na mne ženy, hlavně civilních letců, co je s jejich podporou, že se jim nic nevyplácí⁸⁷, apod. Zde jsem měl snadnou výmluvu, poněvadž tito letci nebyli vojenskými příslušníky a na můj zákrok ihned takové věci projednali Hájíček a Kašpar.*

Ale byly případy, kdy jsem musel zakročit osobně na nádraží, protože nikdo jiný okamžitě v Praze nebyl (29. červen 1939 Wilsonovo nádraží, odjezd Novák, Langer a spol., zpráva, že odjezd nemožný, až příští den, protože jsem nevěděl adresy, musel jsem Nováka vyhledat na nádraží, vše se hladce podařilo⁸⁸). Asi třetí den po tom, mne vyhledal v bytě s obromným nářkem civilní pilot Půda, že na hranicích není nic zařízeno,⁸⁹ že všichni jdou na jistou smrt, že Novák a ostatní, kteří šli s ním, jsou jistě mrtví apod. Vyhledal jsem Hájíčka a ještě týž den byl jmenovaný dopraven přes hranice, neboť jinak byly obavy, že „šeptandou“ všechny vyděsí.

Na hranicích byl asi čtyřikrát štábní kapitán letectva Duda. Vždy se vrátil, a proto jsem zakročil u Hájíčka, že takové ježdění sem tam není možné. Byl pak ihned přepraven přes hranice.⁹⁰

a vyslýchán Gestapem. Koncem války byl zatčen a obviněn ze spolupráce s československou exilovou vládou v Londýně. K připravovanému procesu nedošlo díky válečnému zhroutilí Německa. Po válce působil jako náměstek ministra dopravy. Před komunistickým pučem odešel i s rodinou za dramatické situace do zahraničí. V letech 1948–1961 pracoval v ústředí newyorské a montrealské Mezinárodní organizace pro civilní letectví a současně byl členem vedení Rady svobodného Československa. Koncem ledna 1962 zemřel v newyorské nemocnici na rakovinu. Viz Jan Bervida, http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Bervida (citováno k 24. 1. 2011).

86 VICHEREK, Alois: Zpráva.

87 Na tomto místě musíme vzpomenout záslužné činnosti plukovníka Jaroslava Vedrala (17. 11. 1895 až 6. 10. 1944). Ihned po okupaci se zapojil do odbojové činnosti v rámci Obrany národa, kde měl lví podíl na odesílání letců do sousedního Polska, jakožto i na finančním zajištění celé akce. Dle jeho odhadu se mu podařilo (za pomoci dalších důstojníků – kpt. Malého, mjr. Hamšíka, mjr. Hájíčka, mjr. Pátého, mjr. Taláška, a zejména plk. Stanovského) za peníze jím vydané dostat za hranice plných 650 letců. Za finance generála Vichěrky a advokátní kanceláře v Olomouci to bylo dalších 70 letců. Dále se plk. Vedral postaral o dočasné finanční zajištění žen a snoubenek letců působících v zahraničí. Celkově na tyto účely vyplatil Katolické charitě 50 000 korun. VALIŠ, Zdeněk – DVOŘÁK, Jiří: *Generál Jaroslav Vedral-Sázavský*, s. 25–26. Zbývá dodat, že Jaroslav Vedral zahynul v hodnosti brigádního generála v Dukelském průsmyku, když jeho vůz najel na minu. Byl to jediný československý generál, který v průběhu druhé světové války padl na frontě. Po osvobození byl povýšen do hodnosti divizního generála in memoriam.

88 Prvorepublikový „král vzduchu“, vynikající letecký akrobat nadporučík František Novák, přešel česko-polskou hranici 6. července 1939 ve společnosti spisovatele plk. dr. Františka Langra (autor *Jízdní blůdky*). Zemřel na rakovinu žaludku 27. dubna 1940 v pařížské nemocnici. Bylo mu sedmatřicet let.

89 Na jaře roku 1939 skutečně mnoho věcí ohledně zajištění zahraniční akce na polských hranicích „zaskřípalo“, jak později uvedl jeden z letců: *Nějaká hrdá pycha vyrostla mi v srdci, když jsem překročil hranice, a zaplašila vzpomínku na dítě a ženu. Radostně jsme šli vstříc polské stráž. „Kam jdete, proč jste odešli, válka nebude, legie nejsou.“ Byla jejich slova. Svět se se mnou zatočil a v mozku zaburácelo rachotem bromu. Bobužel, bylo na tom 80 % pravdy. Organizace byla tak bídná, že jsme místy i žebřali o kousek chleba. Později se situace změnila k lepšímu, když jsme byli dopraveni do Bronovic. Já se rozhodl zůstat v Polsku. VÚA, f. Československé letectvo ve Velké Británii I. (dále jen ČSL-VB I.), sign. Inspektorát československého letectva 177/CII/1/103, Osobní zprávy československých letců o cestě a pobytu v Polsku a SSSR. Podrobněji k zajištění přechodu hranic a pobytu na polském území KUDRNA, Ladislav: *Odhodlání bojovat*, s. 33–39 a 50.*

90 Je zajímavé, že tyto informace naprosto popřely deníky škpt. Dudy a por. Fejřara. Podle nich naopak proběhl ilegální odchod do zahraničí dle připraveného plánu a Dudova skupina (por. Stanislav Fejřar,

Ladislav Kudrna

Pro spolupráci na sabotážích, výrobě různých časovaných výbušnin, otravných medikamentů, bylo osob dostatek, ovšem po zabrání vysokých škol Němci, byl nedostatek potřebných laboratorí. Jména neuvádím, poněvadž si mnohé nepamatuji a pokud je znám, jsou jejich nositelé ještě ve vlasti a nerad bych zapříčinil jejich eventuální vyzrazení. Jeden z nich podal také výkresy určitých předmětů plk. Sklenovskému.⁹¹

VIII. Generál Karel Janoušek

Svému sokovi, či chceme-li „věčnému“ konkurentovi, věnoval Vicherek ve své *Zprávě* značný prostor, což není nijak náhodné. Právě Janouškovi musel ve Velké Británii vyklidit svoji velitelskou pozici. Ambiciózní Vicherek svého neméně ctižádostivého rivala nijak nešetřil: *Pokud jde o generála Janouška, mluvil jsem za tu dobu s ním jen asi třikrát. Nedůvěřoval jsem mu, poněvadž neuměl mlčet a byl proti mně zaujat. Mimo to vždy sympatizoval s živly protihradními (Stříbrný),⁹² nebyl nikdy demokraticky založen,⁹³ spíše se tímto věcem posmíval, ve všem hledal svůj osobní prospěch. Nikdy se neptal, co podnikám, já jsem se mu také s ničím nesvěřil, ani se ho neptal, co dělá.*

Při jedné příležitosti na podzim [1939] mi jen říkal, že by se někdo měl starat o děti a paní Ingrovou. Právě v té době, asi 2 nebo 3 dny předtím, jsem měl zprávy od gen. S. o jejich zabezpečení, proto jsem mu pouze řekl, že o to se starají ti, kteří to mají uloženo a pokud vím, že je to uděláno dobře.

Při jedné schůzce s plk. Stanovským mi tento oznámil, že generál Janoušek chce jít za hranice a shání informace o přechodech, že osoby, s kterými mluvil (jak vojáci, tak civilisté), ho odkázaly, aby se obrátil na plk. Stanovského, ale že doposud u něj nebyl a ještě dodal: „Kdepak gen. Janoušek, aby šel za plukovníkem a to ještě za Stanovským.“ Plukovník Stanovský mně také říkal, že gen. Janoušek se měl vyjádřit, že v zahraničí jest již tolik letců, aby to uživilo jednoho

des. Otakar Hrubý, npor. Josef Hudec) překročila česko-polskou hranici v ranních hodinách 8. června 1939. DUDA, Zbyněk Miloš: *Velitel stíhacího letectva*. Naše vojsko, Praha 1994, s. 63–67. Rovněž viz FEJFAR, Stanislav: *Deník stíhače*, s. 5–6. Není zcela vyloučené, že se Josef Duda, který jako většina vyšších československých důstojníků respektoval ve Velké Británii autoritu gen. Janouška (ostatně nic jiného jim ani nezbyvalo, pokud chtěli působit v rámci našeho letectva na britské půdě), stal jedním z těch, vůči kterým zaujal gen. Vicherek jistou animozitu. Ta mohla být umocněna i tím, že Dudova válečná kariéra byla mnohem úspěšnější než Vicherkova. Bývalý velitel letectva ztratil vliv na jeho chod již v druhé polovině 1940 a teprve na konci války přišla opět jeho hvězdná hodina, jak se čtenář může dočíst v medailonku mapujícím osudové momenty generálova života.

91 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

92 Jiří Stříbrný (14. 1. 1880 – 21. 1. 1955) byl československý politik, novinář, účastník protirakouského odboje, jeden z mužů 28. října, tedy těch, kteří se podepsali pod vyhlášení československé samostatnosti, několikanásobný prvorepublikový ministr. Po vyloučení z Československé strany národně socialistické založil Národní ligu (předcházela jí jiná uskupení), s níž se ve volbách spojoval se stranami krajně pravého spektra. Za okupace se stáhl z politiky, přesto byl na základě retribučního dekretu odsouzen na doživotí. Zemřel ve valdické věznici v pětasedmdesáti letech. Podrobněji VYKOUPL, Libor: *Jiří Stříbrný. Portrét politika*. Masarykova univerzita – Matice moravská, Brno 2003.

93 Prvorepubliková armáda byla založena na přísně apolitickém základě. Zákonem z 8. dubna 1927 bylo příslušníkům branné moci a četnictva odňato volební právo. Nikde jsem nenašel podklady pro Vicherkovo tvrzení, že by byl Janoušek příznivcem Stříbrného a jeho politického směru, namířeného proti politice Hradu. Vzhledem k tomu, že Janoušek byl bystrý a ambiciózní důstojník, těžko by následoval šlépěje Radoly Gajdy, jež by znamenaly konec jeho vojenské kariéry.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichěrka...

generála; že mnozí letci ho žádali, aby se gen. Janouškovi zabránilo v odchodu za hranice. Moje stanovisko bylo, že pokud chce jít do zahraničí a učinit tak samostatně, že tomu v tom nelze bránit, snad jen upozornit takovou osobu, že její přítomnost v zahraničí není nutná, nebyla-li vyžádána přímo ze zahraničí.⁹⁴

Po příjezdu do Bělehradu mi mj. gšt. Hájíček oznamoval, že měl on a Hutník⁹⁵ velkou rozmluvu s gen. Janouškem, zde mu přímo bylo řečeno, že vlastně doma k ničemu prst nepřiložil⁹⁶ a zde, že pro letectvo je plk. Berounský, který na to plně stačí. Generál Janoušek začal prý vykládat, co vše dělal, že šel za hranice na podnět gen. Ingra,⁹⁷ což mu prý předala paní Ingrová a že teď veze posláni Ingrovi od Miroslava.⁹⁸ Skutečnosti by mohli ujasnit Hutník, Hájíček, gen. Ingr a případně i paní Ingrová. Výměna názorů byla asi rušnější, neboť po příjezdu do Paříže mi gen. Janoušek řekl, že takový nějaký major (myslel tím asi Hájíčka), mu nebude předepisovat, co on, jako generál, má dělat a že si to s ním ještě jednou vyřídí.

Při rozmluvě u náčelníka Vojenské správy v Paříži dne 30. ledna 1940 byla také ventilována otázka velitele letectva. Divizní generál Ingr se dotazoval mne a ostatních přítomných (gen. Miroslav, plk. Hutník), jak posuzujeme gen. Janouška. Odpověděl jsem, že gen. Janoušek je bystrý a schopný důstojník, bohužel až nepřičetně ješitný, dávající vždy a všude do popředí svoje „já“ a neostýchal se pro tento účel použít všech prostředků, nemá pevný charakter, jedná hodně za zády. Podobně se vyjádřili i Miroslav, Hutník, kteří ještě podotýkali, že doma nikde v akci nebyl zapojen, poněvadž se k ní nepřiblížil.

V březnu 1940, při řešení otázky velitele letectva, měl jsem s gen. Janouškem několikadínovou rozmluvu z očí do očí, kde týž mi vytykal, že jsem byl doma mnoho protěžován,⁹⁹ že on byl v kursu pro vyšší velitele kvůli mně poškozen apod.¹⁰⁰ Odpověděl jsem, že jsem nikdy u nikoho nebyl žádat o nějaké ohledy a nikdy u nikoho jsem nevyhledával protekci. Dále vycítal, že gen. Fajfr byl proti němu zaujat, a proto že musel z MNO.¹⁰¹ Řekl jsem, že tak to nebylo; „to,

94 Brigádní generál Karel Janoušek dokončil krátce po okupaci (23. června 1939) studia na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy (titul RNDr.). Jeho údajně odvážná promoční řeč (ta, která se zachovala, v žádném případě nemohla vyvolat zájem Gestapa) mu měla způsobit potíže s okupační mocí. Janoušek musel přejít do illegality a skrývat se u známých. Alespoň podle jeho slov, jelikož jiná svědectví nejsou k dispozici. CÍLEK, Roman: ...a odsuzuje se... In: *Národní osvobození*, 1992, č. 17–18, s. 3. Není rovněž zcela jisté, blíží zprávy opět nemáme, zda byl vůbec zapojen do domácí odbojové organizace Obrana národa. Znamé okolnosti svědčí spíše o opaku.

95 Jedná se o plk. gšt. Čenka Kudláčka, používajícího v exilu krycí jméno „Hutník“ (viz *Příloha*).

96 Generál Vicherek měl zřejmě na mysli Janouškovu domácí odbojovou činnost, neboť za první republiky udělal jeho konkurent skvělou vojenskou kariéru (viz medailonek věnovaný Vicherkovi, respektive Janouškovi).

97 Tuto informaci se mi nepodařilo ani potvrdit, ani vyvrátit.

98 „Bohuš Miroslav“ bylo krycí jméno generála Bedřicha Neumanna (3. 4. 1891 – 15. 7. 1964).

99 Generál Vicherek byl skutečně oblíbenec gen. Fajfra, což bylo dáno několika zásadními faktory. Vicherek byl jednak brilantním letcem (držitelem několika leteckých rekordů) a jednak velmi schopným velícím důstojníkem (viz medailonek věnovaný jeho životním osudům).

100 Kurs pro vyšší velitele absolvoval plk. Janoušek v roce 1933 s celkovým prospěchem velmi dobrý, když skončil osmý z dvaceti jeho účastníků. VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Karla Janouška, nar. 30. 10. 1893. Úspěšnější plk. Vicherek nastoupil ve stejném roce jako přednosta I. oddělení III. (leteckého) odboru MNO. Tuto důležitou funkci vykonával až do okupace českých zemí. VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listiny Aloise Vichěrka, nar. 20. 6. 1892.

101 Podplukovník Janoušek byl v listopadu 1928 přidělen k I. oddělení III. odboru MNO. Vzápětí nastoupil do kursu pozemní obrany proti letadlům. Poté se vrátil do I. oddělení III. odboru MNO. V srpnu a září 1930 byl vyslán na zkušenou k vyšším leteckým útvarům a velitelstvím do Francie. Po návratu

Ladislav Kudrna

že jsi nezůstal na MNO, není a nebyla zaujatost gen. Fajfry proti Tobě, ale byla to Tvoje činnost, kterou jsi se pro tuto funkci sám znemožnil (nějaké peněžní manipulace)¹⁰² a gen. Fajfr řekl, že pokud on bude mít do věci co zasahovat, že nikdy nesmíš přijít na MNO. Pokud jde o mne, byl jsem za přednostu III/1. oddělení [MNO] povolán bez nejmenšího zásahu z mé strany, proto mne vždy udivovala Tvá hrozná zaujatost proti mně, zvláště, když jsem se stal generálem. Doufám, že tady to přestane a že v zájmu společné věci a hlavně letectva nebudeš tu používat těch metod, jak jsi nich používal doma a nebudeš tu působit demagogicky, abys prosazoval své osobní zájmy“.

Po této rozmluvě, kterou zde cituji jen ve výtahu, mi gen. Janoušek prohlásil, že zde v zahraničí nepodnikne nic proti mně, naopak, že se vynasnaží co nejloádněji spolupracovat a když jsem určen velitelem, že mne bude plně v mé práci podporovat (určení [velitelem letectva] v březnu [1940] zveřejněno v rozkaze a v červnu [1940] před odjezdem do Anglie, znovu zdůrazněno zvláštním výnosem, což předáno také rádiem ze Sète do Londýna). Doma to bude jiná věc. Toto nepsané prohlášení bylo stvrzeno vzájemným stiskem.¹⁰³

Ovšem od slibu ke skutkům je daleko a gen. Janoušek se nijak nezměnil po stránce charakteru, ba naopak využíval nového prostředí jak ve Francii, tak v Anglii k tomu, aby ukojil svoji osobní ambici a ješitnost. Ve Francii stále něco umlouval s lidmi mimo oficiální okruh.¹⁰⁴ Zde v Anglii využil svého přátelství s plk. Beaumontem¹⁰⁵ výhradně pro svou osobní ambici. Byl zde v Anglii jedním z prvních letců a ihned zahájil podle toho svá jednání.¹⁰⁶

do Československa byl ustanoven velitelem 6. leteckého pluku v Praze, po necelém roce pak 1. leteckého pluku T. G. Masaryka rovněž v hlavním městě. Zároveň se stal mimořádným učitelem taktiky letectva v kursu pro vyšší velitele. Po absolvování kursu pro vyšší velitele byl povýšen na plukovníka a koncem téhož roku byl ustanoven velitelem zemského letectva Zemského vojenského velitelství v Praze. Přednosta leteckého odboru, gen. Fajfr, mu v roce 1937 vytýkal, že neprováděl dostatečný dohled na výcvik a pohotovost podřízených leteckých jednotek, jak to vyžadoval zvýšený provoz při zařazení mladých, méně zkušených důstojníků na velitelská místa. Přestože se všeobecně uznávalo, že ve výcviku u podřízených jednotek dosáhl velmi dobrých výsledků, gen. Fajfr mu vytýkal jeho určitou váhavost pro využití letectva v průběhu zářijové mobilizace. Je zřejmé, že gen. Janoušek byl velmi ctižádostivý důstojník, což nejednou zkomplikovalo jeho postavení. Svoji roli hrála i rivalita mezi vyššími důstojníky prvorepublikového letectva, která se bohužel přenesla i do zahraničního odboje. Není pochyb o tom, že gen. Fajfr měl lidsky blíže k Vicherkovi nežli k Janouškovi. Ostatně krátce před 15. březnem 1939 převzal Vicherek funkci přednosta leteckého odboru. VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Janoušek*. V ráji, Praha 1997, s. 29–32.

102 Tuto informaci se mi nepodařilo ani potvrdit, ani vyvrátit.

103 Bohužel máme k dispozici pouze Vicherkovo svědectví o celé události.

104 Dne 15. března 1940 vystřídal Vicherek Janouška ve funkci přednosta leteckého odboru vojenské správy. Současně byl gen. Ingrem jmenován velitelem československého letectva. Obě tyto funkce totiž gen. Vicherek zastával již ve vlasti po odstoupení gen. Fajfry. Od této doby již nebyl Janoušek ustanoven ve Francii do žádné funkce. Formálně zůstal příslušníkem leteckého odboru s tím, že se s ním počítalo jako s velitelem výcvikového střediska v Cognacu. Posléze navštěvoval vybrané francouzské velitele leteckých základů, na nichž ve větším počtu působili čeští letci. VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Janoušek*, s. 41–42.

105 Group Captain (G/Cpt – plukovník) Frank Beaumont (10. 5. 1896–27. 12. 1968) zastával před válkou funkci britského leteckého atašé v Praze (od 20. 12. 1935 do 2. 5. 1938). Viz *Air of Authority – A History of RAF Organisation*, *Air Commodore F Beaumont (03135)*, <http://www.rafweb.org/Biographies/Beaumontz.htm> (citováno k 24. 1. 2011).

106 Generál Janoušek skutečně dorazil do Velké Británie mezi prvními. Stalo se tak již 21. června 1940, tedy ještě před kapitulací Francie. Využil dané situace a okamžitě začal jednat s britskými představiteli o zřízení československých leteckých jednotek na britské půdě (viz *Příloha*).

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichereka...

Když jsem přijel do Londýna, byl jsem vlastně postaven před hotovou věc, že československé letectvo bude organizováno v [rámcí] RAF VR.¹⁰⁷ Všechny jednotky v československý Inspektorát, že tam budou vřazeny a [letecká] složka u MNO, že bude mimo, protože Air Ministry nechce ovlivňovat naše ústředí.¹⁰⁸ Tato organizace se mi nelíbila a snažil jsem se ji přeměnit na samostatné československé letectvo, bohužel angličtí činitelé (Air Commodore Medhurst,¹⁰⁹ Wing Commander Porri¹¹⁰) nechťeli o tom slyšet a dovozovali, že tak je to organizováno ve všech cizích letectvech¹¹¹ [na půdě Velké Británie].¹¹²

- 107 To je neoddiskutovatelný fakt. Zatímco Janoušek již pobýval na britských ostrovech, tak Vicherek se stále nacházel v jižní Francii, kde za naprostého chaosu organizoval evakuaci zbývajících československých letců. Sám odplul až úplné posledním transportem ze Sète 27. června 1940 a do Británie dorazil teprve 7. července. Již 27. června 1940 však Janoušek předložil britské straně svůj základní plán organizace československého letectva ve Velké Británii. Odmítl přitom původní návrh *Air Ministry*, tedy zařazení letců do britských perutí, ale naopak navrhl zformování našich jednotek, k nimž budou zpočátku přiděleni britští instruktoři. Při jednání s G/Cpt Beaumontem přistoupil na začlenění těchto jednotek do struktury královského letectva. Podrobněji RAJLICH, Jiří: *Jediný československý maršál. Životní osudy Air Marshala a armádního generála (in memoriam) RNDr. Karla Janouška, KCB (1893–1971)*. Jota, Brno 2002, s. 96–103. Janouškovo rychlé řešení se posléze setkal s kritikou jak ze strany Beneše, gen. Ingrá, tak pochopitelně i gen. Vichereka. Edvard Beneš se na vojenské poradě 18. února 1941 vyjádřil ohledně samostatnosti československého letectva v tom smyslu, že: *Tuto věc jsme probrali a vytýkáme to generálovi Janouškovi*. VÚA, f. MNO, sign. MNO-Londýn 28/4/14, Spisy tajné a důvěrné, č. j. 401-497, zde č. j. 427. Zkratka RAF VR znamená Royal Air Force Volunteer Reserve (Dobrovolná záloha Královského letectva).
- 108 Československé letecké jednotky zastřešoval Inspektorát československého letectva v Londýně, který byl zřízen (zpětně datován) k 12. červenci 1940. Do jeho čela se nakonec prosadil gen. Karel Janoušek. Inspektorát byl sice formálně podřízen ministerstvu národní obrany, ale vzhledem k poměru k našim leteckým jednotkám v *Royal Air Force* (RAF) byl v podstatě orgánem nadřízeným. Inspektorát byl spojovacím článkem mezi MNO, československými leteckými jednotkami a britským Ředitelstvím pro spolupráci spojeneckého letectva u britského ministerstva letectví. Konečné kompetence mu byly dány po řadě zákulisních bojů teprve 21. června 1941. VÚA, f. ČSL-VB I., sign. Inspektorát československého letectva 102/CI-1/4/20, korespondence zpravodajská, č. j. 9931. Dále viz KUDRNA, Ladislav: *Když nelétali*, s. 73–74 a 86–89. Generál Janoušek byl sice již od léta 1940 v očích Britů, jakožto inspektor československého letectva, nejvyšším představitelem našich letců, ale gen. Vicherek byl stále oficiálně velitelem československého letectva. Janoušek následně usiloval o podřízení III. (leteckého) odboru MNO inspektorovi československého letectva. To se sice nestalo, ale nakonec byl tento odbor zrušen a Janoušek se stal nejvyšším představitelem našeho letectva po celou dobu války. RAJLICH, Jiří: *Jediný československý maršál*, s. 104–105.
- 109 Air Commodore (brigádní generál) sir Charles Edward Hastings Medhurst (12. 12. 1896 – 18. 11. 1954). Za Velké války působil jako operační pilot na západní frontě. V té následující zastával mnoho významných funkcí. Službu zakončil v hodnosti Air Chief Marshal (nemá český ekvivalent, ale je to více než náš armádní generál). Prezident Beneš ho 6. září 1945 vyznamenal Řádem bílého lva II. třídy za služby prokázané Československu za druhé světové války. Viz *Air of Authority – A History of RAF Organisation*, *Air Chief Marshal Sir Charles Medhurst*, <http://www.rafweb.org/Biographies/Beaumontz.htm> (citováno k 24. 1. 2011).
- 110 Wing Commander (W/Cdr – podplukovník) Porri (?–?) jednal již 23. května 1940 písemně s plk. Josefem Kallou, československým vojenským a leteckým atašé v Londýně, ohledně možného využití (části) našich letců v RAF. Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Odbodláni bojovat*, s. 77–78.
- 111 Ministerstvo národní obrany předložilo 14. ledna 1943 britské straně návrh nové smlouvy týkající se našeho letectva na britské půdě. Původní smlouva z 25. října 1940 (v níž byly československé letecké jednotky začleněny do struktury RAF) již přestala vyhovovat. Vojáci i politici chtěli samostatné postavení našeho letectva ve Velké Británii. Konečným výsledkem však bylo opětovné potvrzení říjnové smlouvy. Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Když nelétali*, s. 68–72. Poláci (na půdě Velké Británie postavili plných 15 perutí, nejvíce ze všech okupovaných evropských národů) měli

Ladislav Kudrna

IX. Letecká uniforma

Generál Vicherek hrál při jednání s britskou stranou „druhé housle“, zejména pokud se jednalo o konečné znění smlouvy upravující postavení našeho letectva na britské půdě. Přesto, nebo právě proto, je jeho pohled na otázku vojenského stejnokroje velmi zajímavý: *Při jednání o leteckou dohodu, které započalo teprve až Angličané podali návrh na dohodu, nebylo lze dosáhnout žádných československých odznaků na leteckém stejnokroji. Bylo to zaviněno hlavně našimi lidmi a nepřímou podporováním generálem Janouškem i jinými letectvími důstojníky (ač náčrt úmluvy podle francouzské dohody jsem předal Vojenské správě již 17. července 1940).*

Již ve Francii byly vedeny řeči, že českoslovenští letci by neměli mít žádné československé odznaky, že při eventuálním přistání na nepřátelském území, jsou ztraceni. I když plně uznávám, že v podobném případě brozí osádce mučení a smrt, přece jenom nemohl jsem se nikdy smířit s tím, aby naši letci měli stejnokroje spojenecké armády bez jakéhokoliv označení československé příslušnosti. Viděl jsem v tom určitý nedostatek osobní morálky a statečnosti, nedostatek hrlosti na státní příslušnost, nedostatek odhodlanosti pro boj za osvobození, jaká je nutná u revolučního důstojníka.

Ve Francii zavedením československého stejnokroje¹¹³ se věc poměrně dobře sama vyřídila, poněvadž v tom okamžiku téměř všichni letci toužili mít československý stejnokroj a pokud jsem měl příležitost, zjistil jsem, že nejvíce po stejnokroji toužili ti letci, kteří byli na frontě.

Zde v Anglii se to nepodařilo a to též proto, že letcům a pokud vím, hlavně důstojníkům se více líbily odznaky anglické. Nepomohlo žádné poukazování na to, že voják musí být hrdý na státní odznaky vlastního státu a že jejich odmítáním se staví do nepříznivého světla i v očích Angličanů.

sice relativně samostatné postavení vůči RAF, přesto však jejich samostatnost vůči britskému velení, zejména pokud se týkalo operačního nasazení jejich perutí, zůstalo iluzorní až do samého konce války. Byli to vždy Britové, kdo rozhodoval o operačním nasazení polských perutí.

112 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

113 Ve skutečnosti naši letci ve Francii nosili „fešáckou“ francouzskou uniformu. Nutno podotknout, že byla často modifikovaná, zejména u operačních letců. Někteří letci měli na uniformách naše hodnotní označení a odznaky československé armády na francouzské čepici. V březnu 1940 byly vydány směrnice o úpravě stejnokrojů a hodnotního označení československých letců na francouzské půdě, k čemuž však již nedošlo. Teprve ke konci západoevropské kampaně měli snad někteří letci obdržet československý stejnokroj, jak naznačuje Fejfarův deník z 10. května 1940: *Dostali jsme zpátky naše hodnotní. Jsem opět poručíkem, ale československé armády, naše uniformy, naše distinkce*. FEJFAR, Stanislav: *Deník stíhače*, s. 63. Ovšem na fotografii zobrazující ústup z poražené Francie byl Fejfar oblečen ve francouzské uniformě s československým leteckým znakem, znakem československé armády na čepici a výložkami značícími československou vojenskou hodnost. Tamtéž, obrazová příloha.

114 Generál Vicherek se v té době skutečně velmi zasazoval, aby letci nosili naše letecké odznaky, což někteří odmítali s poukazem na to, že v případě zajetí by jim hrozila smrt. Dne 14. ledna 1943 se ve vysílání protektorátního rozhlasu objevila informace, že se zajatými českými letci bude nakládáno jako se zrádci. Později většina letců nosila na uniformě československý letecký znak a mnoho z nich nášivku *Czechoslovakia* na pravém ramenu uniformy. Uniforma RAF sloužila v případě sestřelení letce či osádky jako mnohem lepší právní ochrana než případná uniforma československá, jak se naši letci ostatně záhy přesvědčili na vlastní kůži. Blíže KUDRNA, Ladislav: *Českoslovenští letci v německém zajetí 1940–1945*, s. 117–145. Dále působila britská letecká uniforma na mnohé poddůstojníky blahodárně i z psychologického hlediska. Hodnost byla označena proužky na rukávu (důstojníci), rameni (poddůstojníci), plus na výložkách, zatímco československá uniforma viditelně rozlišovala důstojníky

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Libivost zvítězila nad brdostí pro státní příslušnost. Tuto snahu letců plně podporoval generál Janoušek a nakonec to došlo tak daleko, že při konečném jednání o [leteckou] dohodu se anglické velení přímo ptalo jednotlivých velitelů perutí a depotu, jaké odznaky si letci přejí, zda československé či anglické. Odpověď byla spontánní: anglické.¹¹⁴ Nezbylo tudíž nic jiného, než se podrobit skutečnosti.¹¹⁵

X. Nedoplatky a osobní bitva generála Vicherka o smysluplné umístění na půdě Velké Británie

Finanční náležitosti československých letců z Francie nadělaly mnoho zlé krve mezi nimi na straně jedné a vedením zahraničního odboje na straně druhé. Generál Vicherek byl v létě roku 1940 stále oficiálně velitelem letectva a v celé záležitosti se značně angažoval: *V řadách letců bylo velké roztrpčení pro nedoplatky podle statutu,¹¹⁶ pro neudělování československých vyznamenání, pro nestejné povyšování a jmenování. Pokládal jsem za svou první velitelskou povinnost všechny tyto nedostatky co nejrychleji odstranit (zvláště, když Angličané měli svůj názor i na výměnu peněz), aby nastalo uklidnění v řadách letců, aby vznikl dojem, že odpovědní činitelé, ministr [národní obrany] i jejich letecký velitel, se náležitě starají o své podřízené. Věděl jsem, že jen tímto způsobem bude možno získat pevnou základnu pro další solidní a ukázněnou organizaci československého letectva.*

Bobužel, nenašel jsem plného porozumění pro řešení těchto otázek u pana ministra národní obrany. Ač plně uznávám svízelnost opatrování finančních prostředků, přece jen musím zdů-

a poddůstojnický stav (zlaté hvězdičky na výložkách důstojníků; někteří poddůstojníci a mužstvo již v Polsku označovali důstojníky slovem „Zlatníci“, případně „Hvězdáři“). Na britských základnách, ze kterých operovaly naše perutě, vlála československá vlajka a některé letouny, zejména 312. perutě, nesly na boku i československý symbol.

115 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

116 Většina letců byla ve Francii placena jako příslušníci cizinecké legie. V praxi to znamenalo, že důstojník pobíral, jakožto seržant legie, jeden a půl franku denně, poddůstojník (vojín cizinecké legie) pouhých 50 centimů. Naše vojenské velení se snažilo situaci řešit. Československý statut, podepsaný 24. ledna 1940, přiznával vojákům statut příslušníků československé armády. Letci tak mohli zrušit svůj závazek legionáře a přihlásit se do československé armády, a to se zpětnou platností od 2. října 1939 (v ten den podepsali československý vyslanec v Paříži Štefan Osuský a francouzský ministerský předseda Édouard Daladier smlouvu o zřízení československé armády ve Francii). Tím však nebyla vyřešena palčivá materiální situace letců. Teprve 2. března 1940 bylo vydáno nařízení o převedení letců z cizinecké legie do původních československých hodností a platebního vyrovnání s platností od 2. října 1939. Díky těžkopádné francouzské administrativě, dislokaci letců ve Francii, Africe a Sýrii a s ohledem na válečnou situaci, došlo k finančnímu vyrovnání až na britských ostrovech. Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Když nelétali*, s. 36–47. Roztrpčení v řadách letectva po vylodění na Velké Británii bylo ohledně statutu značné, jak dosvědčuje kronika 311. perutě: *Značnou nespokojenost mezi důstojníky i mužstvem působí skutečnost, že dosud nebyly vyplaceny peněžní nedoplatky z Francie. K tomu ještě to, že administrativními nedostatky mnozí důstojníci nemají vyplaceny služební požitky za měsíc srpen. Ať už stížnosti jsou oprávněné nebo ne, mezi důstojníky i mužstvem se projevuje ve značné míře nespokojenost. Padají výroky, že nepořádek, který byl ve Francii, se přenesl zase sem, že se o vojáky nikdo nestará. Nakolik tyto výroky jsou pravdivé, není možno zjistit zde – zaznamenány jenom proto, poněvadž opravdu výbuchy nespokojenosti objevují se v silné míře a značně to zatěžuje morálku a dobrého ducha, který by jinak vládl u perutě. VÚA, f. ČSL-VB V1, sign. 311. bombardovací peruť 680/Bl/1/182, Válečný deník 311. bombardovací perutě od 1. 9. 1940 do 30. 9. 1940, s. 23–24. Nedoplatky z Francie činily plných 2 731 710 franků. Viz KUDRNA, Ladislav: *Odhodlání bojovat*, s. 175.*

Ladislav Kudrna

raznit, že pan ministr neprojevil dostatek dobré vůle, hlavně pro rychlé vyřešení těchto otázek a tím nepřímou podporoval ty živly, které poukazováním na tyto bolesti působily rozvratně v řadách letců. Věci byly vyřešeny až koncem října [1940], tedy za 4 měsíce po příjezdu do Anglie a to teprve na energický zásah samotného pana prezidenta.¹¹⁷

Podobné těžkosti bylo nutno překonávat i při odesílání důstojníků, poddůstojníků a vojáků od letectva, kteří pro svou malou morální hodnotu, neukázněnost neb zbabělost, nemohli být ponecháni v letectvu.¹¹⁸

Rovněž při doplňování letectva se vyskytly tytéž potíže a budou vlastně teprve až nyní vyřešeny a to zase na přímý zákrok pana prezidenta.¹¹⁹

Pomalé vyřizování všech těchto záležitostí připisovalo se v řadách letectva na vrub velitele letectva, že je málo energický, že neumí nic prosadit a že těmto věcem nevěnuje dostatečnou

117 Vyplacení statutu mělo proběhnout do 15. listopadu 1940. Je nutné zdůraznit, že to byl právě gen. Vicherek, nikoliv gen. Janoušek, kdo se celou svou bytostí postavil za bezpodmínečné vyplacení finančních nároků strádajícím letcům. Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Odbodláni bojovat*, s. 175–209. Dle Vicherkova vyjádření zpočátku vedení odboje ani o vyplacení pohledávek letcům neuvažovalo: *Letci, kteří přišli, uplatňovali své nároky na doplatky. Nejdříve byli odmítnuti s poukazem na to, že není peněz. Reakce byla špatná. Sám jsem žádal na II. odboru začátkem srpna (1940), ale nic se nestalo. Teprve, když dr. Ripka, který se o této situaci dozvěděl, informoval prezidenta republiky, situace se obrátila*. Tamtéž, s. 190.

118 Po vyloštění ve Velké Británii propukla v řadách letectva těžká krize, u 311. perutě doznívala ještě v zimě 1940. Jednotku nakonec opustilo na dvacet členů létajícího personálu. Hlavní roli odchodů hrál prostý a pochopitelný lidský faktor: strach z náročných operačních letů nad třetí říší. Generál Janoušek navrhl 16. listopadu 1940 umístit nespokojené letce do koncentračního tábora, k čemuž se záhy připojil i gen. Vicherek (byl stále oficiálně velitelem letectva). Tito muži neměli mít nadále možnost působit rozvratně v řadách letectva. Rovněž velitel 311. perutě, W/Cdr Karel Mareš, krycím jménem „Toman“, používal tvrdých metod k udržení bojeschopnosti největší československé letecké jednotky na britské půdě. Před nastoupenou jednotkou označil seržanta Karla Fáka za zbabělce a vlastizrádce (do té doby absolvoval šest nebezpečných akcí, včetně jedné nad Berlínem) a zeptal se, kdo ho chce následovat. Výše uvedenou informaci o koncentračním táboře je nutné chápat v kontextu doby, nikoliv dnešním pohledem. Tehdy ve Velké Británii koncentrační tábor znamenal koncentrovat, tedy soustředit nespokojence do internačního tábora. Takový tábor neměl nic společného s neblaze proslulými zařízeními nacistického Německa. Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Odbodláni bojovat*, s. 77–120. V této knize jsou rovněž na stranách 314–315 kopie originálních návrhů generála Janouška a Vichera ohledně řešení tykajících se „rozvratných“ letců.

119 Generál Vicherek zde naráží na palčivou situaci našeho letectva. Na půdě Velké Británie byly nakonec postaveny tři československé perutě stíhací (310., 312. a 313.), jedna peruť bombardovací (311.), jedna letka (B) u 68. noční stíhací perutě, dopravní skupina a československá výcviková letka. Nejvyšší válečný stav československého letectva dosáhl 1521 mužů. Protože byl ale předeepsaný stav kolem čísla 1740 a v průběhu války osciloval okolo čísla 1480, chybělo mu vždy více jak 250 mužů. Generál Janoušek pak musel „bojovat“ s gen. Neumannem doslova o každého muže z pozemní armády, neboť ten již 15. prosince 1940 rozhořčeně napsal na MNO, že se dozvěděl, že snad má být o brigády opět uvolněn určitý počet mužů pro letectvo. Neumann kategoricky upozornil na to, že panuje naprostý nedostatek mužů u brigády, takže k letectvu nemůže již nikoho přidělit, a on sám ostatně nedostal žádný rozkaz k provedení takového výběru, a proto nikomu z letců nedovolí žádný výběr. Přitom až do října 1944, kdy byla přezbrojená a přeorganizovaná pozemní brigáda nasazena u Dunkerque, tvořili její „ztráty“ pouze pohlavní nemoci jejích příslušníků, zatímco letci bojovali a umírali od prvních dnů války. Zbývá dodat, že generál Vicherek viděl situaci ohledně našeho letectva značně optimisticky. Při menších zálohách nevyklučoval výstavbu čtyř stíhacích a dvou bombardovacích perutí, což průběh války ukázal jako zcela nereálný sen. Například o naší nejmladší 313. peruti uvažovali v roce 1944 na *Air Ministry*, že ji zruší, protože byla československá pouze podle svého názvu (ke konci června 1944 u ní sloužilo pouhých sedm českých letců, většinu pak tvořili Angličané a Kanaďané, přičemž pozemní personál byl od samého počátku britský). Tamtéž, s. 229–260.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichěrka...

pozornost. Musím zdůraznit, že podobným nerozhodným a pomalým vyřizováním zásadních věcí se podřývala autorita vedení a velitele, ničila důvěra v nadřízené.

Protože za takových podmínek činnost velitele letectva byla nemožná a chtěje ulehčit vedení v rozhodování o obsazení místa velitele letectva a inspektora, jakož i z důvodů, aby nebylo nutno násilně vytvářet místa pro vyšší důstojníky, dále abych příkladem působil na všeobecnou morálku letců, žádal jsem 13. srpna 1940 o zproštění z funkce velitele letectva a o zařazení k bojové jednotce jako dobrovolník.¹²⁰

Panem ministrem národní obrany a gen. Viestem bylo mi osobně ukazováno, že bych tím vlastně působil demagogicky; důstojníci že by mě proto nenáviděli a podřízení že by mohli přijít s návrhy, respektive požadavky, že když jeden generál toto udělal, mohou podobnou věc udělat i ostatní. Marné bylo dokazování, že je nutné brát věci tak, jak jsou, že všichni vyšší důstojníci, kteří byli ve vlasti na odpovědných místech v událostech záříjových a březnových, jsou v očích širokých vrstev ať právem či neprávem zdiskreditováni a nemají proto potřebné jejich důvěry, která je nutná pro každého činitele a velitele postaveného na vedoucí místo.

Armáda a masy se dají ovládat buď přísnou kázní jako v cizinecké legii, anebo důvěrou armády, respektive masy ve vedoucí činitele. Případ první není možno zde v Anglii aplikovat, zbývá tudíž způsob druhý a této důvěry je možno dosáhnout pouze příkladem, činy a ne výnosy a různými nařízeními. Tento způsob nebyl jmenovanými uznáván; vojáci se prý musí plně podřídit kázeňským předpisům; zdejší armáda je pokračovatelkou domácí armády, proto jsou v platnosti všechny dřívější předpisy. Ovšem, přitom se zapomíná, že výkonná moc prosazování těchto předpisů je minimální, že je válka a ne mír, že jsme vlastně revoluční armáda, která potřebuje mnohem více psychologických počínů, než armáda mírová, normální.

Vida beznadějnost dokazování a obdržev od pana ministra [obranu] ujištění, že letecké věci se budou řešit vždy rychle pro dobro letectva a tak, aby prestiž velitele byla co nejvíce podpořena, přistoupil jsem na vyřízení, jak uvedeno v příloze 5 (nezachovala se – pozn. aut.).

Bohužel, vše zůstalo při starém a znovu bylo třeba o věc energicky žádat, přičemž pan ministr se někdy velmi rozčiloval a mluvil na mne takovým způsobem, který považuji za nevhodný i při osobním styku nadřízeného s prostým vojínem. V důsledku toho jsem žádal předvedení k panu prezidentu, jakožto hlavnímu veliteli. To se uskutečnilo dne [údaj chybí, pozn. aut.], kdy jsem znovu přednesl svoji žádost o zproštění funkce velitele letectva a zařazení k bombardovací peruti. Pan prezident uznal mé výklady a pověřil leteckou stranou pana ministra národní obrany, pana ministra zahraničních věcí Masaryka, abych věc projednal s Air Ministry. Projednávání bylo velmi zdlouhavé a skončilo tím, že podobné řešení se nedá provést. Ovšem u Angličanů byl názor, že já byl zproštěn [funkce] velitele letectva naším velením, a proto že hledám romantické východisko. Toto stanovisko bylo Angličanům naoč-

120 Počátkem 50. let 20. století penzionovaný Vicherek uvedl: Protože se mi zde nepodařilo přes všechno úsilí dosáhnout toho, aby českoslovenští letci byli organizováni v samostatných československých jednotkách, ba dokonce nebylo možné prosadit ani naše vojenské odznaky na letecké stejnokroje, proto jsem žádal o zproštění ze své funkce velitele letectva s tím, abych byl jako prostý dobrovolce-pilot zařazen do bombardovací peruti. Archiv města Ostravy (dále jen AMO), f. Sbírká pamětí a historickovlastivědných rukopisů, dodatek číslo 1 1938–1997 (dále jen f. PeVě, dodatek č. 1 1938–1997), ŠIMŮNEK, Rudolf: *Generálplukovník – letec Alois Vicherek, rodák z Petřvaldu na Těšínsku*, kopie strojopisu. Košarířka, 1971–1972, 27 stran + přílohy. Zde příloha Opis životopisu bratra Aloise Vichěrka, letce generálplukovníka v záloze. Za zaslání tohoto materiálu jsem zavázán Mgr. Martinu Juřicovi, kterému tímto děkuji.

Ladislav Kudrna

kováno. Dne 30. prosince 1940 jsem předložil novou písemnou žádost o zařazení k bojové jednotce.¹²¹

V době těchto jednání jsem se úmyslně s nikým nestýkal ani z kruhů československých ani britských. Dělal jsem to proto, abych poznal, jak se rozhoduje o podobných záležitostech bez popularity politické, bez pomoci politiků, bez pomoci představených a bez pomoci Britů; jen na podkladě otevřeného a přímého jednání s povolanými činiteli.

Během projednávání nabyl jsem nových, bohatých zkušeností životních, kterých plně využiji v další činnosti pro osvobození naší domoviny, řídě se vždy a všude nekompromisně heslem našeho vůdce v prvním odboji: „Pravda vítězí.“

Dnes nejvyšší autoritou československého letectva je ustanoven inspektor československého letectva, div. gen. Janoušek, proto pokládám za svou povinnost jmenovaného plně podporovat¹²² v zájmu prosperity a dobrého jména československého letectva.¹²³

Kdo byl sborový generál Ing. Alois Vicherek (20. 6. 1892 – 15. 1. 1956)

Budoucí sborový generál československé lidové armády se narodil 20. června 1892 v Petřvaldě u „černé“ Ostravy. Podobně jako jeho budoucí rival Karel Janoušek pocházel z početné, dvanáctičlenné rodiny,¹²⁴ nikoliv však ze slušně zaopatřené středosta-

121 Vzhledem k tomu, že gen. Vicherek byl to, čemu se lidově říká „řízný voják“, není vůbec nereálné předpokládat, že své umístění u bombardovací perutě, v tomto případě zřejmě „tristajedenáctky“, myslel zcela vážně. V létě 1940 za sebou měl vynikající velitelskou kariéru, jenž měla paradoxně skončit díky jeho pozdnímu (smolnému) vylodění na britské půdě. Na rozdíl od Janouška byl i vynikající pilot, který by bez pochyby zvládl pilotáž i tak složitěho letounu, jakým byl dvoumotorový Wellington. Vzhledem k tomu, že mu v roce 1940 bylo již 48 let, nepřipadalo v úvahu, že by mu Britové povolili nastoupit náročnou operační službu u bombardovacího letectva, kterou s vypětím sil zvládali muži o generaci mladší. Ostatně jeho vysoká hodnost byla sama o sobě důvodem k zamítnutí jakékoliv operační služby. V případě jeho zajetí by Němci celou záležitost náležitě propagandisticky využili.

122 Na podzim roku 1940 vypracoval Vicherek hodnocení Janouška, jelikož byl stále oficiálně jeho nadřízeným. V něm mimo jiné uvedl: *Letecký průměrný, společenský, bystrý, veselý, domýšlivý, ješitný, neupřímný až úskočný*. Dále: *ne dosti dobrý pro samostatné velitelské místo*. Přesto uznal, že jeho sok byl: *velmi bystrý a schopný důstojník*. Celkový stupeň hodnocení: *dobrý*. VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Karla Janouška, nar. 30. 10. 1893. Kvalifikační stupně byly následující: výtečný, velmi dobrý, dobrý, vyhovující a nevyhovující. Rovněž Ingr poukázal na to, že Janoušek byl značně ctižádostivý, ne vždy loajální a přímý, ale současně vyzdvihoval jeho péči o letectvo. Tamtéž.

123 VICHEREK, Alois: *Zpráva*.

124 Alžběta (nar. 2. 11. 1884, zemřela 9. 7. 1960), provdaná Durčáková, žena horníka, se kterým bydlela v Porubě u Orlové. František Vicherek (nar. 2. 4. 1886, zemřel 13. 9. 1962), báňský úředník na dole Alpinka, později žil v Rožnově pod Radhoštěm. Josef Vicherek (nar. 30. 1. 1888, zemřel ?), naddůlní na Alpince, později umístěn do dolu Ludvík v Radvanicích. Žofie Vicherková (nar. 13. 3. 1890, zemřela 18. 8. 1953), provdaná za bratrance Vítězslava Vicherka, bývalého ruského legionáře, pracovala v domácnosti v rodném Petřvaldě. Ludvík Vicherek (nar. 9. 8. 1894, zemřel ?), báňský úředník na dole Alpinka, později důlní měřič v Jáchymově, na penzi bydlel v Praze. Marie (nar. 11. 12. 1895, zemřela při porodu). Františka (nar. 24. 2. 1897, zemřela v dětském věku 20. 4. 1903). Dominik Vicherek (nar. 11. 3. 1901, zemřel ?), laborant na koksově Alpinka, za okupace pracoval do 19. 9. 1942 ve Zbrojovce Brno, poté do roku 1961 jako technolog ve výrobě plastických hmot v národním podniku Synthesia Semtín u Pardubic. Anna (nar. 23. 4. 1903, zemřela ?), provdaná Škatulová, pracovala v domácnosti, zdědila rodný dům v Petřvaldě. Její bezejmenný bratr dvojče zemřel při porodu. Jaroslav Vicherek (nar. 16. 10. 1906, zemřel ?), elektrikář na dole Václav, žil v Rychvaldě. VÚA, f. NROS, sign. 4/4, zasedání 5. 6. 1950. Zde souhrnná zpráva o gen. Vicherkovi z 28. ledna 1950. Dále viz AMO, f. PeVě, dodatek č. 1 1938–1997, ŠIMŮNEK, Rudolf: *Generálplukovník – letec Alois Vicherek, rodák z Petřvaldu na Tešínsku*, s. 3–4.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichěrka...

ovské jako Janoušek, ale z chudé havířské. Jeho otec Jan Vicherek (22. 6. 1859 – 22. 4. 1944), syn horníka, byl sám po celý život horníkem,¹²⁵ matka Aloisie, rozená Ježíšková (27. 10. 1864 – 1. 3. 1949), byla dcerou povrchového dělníka na šachtě a starala se o chod rozsáhlé domácnosti. Sňatek měli 4. června 1883 a rok nato si postavili v Petřvaldě dřevěný domek. Stojí zde dodnes, je však ve velmi špatném stavu.

Budoucí generál si k černému uhlí rovněž „přičichl“. Povinnou školní docházku (5 tříd obecné školy) ukončil s vynikajícím prospěchem jako nejlepší žák ve třídě. Z tohoto důvodu dostal již v březnu 1906 tzv. úlevu a mohl ihned nastoupit do práce u zedníků, u nichž pracoval po dobu 8 měsíců. Poté byl přijat za táčníka (pracovník, který vyvážel rubaninu) do dolu Alpinka v Porubě na Těšínsku, kde působil po dobu 5 měsíců. Na vlastní žádost byl následně přezazen do zámečnické dílny jako učeň strojírního zámečnictví. Při učení v letech 1907–1910 absolvoval večerní pokračovací školu v Orlové, opět jako nejlepší žák ve třídě. Do 14. září 1911 pracoval jako strojírní zámečnický na těžební jámě Alpinka (pozdější důl Václav), kde měl na starosti údržbu důlních strojů. Inteligentní mladík, který dokázal, jak vynikajícím byl studentem, toužil po dalším vzdělání. Podal si proto žádost o přijetí na dvouroční českou státní průmyslovou školu mistrovskou, oddělení strojnictvé a elektrotechnické v Brně, kam byl 13. září 1911 přijat. Po překonání počátečních obtíží absolvoval 14. července 1913 s vyznamenáním, a to opět jako nejlepší žák ve třídě. Aby ulehčil rodinnému rozpočtu, pracoval přes školní prázdniny jako zámečnický na dole Alpinka.

Po úspěšném ukončení průmyslové školy nastoupil na místo konstruktéra v Orlovské strojírně v Porubě. To se již nad Evropou stahovala válečná mračna. Když pak většina zaměstnanců firmy odešla na frontu, zastavila strojírna výrobu a dvaadvacetiletý mladík se ocitl bez práce. Po tříměsíčním hledání byl konečně přijat firmou Elektromotor – Erich Roučka Blansko. Po jednoměsíční zkušební době byl definitivně přijat jako konstruktér a pracoval zde na konstrukcích elektrických měřicích přístrojů a transformátorů.¹²⁶

Druhý válečný rok (podobně jako Janoušek), konkrétně 21. června 1915, narukoval do rakousko-uherské armády. Po výcviku byl určen pro službu na ruské frontě. V rámci zeměbranceckého pluku 31 odjel na východní frontu, kam dorazil 15. ledna 1916. V průběhu mohutné ofenzivy ruského generála Brusilova upadl 21. července 1916 do zajetí (Janoušek upadl do zajetí 2. července téhož roku). Nejprve byl odeslán do zajateckého tábora Dárnice u Kyjeva a poté přemístěn do Žitomiru, kde tento vysoce kvalifikovaný zajatec získal místo konstruktéra u Volyňského zemstva v Žitomiru. Rok po svém zajetí (3. srpna 1917) vstoupil do československých legií (Janoušek v nich v té době sloužil už jeden rok). Poté absolvoval poddůstojnickou školu v Borispolu (Janoušek měl za sebou důstojnickou školu ještě v rámci rakousko-uherské armády) a nakonec důstojnický kurs.

125 Jan Vicherek pracoval od roku 1872, tedy od svých čtrnácti let, do roku 1913 jako horník. V obecních volbách roku 1912 veřejně volil českou kandidátku, čímž se ocitl v nemilosti u svých nadřízených. Po menším úrazu byl v nemocenském stavu a poté penzionován. Po čtyřiceti letech služby v dole pobíral měsíčně 25 korun rakouských. Na začátku Velké války byl opět povolán do služby, což odmítl. Tamtéž, s. 3.

126 Tamtéž. Zde příloha Opis životopisu bratra Aloise Vichěrka, letce generálplukovníka v záloze.

Ladislav Kudrna

Sloužil u 5. československého střeleckého pluku T. G. Masaryka, s nímž se zúčastnil četných bojů s bolševiky na Sibiři a na Dálném východě (u téhož pluku sloužil i jeho starší bratr Josef). Působil jako velitel stanice Kuzino na uralské dráze a poté byl jmenován velitelem čety. Na počátku roku 1919 se dočkal jmenování podporučíkem (Janoušek byl již kapitánem). Jako technický důstojník byl na vlastní žádost 4. července 1919 přeložen k 1. leteckému oddílu Československého vojska na Rusi (Janoušek se k letectvu dostal až v roce 1924). V této funkci prováděl přesun letecké školy z Omska do Nikol'sk Usurijska u Vladivostoku, odkud vyplul 10. ledna 1920 s dalšími legionáři lodí směřující přes Japonsko, Singapur a Port Said do Terstu. Odtud pak pokračovali vlakem do nově vzniklého Československa.

Do Prahy se nadporučík Vicherek vrátil 20. března 1920. Do 1. srpna téhož roku, jakožto rodák z Těšínska, obdržel tzv. plebiscitní dovolenku (původně měl o tomto území rozhodnout plebiscit obyvatelstva). Krátce předtím (22. května) byl přidělen jako technický pobočník velitele Vzduchoplaveckého učiliště v Chebu, kde v letech 1921–1922 absolvoval pilotní výcvik pro jednomotorová i dvumotorová letadla (v roce 1928 následoval kurs nočního létání). Již v srpnu 1920 byl povýšen do hodnosti kapitána. V prosinci 1922 byl jmenován polním pilotem a v lednu dalšího roku dosáhl hodnosti štábního kapitána.

Třiatřicetiletý důstojník se 26. září 1925 oženil. Vzal si za ženu Boženu Marešovou (narozenu 18. ledna 1902), nadšenou sokolku, pocházející z obce Krivsoudov v okrese Ledec nad Sázavou, jejíž otec byl rolník a starosta zdejšího Sokola. Z manželství se narodily dvě dcery – Jana 7. srpna 1937 a Božena 23. března 1940 (Janoušek se oženil o pouhé dva měsíce později, 19. listopadu, kdy si vzal o tři roky mladší Annu Steinbachovou, rozenou Hofmannovou; manželství zůstalo bezdětné). Poté, co se manželé přestěhovali do Prahy-Kbel, byla i zde cvičitelkou a vedoucí žákyň v místním Sokole.

V říjnu 1925 vykonal prezident Masaryk oficiální návštěvu Francie. Cestu uskutečnila hlava státu statečně letadlem (britský premiér Chamberlain poprvé letěl až v září 1938, aby mohl urychleně jednat z Hitlerem). Stroj pilotoval škpt. let. Alois Vicherek, jenž zároveň působil jako prezidentův čestný doprovod. Po přesném příletu na pařížské letiště byl mladý důstojník ihned dekorován prezidentem Francie Gastonem Doumerguem vysokým státním vyznamenáním Chevalier de la Légion d'honneur (rytíř Řádu čestné legie). V téže roce dosáhl pěti národních leteckých rekordů, za což mu byla udělena čestná vlajka Československého aeroklubu.

Od 1. listopadu 1924 do 10. srpna 1927 studoval na prestižní École Supérieure d'Aeronautique (Vysoká škola letecká) v Paříži, jediné svého druhu v Evropě, na které získal titul inženýra letectví a strojní mechaniky (Janoušek dosáhl akademického titulu – doktor přírodních věd RNDr. – 23. června 1939). Po návratu z Francie nastoupil major Vicherek jako velitel Pokusné letky Vojenského leteckého ústavu studijního v Praze a zároveň zastával odpovědnou funkci předsedy letecké přejímací komise všech nově vyrobených letounů. Mimo to si našel čas, aby opět dokázal, jak vynikajícím letcem je.

V té době patřil mezi nejznámější československé letce a na letounech lehkých kategorií vytvořil řadu národních i světových rekordů. Mezi nejznámější patřil mezi-

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichěrka...

národní rekord v přímé linii Praha–Moskva. Jako trasu zvolil let přes baltské státy do Sovětského svazu. Ke své dramatické misi odstartoval 7. října 1928 v jednomístné Avii BH-11B z letiště Kbely. Zhruba po patnácti hodinách náročného letu došlo za silné sněhové bouře k selhání osvětlení palubních přístrojů. Nad zemí byla hustá mlha a nad ní, v oblacích, zuřila sněhová bouře. Aby toho nebylo málo, zřejmě kvůli zamrznutí karburátoru se zastavil i motor. Vicherek se ocitl v naprosté tmě. Jako zkušený pilot začal klesat klouzavým letem, ovšem bez jakékoliv představy o terénu nacházejícím se pod ním. Nouzové přistání skončilo velmi prudkým nárazem, bolestivým zraněním obličje a ztrátou vědomí. Poškozený stroj se nacházel za Moskvou. V ranních hodinách byl našťást nalezen místními venkovany. Následoval necelý týden pobytu v nedaleké nemocnici v Bědnoděňjanovsku. Oficiálně jeho průlet činil 2011 kilometrů a byl uznán jako světový rekord v kategorii malých sportovních jednomístných letadel (Janoušek oproti tomu platil za leteckého začátečníka, byl sice vynikající letecký pozorovatel se značnými meteorologickými znalostmi, ale velmi průměrný, spíše však podprůměrný pilot; poté, co působil jako velitel zemského letectva v Čechách, přestál prakticky samostatně létat; za druhé světové války již nikdy sám nepilotoval¹²⁷). Čestná vlajka Československého aeroklubu mu byla po návratu do vlasti (26. října 1928) udělena podruhé.¹²⁸

V červenci 1929 úspěšně absolvoval kurz pro velitele oddílů na Velitelské škole v Praze. Postupně se stal velitelem perutě, poté zástupcem a nakonec velitelem 6. leteckého pluku. Na konci roku 1929 byl povýšen do hodnosti podplukovníka (Janoušek ho v této hodnosti předstihl o rok) a v červenci 1933 byl povýšen na plukovníka letectva (současně s Janouškem). V té době ukončil kurz pro vyšší velitele (stejně tak i Janoušek).

Velitel kurzu, divizní generál Václav Kopal, k Vicherkově osobě uvedl: *Vzácný, pevný, ryzí charakter, neobyčejně vytrvalý a houževnatý, vysoké intelektuální úroveň. Jeho vědomosti v letectvu (zejména v technických věcech) jsou perfektní. Vědomosti ve všeobecné taktice a ostatních zbraních na začátku kurzu byly nepostačující. Neúpornou, železnou pílí a bystrým postřehem dosáhl však ku konci kurzu ve všech oborech dobrých výsledků. Operace armády i divize ovládá dobře a má zejména bystrý smysl pro práci letectva v rámci jmenovaných vyšších jednotek. Jeho rozhodování byla úplně samostatná a během kurzu stále jasnější a účelnější. V ovládání operací vyšších jednotek – zejména ve službách – je mu sice zapotřebí ještě*

127 V průběhu druhé světové války využíval gen. Janoušek při svých inspekčních cestách po Velké Británii hojně služeb 24. dopravní perutě královského letectva. Ta sídlila na londýnském letišti Hendon a sloužila u ní řada československých pilotů. Jeden z nich, Miroslav Jiroudek, uvedl: *Jednou jsem letěl s generálem Janouškem na dvoumotorovém letounu na jakousi inspekční cestu. VIP jsem vozil velmi často a nezdálo se stálo, že mě sami požádali, zdali by si „to taky nemohli na chvíli vžít do ruky“. Pokud nehrozilo žádné nebezpečí, rád jsem jim vyhověl a některým jsem to i sám nabízel. S Janouškem to však bylo jiné. Bylo tehdy nádherné počasí a let probíhal klidně, takže jsem mu nabídl, aby si to pan generál taky zkusil a část letu sám zapilotoval. Janoušek to však rozhodně odmítl, měl obavy, aby se mu něco nestalo. Až do přistání ze sebe neryděl ani slovo a myslím, že mu z toho odmítnutí bylo trochu trapné. Vždyť jeho uniformu zdobil pilotní odznak. Československý i anglický. RAJLICH, Jiří: *Jediný československý maršál*, s. 51.*

128 AMO, f. PeVě, dodatek č. 1 1938–1997. Zde ŠIMŮNEK, Rudolf: *Generálplukovník – letec Alois Vicherek, rodák z Petřvaldu na Těšínsku*, s. 8–9. Dále viz VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Aloise Vichěrka, nar. 20. 6. 1892.

Ladislav Kudrna

*další práce, ale jeho celkový vývoj v kurzu nasvědčuje tomu, že tuto zbývající práci v poměrně krátké době vykoná a tím se stane způsobilý ku zastávání čelných funkcí v letectvu.*¹²⁹ Týž generál hodnotil Janouška takto: *Velmi ctižádostivý důstojník, nadaný, bystrý. Má značné vědomosti v letectvu. Ve všeobecné taktice a ve zbraních je mu zapotřebí ještě další práce, aby jeho rozhodování bylo úplně samostatné a vždy logické.*¹³⁰

Po absolvování kurzu směřovali oba muži do hlavního města. Na podzim roku 1933 nastoupil plk. Vicherek jako přednosta I. oddělení III. (leteckého) odboru MNO. Plukovník Janoušek se stal velitelem zemského letectva. Ve své pozici zastával Vicherek vyšší funkci. Nehledě na skutečnost, že si ho gen. Fajfr vybral za svého nástupce do funkce náčelníka III. (leteckého) odboru MNO. Jinými slovy, měl stanout v čele československého letectva.

Od 29. května do 7. června 1935 pobýval v Sovětském svazu, kde se zajímal především o zdejší letectvo. Rovněž se zúčastnil rozsáhlých červnových manévrů sovětské armády u Kyjeva. Dva roky předtím (listopad 1933) se s gen. Fajfrem zúčastnil oficiální návštěvy polského letectva ve Varšavě (v červnu 1932 pobýval ve spřátelené Jugoslávii na ostré letecké střelbě). V listopadu 1936 pobyl necelý týden v Paříži u velení francouzského letectva.

Oba muži byli povýšeni do hodnosti brigádního generála počínaje 1. lednem 1937. Krátce před okupací českých zemí převzal Vicherek funkci náčelníka leteckého odboru. V období první republiky byl takřka bez výjimky kvalifikován nejvyšším stupněm, tedy jako „výtečný“. V kvalifikační listině byl charakterizován jako: *Neobyčejně houževnatý, pilný, pevný, ryzí charakter, dobrosrdečný. Výborný stíhací a noční letec – světový rekordman.*¹³¹

Ohled po okupaci se zapojil v rámci Obrany národa do rozsáhlé odbojové činnosti. Počínaje 1. lednem 1940 byl dán do výslužby a stal se členem správní rady Kyjovských octáren. Přitom stále pokračoval v odporu vůči okupantům. Poté, co mu hrozilo bezprostřední zatčení Gestapem, byl koncem roku 1939 vyzván vojenským vedením v zahraničí k emigraci, a to nejdéle do 14 dnů. Již 15. ledna 1940 tedy opustil svoji ženu nacházející se v sedmém měsíci těhotenství a dvouapůlletou dcerku Janičku.

Statečná žena po odchodu svého manžela pokračovala v nebezpečné ilegální činnosti. Mimo jiné byla činná v odbojové skupině pplk. Josefa Mašína a kpt. Václava Morávka. Dne 3. července 1942 byla zatčena a již 24. října téhož roku popravena v plynové komoře koncentračního tábora Mauthausen.¹³² Prezident Beneš 16. února 1946 udělil in memoriam Boženě Vicherkové za zásluhy, které získala v boji za osvobození republiky, Československý válečný kříž 1939. Děti se naštěstí podařilo zachránit poté,

129 VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Aloise Vicherka, nar. 20. 6. 1892.

130 Tamtéž, kvalifikační listina Karla Janouška, nar. 30. 10. 1893.

131 Tamtéž, kvalifikační listina Aloise Vicherka, nar. 20. 6. 1892.

132 Podle svědectví bývalého mauthausenského vězně Josefa Ulbrechta byla ve dnech 21. a 22. října 1942 transportována do tohoto koncentračního tábora skupina 263 českých osob (135 žen, děti a 128 mužů). Někteří z této skupiny byli zastřeleni, ale většina žen a dětí měla být zavražděna v plynové komoře. Podle úředního dokladu měli všichni zemřít odpoledne 24. října 1942. Podle svědků se však měl hrůzný akt odehrát dříve: *Pamatuji se bezpečně, že za pochmurného dne 24. října 1942 již v ranních hodinách z obou krematorií šlehalo obrovské plameny a tak neustále po dva dny a noci, a volaly po spravedlnosti. Obraz této krutosti snad nikomu z nás nevyumíží z paměti. Již tehdy říkali jsme si, že dostaneme-li se na svobodu,*

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichereka...

co se o ně postarali stateční příbuzní. Majetek generála Vichereka byl zkonfiskován a rozkraden německou okupační správou. Po svém návratu do vlasti neobdržel žádnou finanční náhradu. Zbývá dodat, že rok po skončení války se jako člen oficiální delegace zúčastnil pietní návštěvy bývalého koncentračního tábora Mauthausen.¹³³

Do Francie dorazil 28. ledna 1940 a 15. března téhož roku vystřídal Janouška ve funkci náčelníka III. (leteckého) odboru Československé vojenské správy. V exilu začal používat krycí jméno „Josef Slezák“. Chtěl tím rodinu ušetřit nacistické perzekuce.

Díky jeho značnému úsilí se sice 1. června 1940 podařilo dosáhnout uzavření smlouvy o vytvoření samostatných československých leteckých jednotek na francouzské půdě, k její konkrétní realizaci však kvůli událostem na frontě nedošlo.¹³⁴ Měsíc předtím byl povýšen do hodnosti divizního generála (Janoušek rovněž). Po dramatické evakuaci z poražené Francie dorazil teprve 7. července 1940 na britské ostrovy (Janoušek se v Británii vylodil již 21. června). V té době bylo o podobě našeho letectva fakticky rozhodnuto. Janoušek se svým britským protějškem Beaumontem dohodl zařazení československých letců do struktur královského letectva. Vicherek byl sice 24. července 1940 opětovně potvrzen do funkce velitele letectva, ale bylo to pouze Pyrrhovo vítězství. Díky značné podpoře ze strany Air Ministry zastával Janoušek již od 12. července 1940 funkci inspektora československého letectva. Vicherek zůstal nadále odhodlaným zastáncem samostatnosti našeho letectva na britské půdě.

Ministr zahraničí Jan Masaryk učinil na pokyn prezidenta Beneše v lednu 1941 dotaz u G/Cpt Colliera,¹³⁵ působícího na Air Ministry, co mají Angličané vůči gen.

že bude povinností národa zvláště těmto mučedníkům a hrdinům postavit na místě kříž s trnitou korunou a vavřínovým věncem. Při odchodu z tábora zanechali jsme ve zmíněné komoře alespoň kytici lučních květin. Jsou to drubé „Lidice“ a to byl měl celý svět vědět. AMO, f. PeVě, dodatek č. 1 1938–1997, ŠIMŮNEK, Rudolf: Generálplukovník – letec Alois Vicherek, rodák z Petřvaldu na Těšínsku. Zde opis zprávy o provedení poprav od Josefa Ulbrechta. Čtyři bratři generála Vichereka byli vzati do vazby Gestapa. Josef a František byli záhy propuštěni kvůli své nepostradatelnosti v zaměstnání, avšak Ludvík byl od 17. září 1942 do 12. ledna 1943 internován v koncentračním táboře Svatobořice u Kyjova a poté transportován do neblaze proslulého koncentráku v Dachau, kde se 29. dubna 1945 dočkal osvobození americkými jednotkami. Dominik byl zatčen Gestapem 19. září 1942 a do 13. října téhož roku vězněn v Ostravě, poté ve Svatobořicích a od 21. října 1943 v Lutíně-Hněvotíně u Olomouce, kde byl nucen pracovat v místním kamenolomu, a to až do 10. dubna 1945, kdy byl tábor rozpuštěn. Následně se aktivně zúčastnil pražského povstání. Tamtéž, ŠIMŮNEK, Rudolf: Generálplukovník – letec Alois Vicherek, rodák z Petřvaldu na Těšínsku, s. 15.

133 Tamtéž, zde příloha Vzpomínka na paní Boženu Vicherkovou. Rovněž rodina a příbuzní generála Janouška byli vystaveni krutým nacistickým represáliím. Jeho manželka Anna a jedna ze sester, Vilma Jašková, zahynuly v Osvětimi, nejmladší bratr Rudolf v Buchenwaldu a dva ze švagrů v Terezíně, respektive na Pankráci.

134 Jediným konkrétním výsledkem této dohody bylo 7. června 1940 vytvoření jedné samostatné československé letky u *Groupe de Chasse 1/6*, jejíž 2. escadrillu tvořilo 12 českých letců pod vedením kapitána Jaroslava Kulhánka. Poručík Fejfar to rozhořčeně komentoval slovy: *Dnes, když to všude hoří, když frontáci utíkají, dnes během dvou dnů byly povoleny české letky! Dnes, když už snad je i pozdě. Po dlouhé měsíce o nás nikdo nevěděl, nikdo nevěděl o „čičzanech“. To jsme byli skoro na obřít, a když nastala práce, když jsme ukázali, co dovedeme, teprve povolili, velkomyslně. [...] Jak dlouho to vydrží? FEJFAR, Stanislav: Deník stíhače, s. 71. Podrobně o činnosti GC 1/6 v západoevropské kampani viz KUDRNA, Ladislav: *Na zemi a obloze západní Evropy. Příběh českého letce Stanislava Fejfara*. Naše vojsko, Praha 2007, s. 41–85.*

135 G/Cpt Conrad (Alfred) Collier (16. 11. 1895 – 6. 9. 1986) byl v letech 1940–1941 ředitelem Spojenecké letecké spolupráce (Allied Air Cooperation) na Air Ministry. Dosáhl hodnosti Air Vice Marshal (A/V/M

Ladislav Kudrna

Vicherkovi. Collier se měl vyjádřit v tom smyslu, že osobně proti němu nic nemají. Na druhou stranu připustil, že stanovisko ministerstva bylo následující. Pokud by tento československý generál měl i nadále přímý styk a vliv na své muže, Britové by nemohli za tuto skutečnost převzít žádnou zodpovědnost.¹³⁶ Bylo zřejmé, že gen. Janoušek byl pro britské představitele mnohem přijatelnějším velícím důstojníkem. Nečinil jim problémy ohledně působnosti leteckých jednotek a rovněž nebyl u personálu tak zprofanován jako Vicherek, jemuž bylo ze strany letců vyčítáno, co se dalo (mnohdy zcela neprávem). Poněkud paradoxně se do svého smolného postavení dostal faktem, že byl oproti svému rivalovi výraznou osobností předválečného letectva, na jejíž hlavu se snesly téměř veškeré výtky jeho podřízených, zatímco Janoušek vstoupil do širšího povědomí až se svým úspěšným angažmá na britských ostrovech. Byl to však nenáviděný Vicherek, kdo se postavil za vznik smlouvy ohledně samostatného československého letectva na francouzské půdě a posléze bojoval za to, aby jeho příslušníci obdrželi finanční kompenzace za dobu své služby v Armée de l'Air.

Není zřejmé, zda do zákulisního boje vstoupil ministr národní obrany razantně před nebo až po britském nekompromisním stanovisku. Osobně bych se přikláněl spíše k druhé variantě. Shodou okolností sepsal Ingr posudek na svého podřízeného přesně rok po Vicherkově odchodu do zahraničí: *Staral se svědomitě a houževnatě o letectvo, pro které se snažil dosáhnout co nejvíce v každém ohledu. Nesnadné poměry v cizím prostředí oddalovaly často rychlé a včasné řešení různých otázek, což nebylo mnohdy pochopeno nebo uznáno některými podřízenými. K tomu se přidružily rekrutace a různá obviňování pro jeho činnost v letectvu doma. To vše značně přispělo k vytvoření nedobrého poměru mezi generálem Slezákem a leteckým personálem,*¹³⁷ *kterýžto poměr nedovedl generál Slezák pro některé své povahové vlastnosti dobře upravit. Je čestný, přímý, otevřený, ale někdy neústupný až k umíněnosti. Je horoucí vlastenec hotový ke všem obětem a žádá integrální totéž od druhých. Protože mu chybí pružnost a laskavost, není u něj brzdy ani v silném intelektu, je někdy jeho nekompromisní strohost vykládána podřízenými jako příkrost nebo bezohlednost a tak často i jeho nejlepší úmysly a záměry nejsou podřízenými správně pochopeny a hodnoceny. Pro tvrdší lpění na svém názoru, bez ohledu na sdělené protidůvody, je gen. Slezák někdy nesnadným podřízeným a spolupráce druhých složek velitelství nebo vyššího úřadu je s ním často obtížná. V celku: gen. Slezák má vysoké morální kvality, ale je jednostranný a nedovede vždy vhodně jednat s lidmi. Pro povahové vlastnosti, nesnadnou situaci v cizím prostředí a se zřetelem na zaujatost značné části letců proti němu, nejlépe použít ho zatím mimo práce našeho letectva.*¹³⁸

– divizní generál) a titulu Sir. Podrobněji k jeho pozoruhodným osudům viz Liddell Hart Centre for Military Archives, King's College London, COLLIER, AVM Sir (Alfred) Conrad (1895–1986), <http://www.aim25.ac.uk/cats/21/381.htm> (citováno k 24. 1. 2011) a *Air of Authority – A History of RAF Organisation*, Air Vice Marshal Sir Conrad Collier, <http://www.rafweb.org/Biographies/Collier.htm> (citováno k 24. 1. 2011).

136 VÚA, f. NROS, sign. 4/4, zasedání 5. 6. 1950, souhrnná zpráva o gen. Vicherkovi z 28. ledna 1950.

137 Jeden z letců si ve Francii do svého deníku rozhořčeně zapsal: *Těž nám Klán [kpt. let. Jan Klán] sdělil, že je tam [v Paříži] generál Vicherek. Vzteky by člověk plival, neboť tento člověk nese vinu, že československé letectvo muselo potupně vyčkávat zabrání svých zbraní. Takový člověk se nestydí přijít mezi nás a zase ke korytu, a to ještě s falešným jménem, by se v Protektorátu gestapo nedozvědělo, že je zde. Všechno dokazuje, že „nahoře“ je zase „bhis“, a půjde-li to takto dále, myslím, že je škoda budovat novou republiku.* HANZLÍČEK, Otto: *Osobní deník 1939–1940*. Kopie v držení autora, záznam ze dne 8. února 1940.

138 VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Aloise Vicherka, nar. 20. 6. 1892.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichereka...

Přes palubu hozený Vicherek následně čtyřikrát (!) žádal o zproštění z funkce velitele československého letectva (tříkrát písemně a jednou ústně přímo u Beneše). Řešení své situace (nebyla příjemná ani exilové vládě) viděl ve svém zařazení jako prostý dobrovolník – pilot u bombardovacího letectva (!). V dané situaci se doslova stal generálem bez vojska. Jediné plus jeho stále oficiální funkce spočívalo v tom, že se v roce 1940 (a začátkem roku 1941) pravidelně účastnil vojenských porad za předsednictví Edvarda Beneše. To vše mu ale bylo málo platné, pokud za gen. Janouškem stáli pevně Britové. Ani jeho návrhy vznesené na těchto poradách nemohly fakticky ovlivnit chod našeho letectva. Není třeba pochybovat o tom, jak by se řadový příslušník 311. perutě dívali na to, že v jejich řadách slouží divizní generál. Třistajedenáctku přitom opouštěli mnohem mladší muži, nemohoucí překonat strach z operačního nasazení nad nacistickým Německem. S ohledem na jeho věk a hodnost bylo pochopitelné, že Ingr žádost striktně zamítl.

Od konce roku 1940 se jednalo o vhodném „uklizení“ nepohodlného generála. Byla mu nabídnuta stáž v Kanadě u zdejšího letectva, což zhrzeně odmítl. Nemusel být zrovna jasnovidcem, aby si dovedl představit, že z daleké ciziny by měl minimální možnost ještě kdy mluvit do běhu letectva. Již v březnu 1941 byl odeslán na dovolenou a 3. srpna téhož roku byl odvolán z funkce přednosta III. (leteckého) odboru ministerstva národní obrany a velitele letectva. Následovalo přemístění k Náhradnímu tělesu MNO a zanedlouho přidělení ke Kanceláři prezidenta republiky, kde dostal na starosti referát pro zvláštní úkoly se zřetelem na průmyslové záležitosti. Nebyla to zcela bezvýznamná funkce, neboť mimo jiné zastupoval zájmy Československa ve zbrojním průmyslu. V té době hýbaly naší vládou komplikované vztahy ve firmě Caswik, mající na starost výrobu proslulého československého lehkého kulometu Bren.¹³⁹

Vše nasvědčovalo tomu, že teprve padesátiletý generál nepřežije rok 1943. Tehdy těžce onemocněl trombózou nohou a trupu až po hrudník. Jeho stav lékaři označili za beznadějný a okolí očekávalo jeho brzký konec. Svojí železnou vůlí a neuvěřitelnou chutí do života dosáhl nemožného – na smrt nemocný muž se jako zázrakem uzdravil. Po desetitýdenní léčbě v nemocnici se dostal z nejhrošího. Po tříměsíční rekonvalescenci se vrátil do služby a v prosinci téhož roku byl jmenován předsedou Československého červeného kříže.

Na konci předposledního válečného roku se na sovětském území jednalo o rozšíření 1. československého leteckého pluku na 1. československou smíšenou leteckou divizi. Vznikla 25. ledna 1945 a tvořily ji 1 bitevní a 2 stíhací letecké pluky. Generál Vicherek byl jedním z kandidátů na funkci velitele této divize. Novou pozici vracející ho k milovanému letectvu přivítal s neskrývaným nadšením. Díky různým obtížím

139 Brněnská Zbrojovka reprezentovaná firmou Caswik uzavřela s firmou Sigmund Pumps dohodu o vzniku firmy Bren Manufacturing Company Ltd. V celé záležitosti hrál hlavní roli český zbrojař Eduard Outrata (7. 3. 1898 – 8. 6. 1958). Ve třicátých letech 20. století působil jako ředitel brněnské Zbrojovky a později byl i jejím generálním ředitelem. V exilu se stal ministrem financí (21. 7. 1940 až 27. 10. 1941) v Šrámkově vládě. Počínaje 27. říjnem 1941 byl jmenován státním ministrem pověřeným agendou ministerstva obchodu, průmyslu a živností. Po osvobození Československa se stal generálním sekretářem Hospodářské rady při předsednictvu vlády. V roce 1951 byl uvězněn. Ze zdravotních důvodů byl v roce 1956 propuštěn.

Ladislav Kudrna

(zejména dopravy na osvobozeném území) odcestoval teprve v druhé polovině března 1945¹⁴⁰ do Sovětského svazu.

V druhé polovině dubna 1945 dorazil na frontu k letecké divizi. Shodou okolností právě obdržela svůj prapor, u čehož nechyběli komunistický poslanec Klement Gottwald a generál Ludvík Svoboda. Společně s nimi odletěl do Košic, kde obdržel pověřovací listiny a 2. května odjel autem k letecké jednotce, u níž ho zastihl konec války a návrat do Prahy.¹⁴¹ Nebyl to radostný příjezd. Milovaná žena byla zavražděna nacisty, majetek rozkraden. Naštěstí se shledal s oběma dcerami, s nimiž začal budovat nový život.

V té době byla již vytvořena první vláda Národní fronty Čechů a Slováků (4. dubna 1945). Den po jejím jmenování byl schválen Košický vládní program a ministrem národní obrany byl jmenován generál Svoboda. Počínaje 29. květnem 1945 se stal generál Vicherek opětovně velitelem československého letectva.¹⁴² Po téměř čtyřech letech se dočkal své chvíle.

Jak bylo uvedeno na příslušném místě, v té době byli mnozí velitelé ze Západu shledáni zcela nevhodnými do nové doby, kdy se rodila tzv. lidová demokracie na osvobozeném území a kdy hlavní politický směr určovali komunisté. Nutno dodat, že se tak dělo za nemalé podpory významné části českého obyvatelstva. V poválečném letectvu zaujal důležité místo plk. Josef Hanuš. Stal se náčelníkem štábu velitelství letectva a již od 1. srpna 1945 byl členem KSČ. Generál Vicherek se měl po komunistickém převratu zapojit do tzv. očisty armády od „nespolehlivých živlů“. Dne 15. ledna 1949 poslal dopis¹⁴³ ministrovi národní obrany gen. Ludvíku Svobodovi, náčelníkovi hlavního štábu gen. Šimonu Drgáčovi¹⁴⁴ a náměstkovi ministra národní obrany plk. Bedřichu Reicinovi.¹⁴⁵ V něm označil působení zbývajících veteránů RAF v armádě za neúnosné,¹⁴⁶ vzhledem k jejich nespolehlivosti. Následovala tvrdá Reicinova odpověď

140 Do Velké Británie se vrátil na čtyři dny v září roku 1948. V Londýně se zúčastnil velké letecké výstavy, na níž byly předváděny nové prototypy letounů.

141 AMO, f. PeVě, dodatek č. 1 1938–1997, ŠIMŮNEK, Rudolf: *Generálplukovník – letec Alois Vicherek, rodák z Petřvaldu na Těšínsku*, s. 8–9.

142 VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Aloise Vicherka, nar. 20. 6. 1892.

143 Tento dopis nalezl PhDr. Zdeněk Vališ. Posléze ho citoval ve své práci: VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Janoušek*, s. 132–135.

144 Sborový generál Šimon Drgáč (8. 11. 1892 – 28. 6. 1980) byl za okupace vězněn v německých koncentračních táborech za svoji odbojovou činnost. Po válce vstoupil do KSČ. V roce 1948 byl povýšen do hodnosti sborového generála a nastoupil do Hlavního štábu MNO. Již v roce 1951 však byl z armády propuštěn a následující rok odsouzen na 24 let. Propuštění se dočkal v roce 1958 a následně byl rehabilitován (1963).

145 Plukovník Bedřich Reicin (29. 9. 1911 – 3. 12. 1952) byl náčelníkem Obranného zpravodajství (OBZ), později přejmenovaného na Hlavní správu obranného zpravodajství (HS OBZ), a posléze na 5. oddělení Hlavního štábu. Během pěti let to Reicin dotáhl z poručíka na divizního generála. Velmi aktivně se podílel na „očistě“ armády, která začala záhy po osvobození Československa a naplno se rozběhla po únoru 1948. Hrál velkou roli v mnoha nezákonných procesech s důstojníky československé armády. Nakonec byl odsouzen a popraven za zločiny, jež nespáchal, zatímco ty, kterých se dopustil, nebyly předmětem jeho obžaloby. Podrobněji viz KUDRNA, Ladislav: *Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950). Vývoj, organizační struktury, personální obsazení*. In: *Paměť a dějiny*, 2008, č. 1, s. 76–89.

146 Do konce dubna 1948 bylo z armády vyhozeno 106 veteránů královského letectva. Po demobilizaci zůstalo v československé armádě 444 letců (důstojníků a rotmistrů), kteří za války sloužili v RAF VR.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichěrka...

ze dne 28. ledna 1949, v níž jmenovitě určil 137 letců ze Západu, kteří měli být vyhozeni z armády.¹⁴⁷

Na tomto místě si dovolím menší spekulaci. Tón i forma dopisu jsou velmi podobné zprávě, kterou na jaře 1946 obdržela Reicinova Hlavní správa obranného zpravodajství.¹⁴⁸ Jejím autorem byl plukovník Hanuš, který značně agresivním způsobem napadl působení letců ze Západu v poválečném letectvu, přičemž nevynechal ani jejich údajně rozmařilý životní styl. Ten samý Hanuš je níže označen za muže fakticky řídicího chod letectva, a to nikoliv pouze na základě zpravodajských informací Reicinovy organizace. Vicherek byl na druhou stranu považován za osobu obtížně se orientující ve spleťtité pavučin nastupujícího totalitního režimu. Stejně tak je dle mého názoru pozoruhodné, že některých letců (v inkriminovaném dopise přímo označených) se velitel letectva aktivně zastal. Proč by tak ale činil, pokud by je předtím sám určil k vyhazovu? Velmi výmluvně rovněž působí posudek 5. oddělení Hlavního štábu vypracovaný na Hanuše 30. září 1949: *Je živelně oddán lidově demokratickému zřízení naší republiky. Rozvratníky odkrývá přímo s mravenčí pílí a vytrvale je zneškodňuje energickými zásahy ihned, jakmile je zjistí, byť i jen náznaky. Pro vlast a dnešní státní zřízení je odhodlán vždy a za každých okolností přinést jakoukoliv obět.*¹⁴⁹

Ke konci ledna 1950 byla vypracována souhrnná zpráva o dosavadním veliteli letectva. Následně se 5. června téhož roku podrobně probírala na zasedání Nejvyšší rady obrany státu (NROS). Vicherek z ní vyšel mnohem hůře nežli jeho podřízený: *Nebyl a není politicky organizován. Je stále předsedou Československého červeného kříže. Jeho manželka byla od roku 1946–1947 členkou strany národně socialistické¹⁵⁰ bez funkce a činnosti. Nyní není politicky organizována. Při IX. sjezdu KSČ nedal gen. Vicherek provést žádnou výzdobu domu.*¹⁵¹ [...]

*Někdy v létě 1949 se dotazoval správcové domu gen. Vichěrka nějaký elegantně oblečený muž s odznakem strany, který přijel přepychovým autem, kde bydlí soudruh ministr Nosek.*¹⁵²

Plných 105 těchto mužů po Únoru uteklo opět do zahraničí, ve většině případů do Velké Británie. K 20. říjnu 1950 sloužilo v armádě ještě 96 „západáků“. Následovala poslední čistka, kterou přečkalo pouhých 13 z nich. Podrobněji k čistkám po únoru 1948 v armádním i dopravním letectvu viz KUDRNA, Ladislav: *Jeden ze zapomenutých mužů. Plukovník letectva Petr Uruba, pilot 311. československé bombardovací perutě, jako průvodce „krátkým“ 20. stoletím*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2009, s. 141–158.

147 Tento dokument byl poprvé otištěn ve výše uvedené publikaci na s. 270–273. Na tomto místě pouze zmíním, že letci ze Západu byli z armády odstraněni obligátní cestou. Dotyčný byl odeslán na dvouměsíční dovolenou, obvykle před uplynutím této doby mu bylo udělena (nařízena) dovolená s čekáním a nedlouho poté, obvykle do tří měsíců, s ním byl rozvázán služební poměr a byl přeložen do zálohy jako vojenský gážísta v záloze, podléhající branné povinnosti až do 50 let věku.

148 Tuto zprávu nalezne čtenář v KUDRNA, Ladislav: *Jeden ze zapomenutých mužů*, s. 131–135.

149 VÚA, f. NROS, sign. 4/4, zasedání S. 6. 1950, souhrnná zpráva o gen. Hanušovi z 4. května 1950.

150 Tento údaj byl ve zprávě potvrzen, jelikož Československá strana národně socialistická byla v letech 1945–1948 hlavním politickým soupeřem komunistů v českých zemích. Na Slovensku to byla Demokratická strana.

151 IX. sjezd KSČ proběhl ve dnech 25. až 29. května 1949. Podrobněji k němu kolektiv autorů: *Československé dějiny v datech*, s. 501.

152 Václav Nosek (26. 9. 1892 – 22. 7. 1955) byl v letech 1945–1953 komunistickým ministrem vnitra. Podrobněji BARTOŠ, Josef – KOVÁŘOVÁ, Stanislava – TRAPL, Miloš: *Osobnosti českých dějin*. Alda, Olomouc 1995, s. 258.

Správce onoho muže oslovila „soudrubu“. Druhý den jí to gen. Vicherek vytknul s tím, že nemá právo každému říkat soudrubu. [...] Intervenoval začátkem prosince 1949, aby zeti zemřelého gen. Procházky,¹⁵³ kpt. let. Šiškov¹⁵⁴, bylo uděleno vyznamenání, když předtím intervenoval, aby tento západní letec, ostatně fyzicky neschopný, byl aktivován. [...] Prosazoval přijímání různých reakčních osob do Leteckého vědeckého ústavu.¹⁵⁵

Stranou zájmu 5. oddělení Hlavního štábu nezůstaly ani Vicherkovy četné styky s příslušníky z nepřátelské, kapitalistické ciziny. Bylo konstatováno, že z titulu své velitelské funkce, dále funkce předsedy Československého červeného kříže a válečného pobytu ve Francii a Velké Británii měl na Západě mnoho známých, s nimiž byl v osobním i písemném kontaktu. Například 10. března 1948 se britský letecký atašé G/Cpt Walter H. Merton dostavil na 2. oddělení Hlavního štábu, aby mu byla sjednána návštěva u gen. Vicherka. Na otázku, jaký účel bude návštěva mít, Merton odpověděl, že se jedná pouze o soukromou rozmluvu: *Z několika náznaků usoudil orgán 2. oddělení Hlavního štábu, že se Mertonovi asi jedná o provedení intervence, nebo že se chce snad přimluvit za některé důstojníky, kteří v důsledku únorových událostí budou přeloženi do výslužby, dání na zvláštní dovolenou nebo přemístění. Tento pravděpodobný účel návštěvy potvrdil i osobní pobočník gen. Vicherka. V té době byl Vicherek právě na dovolené. Dne 11. dubna 1948 byl gen. Vicherek ještě s jinými důstojníky pozván na koktejl párty k Mertonovi.¹⁵⁶* Ten samý britský důstojník měl 22. srpna 1948 vyprávět svým kolegům, že: *Vicherek je dobrý člověk, který své věci rozumí, ale hraje druhé housle, neboť u něj na velitelství letectva vše dělá a řídí gen. Hanuš, který si s Vicherkem dělá sám co chce.¹⁵⁷* Zbývá konstatovat, že dopisy gen. Vicherka do ciziny byly kontrolovány 5. oddělením Hlavního štábu.¹⁵⁸

V samotném kádrovém návrhu, který byl připraven pro zasedání NROS 5. června 1950, se přímo uvádí: *Na funkci velitele letectva padá v úvahu (k pověření) jako kandidát*

153 Plk. gšt. Václav Oleg Procházka (13. 2. 1896 – 26. 2. 1945) za okupace působil jako velitel Krajského velitelství Obrany národa Praha-severozápad. Byl zatčen 24. února 1940 při pokusu o přechod hranic. Po brutálních výsleších byl odsouzen k trestu smrti a popraven 26. února 1945 v Brandenbursko-Gördenhalle. Po osvobození byl povýšen do hodnosti brigádního generála in memoriam. Podrobněji kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 240–241.

154 Kpt. let. Alois Šiška (15. 5. 1914 – 9. 9. 2003) byl za války členem 311. bombardovací perutě. Po návratu z operačního letu musel 28. prosince 1941 nouzově přistát do ledových vln Severního moře. Přežil šest dní a nocí v mrazivém počasí v malém záchranném člunu (dinghy), přičemž utrpěl strašlivé omrzliny a gangrénu obou nohou. Až do dubna 1945 byl válečným zajatcem třetí říše. Po návratu do Velké Británie postoupil mnoho náročných operací. V únoru 1950 byl propuštěn z řad armády. V šedesátých letech 20. století byl rehabilitován, povýšen na podplukovníka a vyznamenán Řádem rudé hvězdy. V roce 1966 nastoupil u Správy dopravních letišť. O dva roky později se stal členem rehabilitační komise ministerstva národní obrany, při které se podílel na rehabilitaci svých válečných kolegů ze Západu (například pplk. Petru Urubovi pomohl k návratu do armády). V roce 1969 získal titul zasloužilý vojenský letec ČSSR. O rok později odešel ze zdravotních důvodů do výslužby. Po listopadu 1989 byl postupně povýšen do hodnosti generálmajora a v roce 2003 in memoriam vyznamenán Řádem bílého lva III. třídy. ŠÍŠKA, Alois: *KX-B neodpovídá. První úplné vydání vzpomínek čs. válečného bombardovacího pilota*. Ostrov, Praha 2000. Na s. 156 popisuje návštěvu u gen. Vicherka.

155 VÚA, f. NROS, sign. 4/4, zasedání 5. 6. 1950, souhrnná zpráva o gen. Vicherkovi z 28. ledna 1950.

156 Tamtéž.

157 Tamtéž.

158 Například se v jeho složce objevila informace, že 28. května 1948 zaslal leteckému atašé kanadského velvyslanectví dva dopisy. V prvním mu oznámil, že se bude ženit s Marií Styblíkovou. Tamtéž.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichěrky...

div. gen. Hanuš Josef, dosavadní náčelník štábu velitelství letectva, který prakticky letectvu velí.¹⁵⁹ Tento údaj potvrdil v souhrnné zprávě o gen. Hanušovi ze dne 4. května 1950 i plk. let. Jan Reindl,¹⁶⁰ v té době pracovník 5. oddělení Hlavního štábu: *Generál Vicherek nejevil od roku 1945 nikdy vážnou snahu velet a starat se. Nejprve říkával, že je technik, že taktika mu vůbec nesedí, ale přitom náš výzkumný ústav nestojí za nic, potom po Únoru si zvykl říkat, že je to dnes všechno politické a tomu on nerozumí, ať to udělá Hanuš. Mně sám Vicherek říká, že hodlá Stí letku dosloužit, myslím, ale, že by s radostí sloužil i další pětiletky, protože veliteli je opravdu s nejmenším vypětím energie a [jeho] pobočník nad to je skoro stále zaměstnán účtováním jeho příjmů z Červeného kříže, jehož návštěvy se u něho střídají skoro denně.*¹⁶¹

Pokud se týkalo Vicherkova příbuzenstva, bylo uvedeno následující: *Celá rodina je silně reakční, chování všech arogantní. [...] Matka paní Vicherkové, Kristýna Styblíková,¹⁶² vdova po řídícím učiteli, je vložena reakcionářka. Vyjádřila se vůči poštovnímu doručovateli, že se řídí heslem prezidenta Beneše: „Naše práce, naše čest.“ Ke správci domu, který je členem závodní milice, se vyjádřila: „Ne, abyste mě zastřelil, já jsem stará reakcionářka, ale konečně, mně by to nevadilo.“*

U Vicherků bydlí bratranec paní Vicherkové, student Pavel Erban. Když ho správce domu napomínala, aby vyzdobil dům u příležitosti IX. sjezdu KSČ, odmítl s podotknutím, že nemá čas. Když pak správce žádala paní Styblíkovou, aby Erbanovi vyřídila, aby chodil do stranických schůzí, že by jinak mohl být vyloučen pro neplnění stranických povinností jako jistý student, a aby mu to pak nevadilo v studiích, začala paní Styblíková plivat a křičet, co prý je to za vedení, když kazí lidem život pro nedocházení do schůzí. [...] Dcery gen. Vichěrky (13 a 10letá) dostaly pro neshody rodiny gen. Vichěrky se správcem domu příkaz, aby správcem nezdřavily.¹⁶³

V Jáchymovských dolech je zaměstnán jako důlní jakýsi Vicherek, synovec gen. Vichěrky. Tento si stěžoval na poměry v Jáchymovských dolech, které označil za nemožné. V této souvislosti se též ostře vyslovil proti SSSR a všeobecně rozvíjel národně socialistické názory. Je charakterizován jako osoba naprosto nespolehlivá.¹⁶⁴

V posudku 5. oddělení Hlavního štábu z 23. září 1949 se praví: *Generál Vicherek je osobně naprosto poctivý, seriózní a čestný člověk. V zásadě prý souhlasí s cestou našeho lidu, nedovede se však zapojit jak by to jeho velitelská funkce vyžadovala, jednou z příčin je snad také jeho pokročilý věk. V důsledku toho veškerou velitelskou tíhu a odpovědnost za budování letectva přenesl na svého náčelníka štábu, který je de facto velitelem letectva.*

159 Tamtéž, kádrové návrhy pro NROS.

160 Plk. let. Jan Reindl, posléze náčelník štábu velitelství letectva, byl 3. října 1950 povýšen do hodnosti brigádního generála s platností od 1. října téhož roku.

161 VÚA, f. NROS, sign. 4/4, zasedání 5. 6. 1950, souhrnná zpráva o gen. Hanušovi z 4. května 1950.

162 Kristýna Styblíková, rozená Marešová, ročník 1891, byla dcera rolníka a obchodníka se smíšeným zbožím a žila u gen. Vichěrky v Praze. Její manžel Jan Styblík, ročník 1885, byl rovněž syn rolníka a působil jako řídící učitel v Onšově u Ledče nad Sázavou, zemřel v roce 1941.

163 Dnes nám to může připadat triviální, ale v té době byly domovnice (domovnice) často tzv. důvěrnice neboli prodloužená ruka komunistické strany, jenž svým bedlivým okem sledovaly chování oveček „svého“ domu.

164 VÚA, f. NROS, sign. 4/4, zasedání 5. 6. 1950, souhrnná zpráva o gen. Vicherkovi z 28. ledna 1950.

Ladislav Kudrna

Generál Vicherek se všemi [jeho] rozhodnutími, návrhy vždy soublasí a nezasahuje do nich, neboť říká, že dnešní budování armády je věc politická a on sám stojí mimo politický život. Vysedává v kanceláři téměř denně po úředních hodinách, ale řeší jenom méně důležité otázky. Věci zásadní jak organizační, tak i výcvikové a materiální, dále plánování výstavby letectva řeší náčelník štábu a Vicherek s tím jen soublasí a schvaluje to. Při rozhodování v záležitostech operačních, gen. Vicherek otevřeně říká, že není taktik, nýbrž technik.

Generál Vicherek byl od roku 1945 ve sporu (osobním) se známým reakcionářem, kterým byl ve Velké Británii Ingram vystřídán ve funkci velitele letectva – div. gen. Janouškem (odsouzen a degradován). Janoušek se chtěl znovu stát velitelem letectva a západní letce štal proti Vicherkovi. Proto Vicherek, i když politicky sotva byl přívržencem lidové demokracie, z osobních důvodů nezasahoval nebo alespoň nepřekážel zásahům proti západníkům a po delším kolísání se zúčastnil i akce preventivní očisty letectva od západních letců v roce 1949. Tu a tam se pokoušel někoho, koho osobně znal, zachraňovat. [...]

Soudruzi, kteří Vicherka znají z Londýna, si vzpomínají, že tam patřil k reakcionářskému táboru, i když pro svou osobní čestnost se nedopouštěl žádných antikomunistických štvanic jako Janoušek. V Československém červeném kříži ve Velké Británii však zaujímal pozici konzervativní.

Soudruh Šling¹⁶⁵ připomínal nějakou událost ve Velké Británii, při které soudružka Hodinová¹⁶⁶ byla nucena proti Vicherkovi vystoupit a prohlásit, že: „až přijdeme domů, my komunisté Vás potřebovat nebudeme, ale Vy nás“.¹⁶⁷

Závěrečný posudek 5. oddělení byl zcela nekompromisní: Přes svůj dělnický původ se gen. Vicherek celou svou výchovou, životem a pobytem ve Velké Británii odcizil dělnické třídě a spojil celý svůj osud s buržoazií. Novou dobu snáší, ale nechápe. Vzhledem k jeho mezinárodním stykům představuje i určitou zpravodajsky důležitou veličinu.¹⁶⁸ Již osm měsíců po velké čistce v řadách letectva byl nad generálem Vicherkem vyřčen mene tekel.

Rozhodně se nedomnívám, jako někteří autoři, že Alois Vicherek již od roku 1941 neustále pomýšlel na pomstu vůči těm, kteří ho odstranili z postu velitele letectva, a kul plány, jak znovu získat ztracenou pozici.¹⁶⁹ Není pochyb, že to byl ctižádostivý důstojník. Ostatně nebyl jediný. Na konci války uměl využít situace stejně jako Janoušek v létě

165 Otto Šling (24. 8. 1912 – 3. 12. 1952), za války pobýval ve Velké Británii, po válce začal s úspěšnou kariérou člena KSČ v Brně. Zatčen 6. října 1950 a v monstrprocesu s bývalým generálním tajemníkem ÚV KSČ, Rudolfem Slánským, který měl antisemitistický charakter (Šling a další obvinění byli židovského původu), byl popraven. Podrobněji SLABOTINSKÝ, Radek: Otto Šling – pokus o politický portrét komunistického funkcionáře. In: KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Dokořán, Praha 2005, s. 177–199.

166 Anežka Hodinová-Spurná (1859–1963) komunistická politička, za války působila na britských ostrovech. Jednalo se o razantní bojovnici za ženská práva. V 50. letech 20. století se stala předsedkyní Výboru československých žen. Podrobněji *Jiný stav podle Anežky Hodinové-Spurné aneb parlamentní těhotenství*, http://www.vetrnemlyny.cz/rozrazil/index.php?action=viewcopy&_id=43&part_id=163 (citováno k 24. 1. 2011). Dále viz PERNES, Jiří: *Komunistky s fanatismem v srdci*. Brána, Praha 2006.

167 VÚA, f. NROS, sign. 4/4, zasedání 5. 6. 1950, souhrnná zpráva o gen. Vicherkovi z 28. ledna 1950.

168 Tamtéž.

169 Například letecký historik Jiří Rajlich uvedl: *Na svou těžkou porážku z let 1940–1941 Vicherek nikdy nezapomněl a celou válku pomýšlel na odvetu*. RAJLICH, Jiří: *Na nebi brdého Albionu. Válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945, 1. část (1940)*. Ares, Praha 1999, s. 41.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichěrka...

1940. Činy nikoho z nás nejsou předem vytesány do žuly. Proto mi následující tvrzení z pera publicisty přijde přitažené za vlasy: *Zvolil si dobrovolně spolupráci s totalitou a pojmy jako přátelství, demokracie, pravda se zcela vytratily z jeho povědomí. Žil pro svou novou rodinu a zapudil od sebe myšlenky, že každý je zodpovědný za své jednání a skutky, souvisejícími s principy svědomí.*¹⁷⁰

Z výše uvedeného můžeme souhlasit toliko s tvrzením, že žil pro svoji novou rodinu, neboť 28. února 1948 se podruhé oženil s Marií Styblikovou (narozena 25. srpna 1915). Marie byla nejstarší dcerou sestry první Vicherkovy manželky Boženy a před provdáním pracovala jako učitelka. Šťastným manželům se 5. února 1949 narodil syn Alois. Předtím se Vicherek dočkal 23. října 1948 povýšení do hodnosti sborového generála.¹⁷¹

V kádrovém návrhu pro zasedání Nejvyšší rady obrany státu (NROS) bylo k jeho osobě konstatováno, že: *Není žádoucí, aby po propuštění letců ze Západu, zůstal právě nejvyšší z nich, byť sebekratší dobu na svém místě.*¹⁷² Na zasedání NROS ze dne 5. června 1950 referoval Reicin o kádrových návrzích v letectvu. Bylo rozhodnuto, aby sbor. gen. Alois Vicherek byl poslán na dovolenou počínaje 1. červencem 1950 a od 1. ledna 1951 byl přeložen do výslužby. Ministr obrany, Alexej Čepička, měl učinit opatření, aby do 1. července 1950 byl Vicherek rovněž zproštěn funkce představitele Červeného kříže a byl nahrazen spolehlivým člověkem.¹⁷³ Kádrová opatření v letectvu měl uskutečnit Reicin osobně. Tedy ten samý muž, na něhož se měl Vicherek rok předtím obrátit o pomoc ohledně „rozvrtných západních“ letců. Reicin jistě netušil, že již měsíc po přeložení Vichěrka do výslužby bude zatčen a 3. prosince 1952 popraven.

Již v průběhu své dovolené (před odchodem do důchodu) hledal Alois Vicherek přiměřené zaměstnání. Přes veškeré sliby ministerstva průmyslu si ho však musel najít sám. Stalo se tak teprve začátkem roku 1952, kdy nastoupil do Ústavu pro důlní mechanizaci. Již po šesti týdnech obdržel 14denní výpověď. Důvodem měla být údajně skutečnost, že v dolech pracoval před mnoha lety. Po inzerátu národního podniku Regula Nusle zde koncem března 1952 nastoupil jako laborant. V červnu následujícího roku byl vyznaménán Vojenským velitelstvím Praha, že mu budou sníženy odpovídné platy o plné dvě třetiny, jelikož byl přísluhovačem buržoazního režimu a neprojevil dostatek porozumění při budování socialistického zřízení. Jednalo se o citelný zásah do rodinných financí. Bývalý velitel letectva a sborový generál byl zvyklý na určitý životní standard, který poskytoval své rodině. Proti postihu se odvolal a ministerstvo národní obrany později znění výnosu v plném rozsahu zrušilo a zároveň ho informovalo, že mu byla přiznána hodnost generálplukovníka.¹⁷⁴ Tím však jeho existenční problémy nekončily.

170 DUDA, Zbyněk Miloš: *Agónie svědomí. Generál Alois Vicherek a jeho generace ve světle českých dějin*. Votobia, Praha 1997, s. 330.

171 VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Aloise Vichěrka, nar. 20. 6. 1892.

172 VÚA, f. NROS, sign. 4/4, zasedání 5. 6. 1950, kádrové návrhy pro NROS.

173 Tamtéž, usnesení ohledně kádrových návrhů.

174 Tato hodnost vznikla 12. června 1953 přejmenováním z hodnosti sborový generál (1947–1953).

Ladislav Kudrna

Na pokyn z „vyšších míst“ následovala výpověď i z Reguly. Nakonec se mu podařilo v zaměstnání zůstat a od 1. ledna 1954 byl zařazen do Regula-Projektu jako vedoucí vstupní kontroly. Po svém odvolání z funkce velitele letectva vedl zoufalý boj o uplatnění svých skvělých zkušeností a technických znalostí. Pracoval a žil střídavě v Praze a v rodném Petřvaldě. Svého rodného města si však užil nejméně.

Rád na rodný domov a Těšínsko vzpomínal a dle možností tam i jezdil. S první manželkou a malou dcerkou to bylo krátce před okupací v roce 1938. Po válce pak s novou ženou a oběma dcerami. Svého otce, který zemřel v předposledním válečném roce, nemohl doprovodit na jeho poslední cestě. Nechyběl však na pohřbu své matky v roce 1949 a sestry Žofie o pět let později. Velmi rád navštěvoval místní sokolovnu,¹⁷⁵ na jejíž výstavbu štědře přispěl. V Petřvaldě se rovněž zúčastňoval schůzek s bratry legionáři z dob Velké války. Ve dnech 24.–25. května 1947 se zde konaly zborovské oslavy, na něž byl srdečně pozván společně s gen. Bočkem. Hned první den oslav byl gen. Vicherek jmenován na radnici čestným občanem obce Petřvaldu. Na druhý den mu byl předán Pamětní spis čestného členství Tělocvičné jednoty Sokol Petřvald.

Počátkem roku 1956 se rapidně zhoršil jeho zdravotní stav. Ve vojenské nemocnici v Praze však pobyl jen krátce. Zemřel na sraštění jater již 15. ledna 1956. Shodou okolností se jednalo o stejný den, ve který před 16 lety odešel do zahraničí, aby mohl pokračovat v boji proti německým okupantům. Manželka zesnulého osobně ohlásila úmrtí na velitelství letectva i na posádkovém velitelství v Praze. Z vojenského pohřbu však sešlo. Vojenská i legionářská pocta odpadla. Rovněž denní tisk neuveřejnil jakoukoliv zmínku o odchodu významné vojenské osobnosti. Přes to vše se 19. ledna 1956 sešlo v pražském krematoriu k rozloučení nemálo vojenských osob. Ve vojenské uniformě gen. Svoboda,¹⁷⁶ v civilu bývalý Vicherkův nadřízený, gen. Fajfr, plus mnoho letců.¹⁷⁷ Farář Československé církve husitské Karel Vodička nad jeho rakví mimo jiné pronesl: *Váš drahý zesnulý byl člověkem dobrým, ušlechtilým, pracovitým a přitom skromným, mnoho vykonal pro vlast a národ, svým životem věru v život dokonalý, který zde na zemi začíná a v Bohu své naplnění má. To je nekrásnější pomník, který si mohl postavit.*¹⁷⁸

Do svého životopisu z 50. let 20. století Alois Vicherek napsal: *Politicky jsem organi-*

175 Kromě Aloise Vicherka byli nadšenými sokoly i jeho bratři Josef, Ludvík, a především Dominik, který byl členem poradatelského odboru XI. všesokolského sletu v roce 1948 a v letech 1949–1952 byl náčelníkem Sokola Synthesisa Semtín. AMO, f. PeVě, dodatek č. 1 1938–1997. Zde ŠÍMŮNEK, Rudolf: *Generálplukovník – letec Alois Vicherek, rodák z Petřvaldu na Těšínsku*, s. 4.

176 Armádní generál Ludvík Svoboda (25. 11. 1895 – 20. 9. 1979) byl 25. dubna 1950 odvolán z funkce ministra národní obrany a jmenován předsedou Státního výboru pro sport a tělovýchovu a náměstkem předsedy vlády. Dne 8. září 1951 byl odvolán i z této funkce. Od listopadu do prosince 1952 byl zadržen a vyslýchán StB. K 1. lednu 1953 úředně penzionován. V letech 1954–1958 byl jmenován náčelníkem Vojenské akademie velitelského směru v Praze. Na konci dubna 1959 penzionován. V období let 1948–1968 byl nepřetržitě poslancem Národního shromáždění za některý z okresů Českomoravské vysočiny. Dne 30. března 1968 byl zvolen prezidentem Československé socialistické republiky. V roce 1975 vážně onemocněl a přestal vykonávat prezidentskou funkci. Podrobněji viz *Ludvík Svoboda*, <http://www.ludviksvoboda.cz/> (citováno k 24. 1. 2011).

177 AMO, f. PeVě, dodatek č. 1 1938–1997; ŠÍMŮNEK, Rudolf: *Generálplukovník – letec Alois Vicherek, rodák z Petřvaldu na Těšínsku*, s. 11–13.

178 Tamtéž, zde smuteční proslov faráře Vodičky ze dne 19. ledna 1956.

179 Tamtéž, zde příloha Opis životopisu bratra Aloise Vicherka, letce generálplukovníka v záloze.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

zován nikdy nebyl a nejsem, avšak celý svůj život jsem se snažil a snažím, abych svým úsilím a prací co nejvíce prospěl naší vlasti a spravedlivému sociálnímu řádu v ní.¹⁷⁹

Významná činnost a zásluhy generála Vicherka jak v domácím, tak v zahraničním odboji jsou dnes zapomenuty, smazány díky jeho poválečné, zejména poúnorové činnosti. Jmenovitě dopisem z 15. ledna 1949, který měl odstartovat další fázi očisty v řadách armády. Domnívám se, že i bez tohoto „popostrčení“ by se 5. oddělení Hlavního štábu, respektive Armádní poradní sbor, s bývalými příslušníky královského letectva tak jako tak razantně vypořádal. Já osobně nejsem zcela přesvědčen o tom, zda byl Vicherek skutečným autorem oné zprávy, nebo zda se pouze podepsal pod text vytvořený jeho náčelníkem hlavního štábu, o čemž by svědčily události výše popsané. Historie není a nebude černobílá. Každá význačná osobnost, která se do ní jakýmkoliv způsobem zapsala, by neměla být hodnocena pouze pohledem doby, v níž byly její osudy zpracovávány.

Wybrané projevy soustrasti k úmrtí generálplukovníka letectva v záloze Aloise Vicherka

Vážená paní,
dostávám Vaše smutné oznámení a vyslovuji Vám přátelskou účast na Vaší velké bolesti a hluboké soucítění se zármutkem generálových dětí. Připomínám si v těchto chvílích londýnská léta válečná, kdy všechny horečně pojila jediná myšlenka, jak ulevit našim bojujícím hochům a našim spoluexulantům, kterou jsme v Československém červeném kříži za vedení pana generála Vicherka a s praporem našich krajanů v celém světě uváděli ve skutek. Vám přeji hodně sil, abyste svůj žal snesla s neporušeným zdravím.

19. 1. 1956

Vaše
Hana Benešová

Vážená paní,
prosim, abyste přijala mou upřímnou soustrast nad bolestnou ztrátou, která Vás postihla úmrtím Vašeho manžela.

20. 1. 1956

S projevem úcty

Alexej Čepička, první náměstek předsedy vlády a ministr národní obrany

Vážená paní,
přijměte prosím, Vy i Vaše děti, moji hlubokou a upřímnou soustrast k úmrtí Vašeho manžela a otce, generálplukovníka v záloze Aloise Vicherka. Byl to dobrý člověk a vážím si ho nejen pro jeho velké znalosti odborné, ale též i pro jeho skvělé vlastnosti osobní a ryzí charakter. Sdílím s Vámi Váš hluboký žal.

23. 1. 1956

arm. gen. Ludvík Svoboda

Ladislav Kudrna

Vyznamenání udělené Aloisi Vicherkovi

Stát	Název	rok udělení
ČSR	Československý válečný kříž 1918 se dvěma lipovými ratolestmi	1919
ČSR	Československá revoluční medaile	1920
ČSR	Mezispojenecká medaile Vítězství	1920
Francie	Rytíř Řádu čestné legie	1925
Polsko	Komandérský kříž Řádu Obrození Polska	1934
Jugoslávie	Komandér Řádu Jugoslávské koruny III. třídy	1936
Francie	Válečný kříž s palmou	1940
ČSR	Československý válečný kříž 1939	1940
V. Británie	Medaile za obranu	1945
V. Británie	Hvězda 1939–1945	1945
ČSR	Československá medaile Za zásluhy I. stupně	1945
ČSR	Československá pamětní medaile armády v zahraničí se štítky Francie, Velké Británie a Sovětského svazu	1945
ČSR	Československá medaile Za chrabrost	1947
ČSR	Pamětní medaile 5. střeleckého pluku TGM	1947

Post skriptum generál Karel Janoušek

A jak se vedlo Vicherkovu „životnímu rivalovi“? Jak víme, oba muži byli shodně k 1. květnu 1940 povýšeni do hodnosti divizního generála. Janoušek byl navíc 31. prosince 1940 povýšen do hodnosti Air Vice Marshal, což sice odpovídalo ekvivalentu jeho československé hodnosti, ale 17. května 1945 se od Britů dočkal povýšení do hodnosti Air Marshal (nemá československou obdobu), čímž se stal jediným Čechoslovákem maršálské hodnosti. Je zřejmé, že tohoto významného životního kroku dosáhl díky své příkladné péči o československé letectvo na britské půdě.

Po návratu do osvobozené vlasti převzal 20. října 1945 nabídnutou funkci podnáčelníka hlavního štábu pro zvláštní úkoly.¹⁸⁰ Dále vstoupil do československé sociálně demokratické strany. V té době mnoho proslavených vojáků využilo nabídky různých politických stran a vstoupilo do jejich řad, aby zvýšili jejich i svůj poválečný lesk. Ostatně, Janouškovův otec patřil mezi zakládající členy sociálně demokratické strany v Přerově. Jeho syn se však ve straně příliš neangažoval.

Generál Janoušek dával ostentativně najevo své zklamání, že jakožto bývalý „velitel“¹⁸¹ letců z Anglie zastával nepřiměřeně nízký post. Trpkost z nevděku vynikla v porovnání s jeho ambicemi ke konci války, kdy aspiroval na budoucího ministra národní obrany¹⁸² a pouze v nejhrošším případě byl ochoten přijmout funkci poválečného velitele letectva. V roce 1945 mu však byl nabídnut pouze odchod do Kanady, stejně jako Vicherkovi v roce 1941. Janoušek se zachoval obdobně a „Kanadu“ odmítl.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Jako se za války na britských ostrovech nenašlo uplatnění u letectva pro Vicherka, tak ani Janoušek se po válce už nikdy k letectvu nevrátil a stal se podnáčelníkem hlavního štábu pro zvláštní úkoly.

Podobně jako posudek gen. Ingra z 15. ledna 1941 na dlouhý čas ovlivnil Vicherkovu vojenskou kariéru, shodně zapůsobil posudek Janouškova představeného, div. gen. Bohumila Bočka ze 17. ledna 1946. Náčelník hlavního štábu do kvalifikační listiny k jeho osobě uvedl: *Poněkud pohodlný, bez zvláštního zájmu, snad proto, že se nestal velitelem letectva. Ne dosti upřímný. Chování dobré. Živá povaha. Má všechny předpoklady, aby se uplatnil, avšak dává přednost osobnímu pohodlí. Pobyt a funkce v Anglii za války jej ovlivnily tak, že se nesžívá s dobou a prostředím. Odborné věci sleduje a má o ně zájem. Má všechny předpoklady pro velitelskou funkci, avšak pohodlí a zatrpklost ovlivňují jeho činnost.*¹⁸³

Ještě zlověstněji však zněl Bočkův posudek z 15. října 1947. V té době Janoušek od 15. února téhož roku zastával funkci zatímního inspektora protiletecké ochrany u Hlavního štábu. V rubrice *Upotřebitelnost* se objevilo strohé: *V administrativě. Pro svůj postoj není vhodný pro velitelské místo.*¹⁸⁴ Po únorových událostech byl gen. Janoušek jedním z prvních, kdo byl odstraněn z řad armády. Již k 1. březnu 1948 byl odeslán na dovolenou a 1. června téhož roku přeložen do výslužby. To se však již měsíc nalézal ve vazbě 5. oddělení Hlavního štábu. Poté, co mu bylo jasné, že na něho v novém režimu nečeká žádná budoucnost, rozhodl se utéci do zahraničí. Reicinovo 5. oddělení připravilo provokační akci svého agenta Ing. Jaroslava Doubravského, který Janouškovi nabídl, že ho dostane za hranice. Večer 30. dubna 1948 již na něho a další dva válečné kolegy, pplk. Ing. Jana Štěpána a plk. Ing. Vlastimila Chrásta, čekala hlídka SNB, která je u Přestic zadržela.

V polovině června 1948 se konal soudní proces. Vrchní vojenský prokurátor pplk. just. JUDr. Jan Vaněk žádal pro generála Janouška trest smrti! Vrchní vojenský soud ho 17. června 1948 skutečně odsoudil k trestu smrti provazem (!), který však byl pro

180 VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Karla Janouška, nar. 30. 10. 1893.

181 I když generál Janoušek často hovořil v tom smyslu, že velé československým letcům ve Velké Británii, tak ve skutečnosti nebyl polním velitelem, nýbrž „pouze“ inspektorem, což byl podstatný rozdíl. Naším letcům veleli britští velitelé vyšších leteckých svazků. Například v čele našich perutí stáli později pouze českoslovenští důstojníci, kteří ovšem nerozhodovali o jejich operačním nasazením. To bylo zcela v kompetenci britského velení skupiny, v níž dotyčná peruť sloužila. Na jaře roku 1942 byla naše nejmladší 313. stíhací peruť nasazena v rámci 11. skupiny Fighter Command (Velitelství stíhacího letectva), která nesla hlavní tíhu letecké ofenzivy nad okupovanou západní Evropou. Cíl a prostor nasazení „třistatřináctky“ pak byl plně v rukou velících důstojníků této skupiny. Generál Janoušek stál v čele Inspektorátu československého letectva v Londýně, který plnil funkci spojovacího článku mezi ministerstvem národní obrany, československými perutěmi a britským Ředitelstvím pro spolupráci spojeneckého letectva u britského ministerstva letectví. Formálně byl sice Inspektorát podřízen MNO, ale vůči československým letcům a jednotkám zařazeným po dobu války v královském letectvu plnil fakticky funkci nadřazenou. Váš si také ministr národní obrany gen. Ingr často stěžoval prezidentu Benešovi, že Air Ministry nebralo MNO vůbec na vědomí, když se jednalo o problémech našeho letectva, zejména pokud se probíralo jeho rozšíření na účet pozemní brigády. Viz KUDRNA, Ladislav: *Odhodlání bojovat*, s. 251.

182 Janoušek měl při jedné příležitosti pronést v úzkém kruhu koncem války v Londýně, že jeho *osobou se poprvé ministrem národní obrany stane letec*. RAJLICH, Jiří: *Jediný československý maršál*, s. 221–222.

183 VÚA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Karla Janouška, nar. 30. 10. 1893.

184 Tamtéž.

Ladislav Kudrna

převahu polehčujících okolností zmírněn na trest 18 let těžkého žaláře. Janoušek se odvolal a stejně tak Vaněk. Nový soud proběhl 9. února 1949 před neblaze proslulým Státním soudem.¹⁸⁵ Státním prokurátorem nebyl nikdo jiný než pplk. just. JUDr. Karel Vaš, mající v té době za sebou již podíl na justiční vraždě generála Heliodora Píky. Tentokrát Janoušek „vyfasoval“ 19 let těžkého žaláře, zostřeného jednou za čtvrt roku tvrdým ložem. Zároveň byl degradován na vojína. Dne 28. března 1950 byl odsouzen na doživotí, a to za údajný pokus o útěk.¹⁸⁶

Brány vězení opustil Karel Janoušek až 9. května 1960 v rámci rozsáhlé prezidentské amnestie. Tedy po 12 letech a 10 dnech utrpení, jemuž byl vystaven v komunistických věznicích a lágrech. Zbývá dodat, že již v době svého doživotního vězení podával jako důvěrník¹⁸⁷ zprávy na svého spoluvězně, bývalého esesáka Emila Kleina.¹⁸⁸ Došlo k tomu na konci roku 1956, po Janouškově přemístění z Leopoldova do Ruzyně, kde byl Klein vězněn. Za příslib zkrácení trestu a při využití svých technických znalostí měl podávat o svém spoluvězni pravidelné informace. Tato spolupráce se podle všeho vyplatila, neboť případ s údajným pokusem o útěk byl překvalifikován na pouhé neoznámení trestného činu a namísto původně doživotního žaláře byl nyní odsouzen ke čtyřem letům odnětí svobody. V listopadu 1957 byly oba Janouškovy tresty sečteny, přičemž z prvního (19 let odnětí svobody) byly amnestovány 3 roky, z druhého (4 roky odnětí svobody) bylo amnestováno plných 3,5 roku. Tím pádem činil jeho celkový trest „pouhých“ 16,5 let odnětí svobody, z nichž si již odseděl plných 8,5 roku.¹⁸⁹

Krátko po svém propuštění se potýkal s existenční nejistotou (byl mu vyměřen starobní důchod ve výši pouhých 200 Kčs!), kterou částečně vyřešil až rok po svém propuštění, kdy získal místo inventurníka v národním podniku Textil Praha. Již 23. června 1960 byl lapen do sítě StB, a to jako tajný spolupracovník, který po dobu

185 Obávaný Státní soud poslal do té doby do věznic a lágrů stovky nespravedlivě odsouzených. Vznikl na základě zákona číslo 232/48 Sb. Příslušelo mu soudit nejzávažnější trestné činy podle zákona č. 231/48 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. Nežádka ukládal tresty smrti nebo tresty odnětí svobody delší deseti let. Státní soud se stal velmi krutou „prodlouženou“ rukou diktatury proletariátu. Zjednodušené použití „třídního“ zákona v praxi umožnilo odsouzení dotyčného pouze na základě zatčení příslušníky StB a pouhého prokurátorova trestního oznámení. Do kompetence soudu náležely i vojenské osoby. V případě souzení gážístů se soudní senát skládal ze tří vojenských soudců a ze dvou vojenských osob jako soudců z lidu. ABS, f. 302, sign. 302-574-9, Osoby odsouzené Státním soudem. Zbývá dodat, že Státní soud za dobu své existence (od 24. října 1948 do 31. prosince 1952) poslal do vězení nejméně 1169 vojenských osob. VALIŠ, Zdeněk – FABŠÍČOVÁ, Marta: *Vojenské osoby odsouzené Státním soudem Praha, Brno, Bratislava v letech 1948–1952*. Historický ústav československé armády, Praha 1992, s. 1–115.

186 Podrobněji KUDRNA, Ladislav: „Útěkář“ Otakar Černý, plukovník leteckva v záloze. *Jeden český osud na pozadí dvou totalitních režimů*. Naše vojsko, Praha 2008, s. 202–222.

187 Je nutné upozornit na skutečnost, že *kategorie operativních spisů Státní bezpečnosti* důvěrník (D), kandidát tajné spolupráce (KTS), kandidát agenta (KA) či kandidát informátora (KI) nejsou na základě nálezů Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 1/92 *kategoriami vědomé spolupráce ve smyslu zákona č. 451/1991 Sb.* (tzv. lustrační zákon).

188 ABS, f. Sbírka různých písemností (S), sign. S-447-5, akce „Karel“ a sign. S-448-2, akce „Karel“, plukovník SS Emil Klein. SS-Oberführer Emil Klein působil za války jako velitel ženijní školy Waffen SS v Hradištku.

189 RAJLIČ, Jiří: *Jediný československý maršál*, s. 253–255.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

pěti let podával zprávy svému řídicímu orgánu, npor. Josefu Řehákovi,¹⁹⁰ mimo jiné i o svých bývalých podřízených z Velké Británie.¹⁹¹ Zbývá dodat, že v některých z těchto zpráv se letců ze Západu aktivně zastal.¹⁹²

V šedesátých letech se stal předmětem rehabilitace stejně jako nemálo bývalých příslušníků RAF. Senát Vyššího vojenského soudu v Praze 14. května 1968 zrušil rozsudek Státního soudu v plném rozsahu a rozhodl pro obnovu řízení před Vyším vojenským soudem v Příbrami, který ho 5. července téhož roku definitivně zprostil obžaloby. Hodnost divizního generála mu však vrácena nebyla.

Karel Janoušek zemřel 27. října 1971, pouhé tři dny před svými 78. narozeninami. Svého „soka“ tak přežil o plných 15 let. Po listopadu 1989 se rovněž dočkal úplné rehabilitace. V srpnu 1990 mu byla vrácena hodnost divizního generála a 10. prosince 1991 byl in memoriam povýšen do nejvyšší hodnosti armádního generála. Následující rok, konkrétně 8. května 1992, mu byl udělen vysoký Řád Milana Rastislava Štefánika II. třídy a 20. října téhož roku byl 1. leteckému školnímu pluku československému udělen čestný název Generála Karla Janouška. Praha má od roku 1991 rovněž ulici Generála Janouška. Nachází se na Černém Mostě, nedaleko kbelského letiště, kde svého času působil.¹⁹³

Zatímco jméno generála Janouška je všeobecně známé i mezi širokou veřejností, jméno generála Vicherka rezonuje výhradně v odborných kruzích, a to většinou v negativním slova smyslu, jako by vše, co tento muž vykonal pro svoji vlast, mělo být zapomenuto kvůli relativně krátkému časovému úseku dvou let následujících po komunistickém převratu...

190 Tajný spolupracovník s krycím jménem „Karel“, vlastním jménem Karel Janoušek, nar. 30. 10. 1893. Řídicí orgán npor. Josef Řehák, starší referent 2. oddělení 2. odboru III. správy MV, registrační číslo 11535 z 23. 6. 1960, archivní číslo 597474 z 23. 6. 1965. Svazek zničen 16. 10. 1985. ABS, Složka registračních a archivních protokolů, záznam ke svazku číslo 11535.

191 Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Jeden ze zapomenutých mužů*, s. 185–187 a 192.

192 Dne 1. října 1963 podal agent „Karel“ zprávu o tom, že v poslední době vyšlo více článků o bývalých československých letcích ze Západu a jejich záslužném boji proti Němcům. Dále uvedl, že v 37. čísle Literárních novin byly dva články o západních letcích v souvislosti s jejich svědectvím v procesu se státním tajemníkem Úřadu spolkového kancléře dr. Hansem J. M. Globkem, který za války působil jako významný úředník nacistického ministerstva vnitra. V této souvislosti dodal, že se nyní vytváří příhodná doba, kdy je možné psát o československých letcích, kteří bojovali v Anglii, a o jejich bojových zásluhách, neboť pravděpodobně na ÚV KSČ a dalších oficiálních místech došlo k přehodnocení názorů na československé západní jednotky, hlavně z třídního hlediska. Podle „Karla“ to bylo správné, neboť tito lidé obětavě bojovali proti Němcům stejně jako československé jednotky v Sovětském svazu a doposud nebyla jejich činnost naší zemí oceněna. Tuto agenturní zprávu předal řídicí orgán „Karla“, por. Řehák, npor. Pelikánovi, který na ní rukou roztrpčeně připsal: *Proč píše agent své názory?* ABS, f. Ústředna Státní bezpečnosti (305), sign. 305-772-4, Opis agenturní zprávy agenta „Karla“ ze dne 1. 10. 1963.

193 RAJLIČH, Jiří: *Jediný československý maršál*, s. 263–264.

Ladislav Kudrna

Události vykytující se v hlavním textu

Otázka výstavby letecké báze na Českomoravské vysočině

Náčelník Hlavního štábu, armádní generál Ludvík Krejčí, schválil 22. června 1937 návrh předběžných opatření pro umístění cizích leteckých jednotek na československých letištích. Pozornost se záhy obrátila do východní části Českomoravské vysočiny, kde mělo dojít k výstavbě rozsáhlé letecké báze. Jednalo se o sedm letišť, z nichž každé mělo pojmut jednu peruť. Dohromady šlo o zhruba 150 letadel. Vzhledem k jejich proponované velikosti můžeme hovořit o těžkých bombardovacích strojích sovětské provenience (zpráva ministerstva národní obrany hovořila o sedmičlenné osádce, což v té době splňovaly jediné sovětské bombardéry).¹⁹⁴ Můžeme spekulovat o nasazení čtyřmotorového bombardovacího letounu TB-3. Tento kolos na kratší vzdálenost unesl až 4000 kilogramů pum (bezkonkurenční výkon v roce 1938). S menším nákladem jeho dolet dosahoval úctyhodných 3800 kilometrů. Tento stroj mohl nést dle potřeby i parašutistický výsadek. Maximální rychlost bombardéru byla téměř 300 km/h. Nebyl to sice výkon, na nějž by nestačily německé messerschmitty (v roce 1938 typu D), ale TB-3 byl určen zejména pro noční operace. Němci však nasadili hromadněji noční stíhačky až ke konci roku 1940 (po stupňujících se útocích RAF) a celý systém noční protiletecké obrany Luftwaffe byl i v tomto období problematický. Pokud by se na našem území v případě konfliktu s nacistickým Německem nacházela flotila těžkých sovětských bombardovacích letadel, je nasnadě, že by to mělo pro zázemí Wehrmachtu vážné následky. Německá generalita, která se v září 1938 obávala války, by tak měla ještě větší důvod ke skepsi, či dokonce vypovězení poslušnosti (podplukovník Hans Oster měl připravený detailní puč na odstavení Hitlera). Z této perspektivy můžeme lépe pochopit goebbelsovskou hysterickou kampaň o sovětských letištích na našem území. Československo v žádném případě nehodlalo postoupit osamocený konflikt (ani se sovětskou materiální pomocí) s třetí říší.

194 Pavel Šrámek se domnívá, že letecká báze na Českomoravské vysočině byla budována pro francouzská, nikoliv sovětská letadla. K problematice uvedl následující: *Hned na první schůzce v prosinci 1935 v Paříži se zkoumala možnost, že by do Československa byly vyslány ještě další perutě, o rok později na schůzce v listopadu 1936 v Paříži se už hovořilo až o deseti perutích francouzského letectva, které by operovaly z československých letišť. Tento záměr oficiálně potvrdil dodatek ke smlouvě z roku 1935 podepsaný v dubnu 1937 v Paříži. Československá armáda měla pro nové perutě, které měly z československého území operovat po omezenou dobu, zajistit pomocný personál, pohonné hmoty a leteckou munici, letecký personál měl přiletět z Francie. Předpokládalo se, že tyto perutě by bombardovaly Německo jak při přeletu, tak při návratu zpět, čímž by se zvýšila intenzita bombardování. Jako reakci na tento dodatek zahájil Hlavní štáb československé armády vzápětí přípravné práce na zřízení tzv. letecké báze tvořené ze sedmi letišť, každé pro jednu bombardovací peruť o dvou letkách. Ze zvažovaných třech prostorů bylo vybráno českomoravské pomezí s letišti v Pardubicích, Chrudimi, Německém Brodě, Skutči, Poličce, Baníně, Bystřici nad Pernštejnem a Senožatech. První tři letiště měla sloužit jako mírové základny československého letectva, zbývající měla být aktivována až ve válce. Prozatím však bylo k dispozici pouze pardubické letiště, další dvě se stavěla a u zbývajících pěti se podařilo jen vyhledat plochy. Hlavní štáb sice požadoval, aby se letecká báze postavila do konce roku 1938, ale to nebylo reálné. Pavel Petr vycházel z počtu mužů v letadlech, ale je potřeba vzít v úvahu, že v letadle měla být jednak vlastní osádka plus něco málo pozemního personálu, protože čs. armáda už nebyla schopna dodat pozemní specialisty a ti museli přiletět taky. Přímou v těch dokumentech se navíc hovoří o perutí IV/6, což byla bombardovací peruť předpokládaná předchozí smlouvou z roku 1935, pro kterou měli Francouzi dodat stroje a piloty. Připis dr. Pavla Šrámk autorovi ze dne 13. 3. 1911.*

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Nemusíme mít pochybnosti o tom, že po svém dokončení by se komplex letecké báze, schopný pojmout 150 těžkých bombardérů, stal trumfem celého československého obranného systému, jenž by značně zamotal hlavu německému velení. Stejně tak se svým způsobem jednalo o dvojsečnou zbraň. Světová veřejnost by v případě příletu sovětských letadel na naše území neváhala uvěřit Goebbelsovu heslu o Československu jako „letadlové lodi bolševismu“. Jinými slovy, byli bychom to opět my, kdo by se ocitl v roli válečných štváčů. Francie s Británií, které již v průběhu mnichovské krize varovaly Československo, že po jeho boku nevystoupí v případě válečného konfliktu s Německem, by měly o důvod více se v této válce neangažovat. Tyto spekulace je nutné ukončit tím, že v září 1938 nebyla letecká báze na Českomoravské vysočině stále dokončena.

Podrobněji PETR, Pavel: Letecká báze na Českomoravské vysočině. In: *Theatrum historiae*, 2009, č. 5, s. 143–160.

Sovětská mise na československém území v září 1938

Prvním, kdo upozornil na přítomnost sovětských letců na československém území, byl Mgr. Pavel Šrámek, Ph.D.¹⁹⁵ K problematice uvedl následující: *Počátkem září 1938 odjel do Moskvy přednosta leteckého odboru československého ministerstva obrany [...] generál Jaroslav Fajfr doprovázený podplukovníkem Vítězslavem Rosíkem. Kvůli utajení cestovali inkognito přes Varšavu a Rigu. V Moskvě pobýli několik dní a setkali se mimo jiné s náčelníkem generálního štábu sovětské armády Borisem M. Šapošnikovem, velitelem sovětského vojenského letectva Alexandrem D. Loktionovem a jeho zástupcem Jakovem V. Smuškevičem. Podle vzpomínek Vítězslava Rosíka se generál Fajfr snažil dojednat konkrétní podmínky pro sovětskou leteckou pomoc Československu, sovětsští představitelé se k tomu ale příliš neměli a poukazovali na malý počet československých letišť a jejich špatný stav. Generál Fajfr se snažil tyto námitky vyvrátit a nakonec bylo dohodnuto, že do Československa přijede komise, která zjistí stav letišť a podmínky případné spolupráce. Komise do Prahy dorazila poměrně rychle. Už 21. září žádal československý vyslanec v Moskvě Zdeněk Fierlinger okamžité vyslání dopravního letadla do Kyjeva pro dva letecké důstojníky, protože cesta přes Polsko nebyla bezpečná. I když to není podloženo dokumenty, lze předpokládat, že československá strana letadlo obratem vyslala a sovětscí letci buď 22. nebo 23. září, tj. ještě před vyhlášením všeobecné mobilizace, přistáli v Praze. [...] Co přesně příslušníci mise v následujících dnech dělali a kde se pohybovali, není jasné.*

ŠRÁMEK, Pavel: Sovětscí letci v Československu na podzim 1938. In: *Přísně tajné*, 2008, č. 2, s. 37–40; viz též *Mobilizace předválečné armády v roce 1938, Sovětscí letci v Československu na podzim 1938*, <http://armada.vojenstvi.cz/prdvalecna/mobilizace/10.htm> (citováno k 24. 1. 2011).

195 Mgr. Pavel Šrámek, Ph.D. mě upozornil na skutečnost, že jako první se informace o sovětské misi objevila v publikaci Jiřího Pražáka *Nepřítel mezi bradby* (PRAŽÁK, Jiří: *Nepřítel mezi bradby*. Naše vojsko, Praha 1956, s. 120–129). Text je samozřejmě silně poplatný své době, ale odpovídá svědectví generála Aloise Vicherka a plukovníka Petra Uruby, včetně toho, že Sověti byli dva, generál a major (plukovník), který posléze pilotoval československý letoun.

Ladislav Kudrna

Svědectví Petra Uruby o sovětské misi na československém území v září 1938

Plukovník Petr Uruba sloužil ve vypjatém období mnichovské krize na inkriminovaném letišti v Pardubicích, což bylo první letiště, kam dorazili členové sovětské mise. Tehdy byl Petr Uruba desátníkem československého letectva a členem 73. letky 6. leteckého pluku. Tato letka byla v době záříjové mobilizace přemístěna z Hradce Králové na pardubické letiště. Zde je svědectví plukovníka Uruby o celé události: *Již od dubna 1938 jsme létali na letadlech B-71 sovětské výroby, byly to rychlé, lehké bombardovací letouny, piloty velmi oblíbené pro svoji obratnost a rychlost. Asi kolem 20. září (to nevím přesně) přiletělo na letiště Pardubice sovětské letadlo s několika piloty. Jednomu z těchto pilotů byla přidělena jedna z našich stíhaček B-534. My jsme se zájmem sledovali, jak pilot si pozorně prohlédl pilotní prostor „kokpit“. Jeden z našich stíhacích pilotů ho seznámil s přístroji, ruský pilot do letadla nasedl, pomalu roloval na start a vzlétl. Nad letištěm provedl několik ostrých zatáček a hladce přistál. Potom ještě jednou opakoval start i přistání. To vše dělal proto, aby zjistil, pro jaké letouny by se letiště hodilo, neboť Sovětský svaz měl do Československa dodávat bojové letouny. Pokud si pamatuji, sovětsští letci se na letišti zdrželi jen jeden den. My jsme s nimi nemluvili, ale o účelu jejich návštěvy jsme věděli. V době mobilizace jsme rozmístili letouny na různá místa a také začali kopat ochranné zákopy. Po vyhlášení mnichovského diktátu – odstoupení Sudet, byli jsme přemístěni na Slovensko a do Hradce Králové jsme se vrátili krátce před Vánocemi 1938. Tak to je asi vše, co bych Vám mohl povědět o letcích ze Sovětského svazu. My jsme byli přesvědčeni, že jejich pomoc v případě potřeby byla míněna vážně.*

Přípis Petra Uruby Pavlu Šrámkovi ze dne 4. 7. 2001. Panu dr. Šrámkovi jsem zavázán za možnost zveřejnění tohoto unikátního svědectví.

Reakce na sestřelení československého pozorovacího letounu ze dne 25. října 1938

Velení československé armády reagovalo na celou událost značně rozhořčeně. Velitel letectva generál Jaroslav Fajfr vzápětí po incidentu vydal následující rozkaz: *Počínaje 0.00 hodin 27. 10. zahajte palbu ze vzduchu a ze země na každý letoun vojenský nebo sportovní mající maďarské označení a na každý letoun vojenský, sportovní nebo dopravní bez označení, který vlétne nad naše území. Na maďarské civilní dopravní letouny letící nad naším územím zahajte palbu pouze tehdy, když bezpečně zjistíte, že z nich byly shazovány letáky a když z nich bylo strženo nebo shazováno pumy. Rozkaz však nestihl vstoupit v platnost. Na příkaz generála Syrového Hlavní štáb již 26. října svůj původní rozkaz s okamžitou platností zrušil. Velitel III. armády generál Lev Prchala to považoval za nešťastné řešení: *Toto nařízení promítnuté do praxe ubíjí ducha československého letectva na Slovensku a pozdvihuje morálku a výbojnost Maďarů. Za takových okolností nemohu já ani nikdo jiný odpovídat za odolnost československého vojska na Slovensku a prosím, aby zvláštními směrnicemi mi byla dána možnost používat okamžitých odvetných opatření.**

ŠRÁMEK, Pavel: *Vztahy mezi velením armády a vedením státu v Československu roku 1938*. Dizertační práce obhájená na FSV UK v roce 2002, s. 123.

Okupace českých zemí a postoj vojenského velení

Zpravodajská služba měla díky své vlastní síti, ale i z hlášení francouzské tajné služby, informace o vojenských přípravách ze strany nacistického Německa, vztahujících se

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

ke zbytkovému Česko-Slovensku. Zpravodajci rovněž obdrželi 11. března 1939 zprávu od agenta A-54 Paula Thümmela ohledně provedení okupace českých zemí. Vláda však nepokládala (nebo pokládat nechtěla) tyto „zvěsti“ za podložené. V žádném případě si nepřála zhoršení vztahů s Berlínem, zvláště pokud svoji hlavní pozornost věnovala Slovensku, kde sílily separatistické tendence. Teprve 13. března 1939 svolal hlavní štáb poradu vyšších armádních důstojníků a pracovníků zpravodajské služby. Plukovník Moravec seznámil přítomné se situací a s memorandem určeným politickému vedení země. Navrhoval, mimo jiné, rozdělení a uchování zbraní z vojenských skladů a zničení důležitých písemností. Vláda se i přes tato varování rozhodla k přímému jednání s Němci. Armáda obdržela rozkaz vyhnout se ukvapeným činům. Pro vyšší vojenské velitele byla situace jasná: nacistické Německo uskuteční v nejbližší době okupaci Čech a Moravy. Armáda měla svázané ruce. Bez rozhodnutí politiků nemohla fakticky nic dělat. Vláda neměla na vojenský odpor ani pomyšlení. Možnosti armády byly po Mnichovu značně omezené. Vyhlášení Slovenské republiky 14. března 1939 možnost případného, a nutno dodat že symbolického odporu mimořádně snížilo. Jedinou významnější akci uskutečnili zpravodajci pod velením plukovníka Moravce. Ten jak známo se svými deseti podřízenými (a důležitými materiály) v předvečer okupace odletěl do Anglie. Nejaktivnější armádní činitelé mezitím horlivě probírali možnost odporu či alespoň zničení nejdůležitějších materiálů. Představitelé letectva (gen. Fajfr, gen. Vicherek a gen. Janoušek) zkoumali možnost odsunu letectva. Vláda však armádě kategoricky ohlásila, že dr. Hácha odjede k přímému jednání do Berlína. Důstojníci tak v drtivé většině případů pasivně očekávali německou okupaci. Našli se však i rozhodnější velitelé, kteří přistoupili k ničení písemností. Avšak i tato slibně se rozvíjející akce byla zastavena přímým rozkazem hlavního štábu. Byl vyslán rozhlasem od 3.55 hod. 15. března 1939 ráno a zakazoval klást sebemenší odpor.

Podrobněji k danému tématu následující práce: KOKOŠKA, Jaroslav – KOKOŠKA, Stanislav: *Spor o agenta A-54. Kapitoly z dějin československé zpravodajské služby*. Naše vojsko, Praha 1994, s. 123–131. ŠOLC, Jiří: *Ve službách prezidenta. Generál František Moravec ve světle archivních dokumentů*. Vyšehrad, Praha 1994, s. 42–47. PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989, díl II. 1939–1945*. Themis, Praha 2002, s. 20–22 a 70–75. JOHN, Miloslav: *Okupace čs. letišť v roce 1939*. Svět křídel, Cheb 1992, s. 9–10 a 14.

Německá okupační správa a její postoj vůči českému důstojnickému sboru na jaře 1939

Okupační správa zaujala vcelku vstřícný postoj vůči propuštěným gázistům. Němci si logicky uvědomili, že pokud by důstojnický sbor postihl citelný sociální propad a finanční strádání, znamenalo by to zákonitě nepokoje jedné z nejvíce uvědomělých složek českého obyvatelstva (jak ostatně ukázaly již mnichovské události). Na schůzi subkomitétu sociálního výboru Národního souručenství (NS) se 4. dubna 1939 řešila problematika ohledně vojenských gázistů, kteří byli nebo měli být propuštěni. Pplk. Procházka jakožto zástupce MNO sdělil, že Němci samotní naléhali, aby propuštění důstojníci byli urychleně umisťováni do pracovního procesu. Nakonec bylo nejvíce gázistů umístěno ve státní správě, část ve vládním vojsku (činilo zhruba 7000 osob)

Ladislav Kudrna

a menšina v soukromém sektoru. Není nutné zdůrazňovat, že za snahou Němců o urychlené vyřešení tohoto problému stála skutečnost vyhnout se sociálním otřesům a nepokojům stovek propuštěných důstojníků. Němci předpokládali, že pokud se jim podaří zajistit důstojníkům slušnou práci a tím i odpovídající finanční zázemí, dosáhnou pacifikace armádního sboru. Tento krok však nevyšel dle jejich představ. Do zahraničí odešly ilegálně stovky vojenských osob, mezi nimi i mnoho důstojníků. Nemalá část gázistů, zejména hodnostně vyšších, se v Protektorátu aktivně zapojila do odbojové činnosti. V československé armádě sloužilo k 15. březnu 1939 celkem 12 454 důstojníků z povolání. Do zahraničí odešlo 485 z nich. Do vládního vojska vstoupilo 495 důstojníků, 578 převzala armáda Slovenského štátu. Celkem 142 důstojníků německé národnosti vstoupilo do Wehrmachtu. Zbýlých 10 754 důstojníků bylo demobilizováno a převedeno do civilního zaměstnání nebo do výslužby. Odboje se aktivně zúčastnilo kolem 10 procent nižších důstojníků. Předválečná generalita právem dokázala, že patřila mezi elitu národa, o čemž svědčí skutečnost, že více než 40 procent generálů předmnichovské armády se zúčastnilo odboje. Podobně tomu bylo i u důstojníků generálního štábu. Na všech frontách druhé světové války padlo 145 předválečných gázistů a dalších 435 bylo zavražděno v německých koncentračních táborech. Celkem 856 předválečných důstojníků bylo vězněno v koncentračních táborech. Tyto počty se mohou zdát značně podhodnocené, zvláště když si uvědomíme, že jen ve Velké Británii padlo v rámci královského letectva 487 československých letců, mnoho z nich v důstojnické hodnosti. Na východní frontě padly další stovky důstojníků. Musíme si však uvědomit, že výše uvedená čísla se vztahují pouze k důstojníkům z povolání, kteří jimi byli právě k 15. březnu 1939. Záhy po osvobození se stal rozsah účasti či neúčasti důstojníků v domácím a zahraničním odboji předmětem politického boje. Zejména komunisté často využívali a zneužívali informace od OBZ právě v řadách armády, ze které se jim již v roce 1945 podařilo odstranit z čelných míst řadu exponentů prozápadních válečných zkušeností (gen. Ingr, gen. Moravec, gen. Neumann).

VÚA, f. MNO Prezidium 1927–1939, sign. 38 1/2-44, karta 13024, Schůze subkomitétu NS ze dne 4. 4. 1939. HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2003, s. 71–72.

28. říjen 1939 a události následující v okupovaných českých zemích

Při výročí vzniku republiky proběhly v roce 1939 masové demonstrace v Praze proti nacistické okupaci. Následnou střelbou bylo zraněno devět demonstrantů, z nichž zemřeli dvaadvacetiletý pekařský dělník Václav Sedláček (na místě) a student medicíny Jan Opletal (11. listopadu). Při pohřbu Jana Opletala 15. listopadu 1939 propukly nové protinacistické demonstrace. Již dva dny poté nařídili nacisté uzavření českých vysokých škol (v redukované formě vyučovaly teologické fakulty a v Brně působila pod německo-českým názvem Vysoká škola zemědělská). Následně popravili devět studentů a 1200 vysokoškoláků deportovali do koncentračních táborů. Mezi popravenými nechyběli ani příznivci Háchovy vlády a jeden student byl členem fašistické a antisemitské organizace Vlajka. Ani mezi deportovanými studenty nechyběli přívr-

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichěrky...

ženci této organizace. Němci chtěli Háchovi ukázat, že pokud se protektorátní vládě nepodaří zklidnit českou veřejnost, nebude se okupační správa rozpakovat popravít i přívržence vlády, potažmo fašistických idejí. Hlavním motivem tvrdého postupu nacistů bylo zastrašit české obyvatelstvo jakožto celek, kdy si nikdo nemohl být jist svým životem. Říšský protektor Konstantin von Neurath pak jako vstřícné gesto vůči protektorátní vládě (mohla se před veřejností prezentovat jako ochránce českého života) umožnil postupný návrat studentů z koncentráků. První skupina byla propuštěna již o Vánocích roku 1939. Poslední část vězněných studentů se však do vlasti vrátila teprve v březnu 1943. Z celkového počtu 1200 vězněných studentů zahynulo díky tvrdým lágrovým podmínkám okolo 20 osob. V žádném případě nic z výše uvedeného nesnižuje utrpení studentů jako celku, v němž převládali nikoliv přívrženci Vlaljky, ale čestní a silně vlastenecky orientovaní mladí a vzdělaní lidé.

Jednání generála Janouška s britskými autoritami o postavení československých leteckých jednotek

Budoucí inspektor československého letectva dorazil do Velké Británie již 21. června 1940. Okamžitě začal jednat s představiteli Air Ministry o zřízení československých leteckých jednotek na britské půdě. V té době ještě nebyla ve Velké Británii konstituována, a tedy ani uznána československá prozatímní vláda (došlo k tomu až za měsíc po Janouškově vyloštění). Rovněž neexistovalo ministerstvo národní obrany ani velitelství letectva. Stejně tak nebyla k dispozici žádná československo-britská vojenská úmluva. Generál Janoušek se snažil zejména o to, aby byli letci urychleně nasazeni do válečných operací. S britským pověřencem G/Cpt Beaumontem dohodl začlenění československých letců do RAF VR. Již předtím (krátce po svém vyloštění) se odebral k prezidentu Benešovi. Vylíčil mu situaci a své přání: přeškolit letce a ihned je zapojit do bojových operací. Příčin, proč se právě Janoušek stal hlavním protagonistou v jednáních s britskou stranou, bylo několik. Důležitá byla rychlost, s jakou dorazil ke břehům Albionu. Bylo to o plně dva týdny dříve, než se mezi posledními vyloštil jeho nadřízený. Čtrnáct dnů znamená v průběhu rychlých válečných událostí mnoho. V případě zhroucení hlavního spojence Londýna velmi mnoho. Britové neradi měnili „zaběhnutého“ partnera při jednáních. Ještě důležitější však bylo, že jim šel Janoušek takřkajíc ve všem „na ruku“. Zejména v neurgickém bodě, jemuž byli představitelé Air Ministry vystaveni prakticky při všech obtížných jednáních s dalšími představiteli exilových vlád, nacházejících se svými jednotkami útočiště na britských ostrovech. Janoušek byl totiž zastáncem pragmatického zařazení našich letců přímo do struktury RAF, zatímco ostatní chtěli samostatnost svého letectva. Ambiciózní Janoušek rozhodně nehodlal promarnit svoji příležitost stanout v čele letectva, i kdyby to mělo znamenat konflikt s nadřízeným (což mohl očekávat, když chtěl jeho místo). Britům rovněž neunikla skutečnost, že mezi leteckým personálem nebyl Vicherek právě populární osobností. Bylo tomu právě naopak. Letci mu doslova vytýkali, co se dalo: nábor do Luftwaffe, zákaz odletu do zahraničí 15. března (plus jiné záležitosti: viz medailonek věnovaný Vicherkovi). Ve skutečnosti byla mnohá jeho „obvinění“ zcela neoprávněná (zejména tolik přetřásaný zákaz odletu). Rozhodující fakt spočíval v tom, že zarputilý generál byl přímo zuřivým zastáncem samostatného československého

Ladislav Kudrna

letectva, které si však exilová vláda z mnoha důvodů nemohla dovolit (finanční, materiální a personální podmínky). Díky Janouškovu přístupu však mohlo být 88 českých stíhacích letců (plus jeden slovenský) nasazeno do právě probíhající bitvy o Británii. Dosáhli v ní skvělého renomé, čehož vláda okamžitě využila. Za zmínku jistě stojí, že Čechoslováci měli v této bitvě vlastní stíhací jednotku (jednotky): 310. peruť (312. zasáhla do bojů pouze okrajově). To se dále podařilo pouze Polákům. Rovněž nelze nezpomenout nasazení 311. bombardovací perute, která do bitvy zasáhla nepřímo.

Podrobněji RAJLICH, Jiří: *Jediný československý maršál*, s. 95–104. KUDRNA, Ladislav: *Když nelétali*, s. 64–74. Ohledně toho, v jaké atmosféře se odehrálo jednání o status našeho letectva na britské půdě, viz KUDRNA, Ladislav: *Odhodláni bojovat*, s. 77–120.

Osobnosti vyskytující se v hlavním textu**Armádní generál Ludvík Krejčí (17. 8. 1890 – 9. 2. 1972)**

Po osvobození se Krejčí přihlásil do armády, o jeho služby však nebyl zájem. Teprve v roce 1947 byl do jejích řad formálně přijat. Záhy však následovalo přeložení do zálohy. V červenci 1950 mu byla odňata hodnost armádního generála a ministerstvo obrany ho nadále vedlo jako řadového vojína. Tři roky poté mu byl odebrán i armádní důchod. Bývalý hlavní velitel československé armády se ocitl bez prostředků. Aby zajistil svou rodinu (dcery a nemocnou ženu), byl nucen pracovat jako pomocný dělník v továrně na knoflíky v Jablonném nad Orlicí. Obrat nastal až v roce 1969, kdy mu vojenská správa vyměřila částečný důchod. Těšil se z něho necelé čtyři roky.

Podrobněji: ŠRÁMEK, Pavel: *Vojenské osobnosti československé předválečné armády. Armádní generál Ludvík Krejčí*, <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/osobnosti/1.htm> (citováno k 24. 1. 2011).

Divizní generál Karel Husárek (31. 1. 1893 – 26. 7. 1972)

V roce 1938 se celou svou osobou zasazoval o urychlenou výstavbu opevnění, zejména na bývalé rakouské hranici (po anšlusu se stala nepřátelskou). Byl jedním z generálů, kteří se podíleli na zkvalitnění vojenské spolupráce se Sovětským svazem. Po vyhlášení mobilizace zůstal k dispozici generálu Krejčímu, jehož se stal nejbližším spolupracovníkem. Záhy po osvobození byl zatčen a obviněn za činnost v protektorátním zbrojním průmyslu. V létě 1946 byl propuštěn z vazby a vyšetřování nadále probíhalo na svobodě. V prosinci 1948 ho mimořádný lidový soud zprostil veškerých obvinění. Po zásahu nového ministra národní obrany, Alexeje Čepičky, byl v říjnu 1950 uznán vinným. Následovala degradace na vojína a snížení důchodu. Bývalý divizní generál pracoval v průběhu padesátých let jako překladatel ve Státním nakladatelství technické literatury. V polovině 60. let vážně onemocněl a musel být hospitalizován. V roce 1972 zemřel v Praze.

Podrobněji ŠRÁMEK, Pavel: *Vojenské osobnosti československé předválečné armády. Divizní generál Karel Husárek*, <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/osobnosti/2.htm> (citováno k 24. 1. 2011).

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Brigádní generál Bohuslav Fiala (29. 1. 1890 – 16. 9. 1964)

Po vyhlášení záříjové mobilizace se stal náčelníkem štábu Hlavního velitelství mobilizované armády. Pavel Šrámek k jeho osobě uvedl: *Zapojil se do vojenského odboje, již v prosinci 1939 byl však v souvislosti se skupinou tzv. tiskových důvěrníků německými bezpečnostními orgány zatčen. Delší dobu byl vězněn, nakonec v březnu 1942 pro nedostatek důkazů propuštěn. Po rekonvalescenci pokračoval v odboji a v květnu 1945 se aktivně zapojil do Pražského povstání. Po osvobození Bohuslav Fiala působil krátce jako první podnáčelník Hlavního štábu nové československé branné moci, jeho povýšení bylo ale zamítnuto a on sám v říjnu 1945 odeslán na dovolenou. Do výslužby ho přeložili v červnu 1946, žil v Praze. Bez ohledu na jeho nepřiznivý zdravotní stav byl v roce 1953 zbaven téměř celého důchodu, takže musel nastoupit do zaměstnání. Pracoval v továrně na výtahy, nejprve jako účetní, později jako noční vrátný. Zemřel po těžké nemoci 16. září 1964 v Praze. Jeho mimořádný podíl na výstavbě i vojenském myšlení československé armády ve 30. letech zůstává stále nedocenen a jeho jméno je prakticky neznámé.*

ŠRÁMEK, Pavel: *Vojenské osobnosti československé předválečné armády. Brigádní generál Bohuslav Fiala*, <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/osobnosti/4.htm> (citováno k 24. 1. 2011).

Major letectva Alexander Hess (4. 5. 1898 – 10. 8. 1981)

V době mobilizace velel třetí peruti Leteckého pluku č. 4 (III/4. peruti), která byla dislokována na letišti v Pardubicích. Po okupaci se aktivně zapojil do zahraničního odboje. Na půdě Velké Británie se stal prvním československým velitelem proslulé 310. peruti. Nejmladší československé stíhací peruti velel v době její největší slávy: v průběhu bitvy o Británii. Ačkoliv byl na stíhacího pilota již „stařec“, přesto dokázal ve svých 42 letech sestřelit dva německé letouny jistě a jeden poškodit. Za své velitelské a letecké úspěchy byl oceněn vysokým britským vyznamenáním Distinguish Flying Cross (DFC). Po převzetí moci komunisty byl již 27. února 1948 odstraněn z armády. Následně v červnu téhož roku emigroval do Spojených států. Později zde získal místo technického poradce u letecké společnosti Pan American World Airways. Byl rovněž aktivní v exilovém hnutí a udržoval kontakty se svými válečnými kolegy. Zemřel ve věku 83 let v Brooksvillu na Floridě. Po listopadu 1989 byl povýšen do hodnosti generálmajora. Hess vydal vynikající válečnou reportáž *Byli jsme v bitvě o Británii* (sepsal ji v roce 1943 v New Yorku), jež se dočkala mnoha vydání, naposledy v nakladatelství Naše vojsko v roce 2006.

Divizní generál Vojtěch Boris Luža (26. 3. 1891 – 2. 10. 1944)

V době mnichovské krize stál v čele II. armády, jejíž obranné pásmo na severní Moravě vymezovaly Králíky na západě a Jablunkovský průsmyk na východě. Sídlo měla v Olomouci. V červnu 1939 byl propuštěn z armády a zařazen ministerstvem veřejných prací k Zemskému úřadu v Brně. Po okupaci se podílel na vytváření vojenské odbojové organizace Obrana národa. Odmítl odejít do emigrace. Jako bývalý legionář byl v březnu 1941 nucen odejít do výslužby (výnos z 10. ledna 1941 nařídil, aby všichni legionáři starší 45 let pracující ve státní správě byli penzionováni). Od září 1941 působil v ilegality. Od roku 1944 byl vojenským velitelem odbojové organizace Rada tří.

Ladislav Kudrna

Když 2. října 1944 utíkal před razií Gestapa, byl na útěku zastřelen českými četníky v Hřišti u Příbyslavi. V roce 1946 byl povýšen in memoriam do hodnosti armádního generála.

Podrobněji: FIDLER, Jiří – SLUKA, Václav: *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938*. Libri, Praha 2006.

Armádní generál Lev Prchala (23. 3. 1892 – 11. 6. 1963)

V době mobilizace stál v čele IV. armády, která měla bránit Moravu od českomoravské zemské hranice po moravsko-slovenskou zemskou hranici. Po okupaci odešel do zahraničí a stal se hodnostně nejvyšším vojákem československé armády v exilu. Posléze byl ve Francii a Británii objektem šikanózního postupu Benešova zahraničního odboje, zejména ze strany svého bývalého podřízeného, divizního generála Sergeje Ingra (velel za mobilizace III. armádnímu sboru), který se dostal (díky svému vstřícnému postoji k Edvardu Benešovi) do čela vojenské zahraniční akce. Na půdě Velké Británie byl jmenován ministrem národní obrany, zatímco Prchala byl dán do disponibility. Později se z armádního generála Prchaly stal nesmiřitelný kritik Benešovy vlády. Příčinou byly události z Polska. Prchala měl aspirace být jednou z hlavních, ne-li nejdůležitější postavou zahraničního odboje. Na krátký čas stanul v čele Legiónu Čechů a Slováků (vznikl 3. září 1939 na polském území). Zde ovšem padla kosa na kámen. Beneš byl pevně odhodlán hrát v zahraničním odboji prim. Rozhodl se opřít o mnohem povolnějšího Ingra a Prchalovi to (stejně jako dalším opozičním vojákům a politikům – na některých neoprávněně uvízla nálepka: fašista) nikdy neodpustil. Ani po únoru 1948 se nesetřela antipatie mezi Prchalou a exilovým vedením. Spolupráce mezi Českým národním výborem¹⁹⁶ a Radou svobodného Československa (1949) byla prakticky nemožná. Prchala se z řad třetího odboje fakticky vyloučil úzkou spoluprací se sudetskými Němci (vyvrcholila 4. srpna 1950 podpisem wiesbadenské dohody mezi Českým národním výborem a Pracovním společenstvím pro ochranu zájmů sudetských Němců; Prchala v ní Němcům přislíbil návrat do Československa, náhradu škod a politickou autonomii).

Podrobněji: KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan: *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939–1945*. Karolinum, Praha 2004, s. 37–48, 169–183, 229–242, 310–323 a 469–472.

Armádní generál Jan Syrový (24. 1. 1888 – 17. 10. 1970)

Díky své fyzické podobnosti s Janem Žižkou (2. července 1917 byl před ofenzivou u Zborova zraněn střepinou granátu a přišel o pravé oko) byl značně populární u veřejnosti. V době mnichovské krize se stal ministerským předsedou úřednické vlády jmenované 23. září 1938, v níž rovněž zastával post ministra národní obrany (poprvé zasedl

¹⁹⁶ Protibenešovská opoziční Česko-Slovenská národní rada vznikla 28. ledna 1940. V roce 1943 (2. března) ji nahradila Česká národní jednota (pod vedením gen. Lva Prchaly) a Slovenská národní jednota (pod vedením Petera Prídavky). Česká národní jednota byla 14. dubna 1945 nahrazena Českým národním výborem, jehož předsedou se stal opět Prchala, místopředsedy Vladimír Ležák-Borin a V. Mišek, generálním tajemníkem Karel Locher.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

do křesla ministra obrany v úřednické vládě Jana Černého v roce 1926). Na svůj post však zřejmě odborně nestačil, neboť již 4. října 1938 požádal o pomoc generála Eliáše, aby ho jako náměstek formálně zastupoval na ministerstvu národní obrany. „Nová“ vláda byla fakticky pevně v rukou té předchozí, respektive plnila Benešovy příkazy. Syrový byl pouhou figurkou, jejíž rolí bylo stát se před veřejností symbolem odporu. Ve skutečnosti se podle historika Jana Tesaře v té době jednalo pouze o velikost rozsahu odstoupeného území nacistickému Německu. Jak známo, předchozí vláda (pod hrubým britsko-francouzským nátlakem) vyslovila 21. září 1938 souhlas s odstoupením pohraničních oblastí, v nichž žilo více než 50 % Němců. Nová vláda toto rozhodnutí nikdy nezrušila. Následují kroky byly dle Tesaře pouhou hrou. V den jmenování vlády byla vyhlášena všeobecná mobilizace, která skončila přijetím mnichovskéhoдик-tátu. Počátkem prosince 1938 byla jmenována vláda Rudolfa Berana. Generál Syrový i nadále zastával funkci ministra národní obrany. V den okupace českých zemí vydal rozkaz, aby armáda nekladla odpor postupujícímu Wehrmachtu, ale podřídila se jeho pokynům. V československé uniformě se následně zúčastnil několika oficiálních akcí okupační správy, což česká veřejnost jednoznačně odsoudila. Následoval odchod do ústraní a vystěhování z Prahy. Do aktivního odboje se Syrový sice nezapojoval, ale zajistil, aby z podpůrného legionářského fondu byly převedeny nemalé částky ve prospěch odboje a na podporu pronásledovaných odbojářů. Ladislav Feierabend k jeho osobě uvedl: *Syrový ztratil popularitu hned po 15. březnu, kdy vešlo ve známost, že na Hradě podal Hitlerovi ruku a jedl jeho chlebičky. [...] Generál Syrový byl však takové politické dítě, že si nebyl vědom, čeho se dopouští. Přesvědčil jsem se o tom ke konci prázdnin roku 1939, když jsem byl návštěvou v jeho vilce v Dobřichovicích u Prahy. Ve velké mansardě svého domku mně Syrový ukázal mnoho proutěných košů, které obsahovaly tisíce dopisů. „Podívej se, co jsem si vysloužil. To jsou všechno rozsudky smrti od bratří legionářů,“ řekl mi se slzami v očích a dodal: „V mnoha dopisech je přiložen provaz na oběšení. A to všechno za to, že jsem se šel poklonit památce národního hrdiny v doprovodu Blaskowitze.“ Syrový ani později nepochopil, že se stal přísluhovačem okupantů* (FEIERABEND, Ladislav Karel: *Soumrak československé demokracie*. Rozmluvy, Londýn 1986, s. 39–40). V květnu 1945 nabídl generál Syrový svoji pomoc Pražskému povstání, ale byl odmítnut. Záhy po osvobození následovalo zatčení, označení za významného kolaboranta a postavení před Národní soud. V dubnu 1947 byl uznán vinným a odsouzen k 20 letům vězení a zbavení vojenské hodnosti. Vězení opustil až při prezidentské amnestii v květnu 1960. Nakonec našel práci pouze jako noční hlídač. Až v roce 1967 mu byl přidělen částečný důchod.

ŠRÁMEK, Pavel: *Vojenské osobnosti československé předválečné armády. Armádní generál Jan Syrový*, <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/osobnosti/4.htm> (citováno k 24. 1. 2011).

Plukovník letectva Josef Berounský (31. 8. 1895 – 30. 4. 1942)

Byl legionář a účastník bitvy u Zborova. Za první republiky stanul v čele 4. leteckého pluku v Hradci Králové. Za mobilizace velel skupině bojového letectva 1. armády. Poté na něho čekala krátká kariéra na Slovensku, kde 28. října 1938 vzniklo Velitelství skupiny. Nacházelo se v Niře a podléhalo Velitelství letectva III. armády [1938]. Součástí skupiny bylo velitelství skupiny, polní peruť II/4 [1938] (říjen 1938 – listopad 1938),

Ladislav Kudrna

polní peruť III/4 [1938] (říjen 1938 – listopad 1938). Velitelství skupiny bylo zrušeno 9. listopadu 1938. Jejím veliteli byli plukovník letectva Josef Berounský (říjen 1938 – listopad 1938), podplukovník letectva Josef Heřmanský (listopad 1938). Po okupaci českých zemí odešel plukovník Berounský s celou rodinou do emigrace, aby se přidal k československé zahraniční akci. Na půdě Velké Británie se stal v červenci 1940 velitelem československého leteckého depa v Cosfordu. Po vstupu SSSR do války byl vyslán do Moskvy, kam po dobrodružné cestě dorazil 2. září 1941. Jeho úkolem bylo sondovat možnost vytvoření československé letecké jednotky na sovětské půdě. Jednání nebyla úspěšná, a to díky tehdejší paranoidní nedůvěře sovětských orgánů vůči cizincům. Již na jaře následujícího roku se proto Berounský vrátil zpět do Anglie. Křížník Edinburgh byl však 30. dubna 1942 torpédován německou ponorkou U-456 a plukovník Berounský, s mnoha dalšími, tento útok nepřežil. Po válce byl in memoriam povýšen do hodnosti brigádního generála.

Viz *Skupina stíhacího letectva III. armády [1938], Vojsková tělesa, Letectvo (mimo mobilizační plán)*, <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/201130#201130> (citováno k 24. 1. 2011).

Podrobněji RAJLICH, Jiří: *Na nebi brdého Albionu. Deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945, 2. část (1941)*. Svět křídel, Cheb 2000, s. 55–61.

Kapitán letectva Jaroslav Kulhánek (3. 11. 1907 – 13. 3. 1942)

Ve Francii sloužil od 8. března 1940 u Groupe de Chasse I/6. Vzhledem ke své hodnosti a schopnostem byl 5. června 1940 jmenován velitelem 1. československé stíhací letky operující v rámci GC I/6 (sloužil u ní i Stanislav Fejfar). Po pádu Francie organizoval z Casablanky evakuaci československých letců ze severní Afriky do Velké Británie, kam dorazil jako jeden z posledních. Následovala administrativní práce a díky jeho nadání i rychlá úřednická kariéra. O tu však nestál, jelikož toužil po zařazení k operační činnosti. Na vlastní žádost si nechal svoji britskou hodnost majora snížit na kapitána. Dne 11. listopadu 1941 nastoupil operační službu u 124. britské stíhací peruti. Již 13. března 1942 však byl nad Francií sestřelen a zabit. V rámci své bojové činnosti sestřelil ve spolupráci jeden bombardovací Dornier Do 17 a poškodil dva Messerschmitty Bf 109F. Za zmínku jistě stojí, že Kulhánek operačně létal ještě ve svých třiceti čtyřech letech, což byl v té době na stíhacího pilota značně vysoký věk. V roce 1991 byl in memoriam povýšen do hodnosti plukovníka, což není mnoho.

Podrobněji RAJLICH, Jiří: *Na nebi brdého Albionu. Deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945, 3. část (1942)*. Svět křídel, Cheb 2001, s. 86–88.

Plukovník generálního štábu František Moravec (23. 7. 1895 – 26. 7. 1966)

Poté, co musel v lednu roku 1939 na německý nátlak opustit funkci přednosty 2. oddělení hlavního štábu plk. gšt. František Hájek, zastával jeho post do 14. března téhož roku plukovník Moravec, který v inkriminovaný den odletěl s deseti spolupracovníky do Londýna. Počínaje 1. srpnem 1940 byl jmenován přednostou zvláštní skupiny (zpravodajské ústředny) MNO. Po její přeměně na II. odbor MNO stanul 16. června 1941 v jeho čele. Tradičního 28. října se v roce 1944 dočkal povýšení do hodnosti brigádního generála. Po válce se ocitl na druhé koleji. Díky Benešovu zásahu bylo zastaveno jeho

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

trestní stíhání (bylo mu kladeno za vinu, že neučinil potřebná opatření k likvidaci zpravodajského materiálu, jenž padl do rukou nepříteli). Již 29. března 1948 odešel podruhé do exilu, v němž byl zpravodajsky činný vůči československému totalitnímu režimu. Vedoucího postavení již nikdy nedosáhl. V roce 1962 se přestěhoval do USA, kde působil jako odborný poradce vojenské rozvědky. Zemřel náhle 26. července 1966 na selhání srdce. Po roce 1989 mu byla vrácena hodnost brigádního generála a in memoriam byl vyznamenán Řádem M. R. Štefánika.

Podrobněji kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 198.

Podplukovník generálního štábu Josef Vítězslav Rosík (23. 12. 1895 – ?)

Za války působil jako přednosta 3. oddělení na Inspektorátu československého letectva v Londýně. V létě 1940, kdy po vylodění na britských ostrovech vypukla uvnitř československého letectva těžká krize, mu letci nemohli přijít na jméno. Žádali odstranit z velitelských postů plk. Berounského, pplk. Rosíka, mjr. Šifnera, škpt. Seckého, případně i gen. Vicherka a chtěli, aby na jejich místa nastoupili mladí a schopní důstojníci (souhlasili by například s pplk. Bohumilem Liškou). Pplk. Rosíka letci nerespektovali pro jeho slabost a přezívali mu „svobodník Nemožný“ (po Únoru Rosík opět vstoupil do řad královského letectva). Poddůstojníci rovněž vyčítali vyšším důstojníkům, mezi jinými i gen. Janouškovi, že byli po pádu Francie ponecháni zcela bez relevantních informací. Dále, že o raněné v nemocnicích nebylo postaráno, zatímco někteří důstojníci využívali nedostupnou telefonní síť pro soukromé účely, zmiňovaný Janoušek údajně pouze za účelem zajištění odvozu svých kufrů. Smutný úkaz se měl odehrát v Tarbes, kde byla místní posádka po zhroucení fronty zanechána bez jakýchkoliv informací. Letci marně čekali na telegram od Janouška, který je měl uvědomit o očekávaném přesunu. Teprve po 27 hodinách, na nátlak poddůstojníků, byla tato posádka odvezena auty do Bordeaux, kde kpt. Veselý prohlásil, že si každý může jít kam chce.

VÚA, f. VKPR, sign. 23/1/2, Spisy tajné a důvěrné 1940, č. j. 71-433, zde č. j. 188, Tajná zpráva generála Antonína Hasala-Nižborského prezidentu Benešovi ze dne 26. srpna 1940. Dále VÚA, f. VKPR, sign. 23/1/2, Spisy tajné a důvěrné 1940, č. j. 71-433, Stížnost poddůstojníků z Cosfordu předaná Benešovi 9. srpna 1940.

František Chvalkovský (30. 7. 1885 – 25. 2. 1945)

Diplomat první a ministr zahraničí druhé republiky. Po svém jmenování do funkce ministra zahraničí začal prosazovat politiku orientovanou na bezprostřední spolupráci s nacistickým Německem. Hitler však byl již po Mnichovu rozhodnut zlikvidovat zbytkové Česko-Slovensko. Jakákoliv snaha českých politiků tak byla předem odsouzena k nezdaru. Osudného 14. března 1939 doprovázel prezidenta Háchu do Berlína. Je podepsán pod protokolem, jímž Hácha vložil vládu nad Čechy a Moravou „do rukou Vůdce“. Po zřízení Protektorátu nastoupil do funkce vyslance Protektorátu Čechy a Morava ve třetí říši. Zahynul 25. února 1945 ve voze napadeném spojeneckým stíhačem na dálnici nedaleko Berlína.

Podrobněji viz BARTOŠ, Josef – KOVÁŘOVÁ, Stanislava – TRAPL, Miloš: *Osobnosti českých dějin*, s. 130.

Ladislav Kudrna

Podplukovník generálního štábu Josef Hanuš (14. 9. 1898 – 14. 5. 1953)

V době mnichovské krize zastával funkci přednosty operačního oddělení velitelství letectva Hlavního velitelství. Od srpna 1939 do prosince 1942 byl vězněn německými okupanty. Zúčastnil se Pražského povstání. Po válce sledoval „východní vítr“ v československé armádě. Již počátkem září 1945 se stal náčelníkem štábu velitelství letectva. V říjnu 1946 byl, se zpětnou platností, povýšen na plukovníka s účinností od května 1941 a zároveň i na brigádního generála s účinností od května 1945. Hanuš byl sice druhý muž v letectvu, ale často vystupoval jako jeho velitel (viz medailonek věnovaný Vicherkovi). Bytostně nenáviděl letce ze Západu. Příčina spočívala v jejich rychlém služebním postupu a společenském renomé. V letech 1950–1952 působil jako velitel letectva. V roce 1952 byl povýšen do hodnosti sborového generála. Zemřel 14. května 1953 během výkonu služby.

Štábní kapitán Jaroslav Malý (17. 7. 1905 – 6. 6. 1941)

Důstojník, který 16. března 1939 jednal v Berlíně s Göringem, se později s 310. československou stíhací perutí zúčastnil bitvy o Británii, ačkoliv mu bylo již 35 let. Zemřel 6. června 1941 v Londýně v hodnosti majora, jako pracovník Inspektorátu. Za příčinu smrti bývá uváděna mrtvice, jindy následek zranění z letecké havárie ze dne 29. října 1940. Po roce 1989 byl povýšen do hodnosti plukovníka, což vzhledem k jeho vysoké válečné československé hodnosti není mnoho.

Plukovník Vilém Stanovský (27. 3. 1896 – 11. 7. 1972)

Během Velké války sloužil ve francouzském letectvu. Před koncem války byl sestřelen nad Flandrami a těžce zraněn. V československé prvorepublikové armádě dosáhl hodnosti plukovníka a po nacistické okupaci českých zemí se zúčastnil odboje ve skupině Obrana národa, kde se podílel zejména na transferu letců za hranice a jejich možném uplatnění ve francouzském nebo britském letectvu. Těsně před svým plánovaným útekem do Francie byl zatčen Gestapem. Byl vězněn v Praze na Pankráci a v Brně na Špilberku, konce války se dočkal v koncentračním táboře Dachau. V říjnu 1945 byl povýšen do hodnosti brigádního generála a o rok později se stal přednostou leteckého odboru ministerstva dopravy. Zůstal ve funkci až do roku 1950, kdy byl propuštěn. Opět se připravoval na útek za hranice, ale jeden z kolegů jej udal Státní bezpečnosti. Generál Stanovský byl obviněn ze špionáže ve prospěch Francie. Následovalo kolo nekonečných a krutých výslechů. Jeho první výslech ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni trval neuvěřitelných 84 hodin! Ve vykonstruovaném procesu byl odsouzen na 17 let. Mimo jiné pobýval v neblaze proslulém Leopoldově. Brány věznice opustil až v květnu 1960. Částečné rehabilitace se dočkal teprve v roce 1972.

Podrobněji JANKA, Otto: *Generál Stanovský. Příběh legionáře a letce a také příběh o zapomenuté ctnosti*. Elka Press, Praha 1997. Na následujících webových stránkách jsou zachyceny osudové okamžiky statečného muže: HULÍK, Milan: *Příběhy české justice – příběh devatenáctý. Ten nejsmutnější*, <http://www.cs-magazin.com/2005-09/view.php?article=articles/cs050921.htm> (citováno k 24. 1. 2011) a PUJMAN, Ivo: *Letec Vilém Stanovský*, <http://www.aeroweb.cz/clanek.asp?ID=1047&kategorie=3> (citováno k 24. 1. 2011).

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Zbývá dodat, že plné rehabilitace se generál Stanovský dočkal po listopadu 1989. V roce 1991 byl in memoriam povýšen do hodnosti divizního generála letectva a v roce 2000 konečně obdržel in memoriam Řád bílého lva III. třídy.

Divizní generál Sergěj Ingr (2. 9. 1894 – 17. 6. 1956)

Účastník bitvy u Zborova (2. července 1917) se 19. prosince 1918 vrátil v hodnosti kapitána italských legií do vlasti. Ve věku 42 let dosáhl hodnosti brigádního generála. V době ohrožení republiky velel III. sboru v Jihlavě. Byl velmi tvrdým kritikem mnichovské kapitulace a pokoušel se armádu zapojit do dalšího vývoje událostí. Ihned po okupaci se zapojil do vytvoření Obrany národa, kde zastával ty nejdůležitější funkce (byl zástupcem prvního velitele ON arm. gen. Josefa Bílého, někdy dokonce označován za jejího prvního velitele). Na výzvu Edvarda Beneše odešel již 20. června 1939 přes Polsko do Velké Británie. Na konci července 1939 dorazil do Francie, kde 2. srpna téhož roku zřídil při československém vyslanectví vojenskou kancelář, kterou po uznání Československého národního výboru, jehož byl členem, přeměnil na Československou vojenskou správu a stal se jejím náčelníkem. Na půdě Velké Británie zastával od 21. července 1940 do 19. září 1944 důležitý post ministra národní obrany. Poté se stal hlavním velitelem československé branné moci. Nová vláda, ustanovená 4. dubna 1945 v Košicích, jmenovala novým ministrem národní obrany gen. Ludvíka Svobodu. Již 17. dubna 1945 předložila prezidentu Benešovi návrh, aby svých funkcí byli zproštěni generálové Sergěj Ingr, František Moravec a Bedřich Neumann. Posledně jmenovaný potom společně s gen. Ingrem požádali 4. května 1945 prezidenta, aby byli vysazeni na území Protektorátu, kde chtěli připravovat povstání proti německé okupační moci. Na svoji žádost se však nedočkali odpovědi. Po válce byl dokonce Ingr vyslýchán soudem, mimo jiné pro velezradu. Teprve 9. listopadu 1945 bylo upuštěno od jeho dalšího stíhání. Po osobní Benešově intervenci byl rehabilitován a 7. září 1947 povýšen do hodnosti armádního generála. V poválečné armádě však pro něho nebylo místo, a proto byl 19. září 1947 ustanoven mimořádným vyslancem a zplnomocněným ministrem v Nizozemsku. Záhy po Únoru na svoji funkci rezignoval. Ve Washingtonu byl posléze 9. února 1949 pověřen řízením zpravodajské organizace. Velmi se angažoval ve 3. odboji. Mimo jiné se stal i politickým komentátorem Rádía Svobodná Evropa. Zemřel náhle na srdeční selhání 17. června 1956 v pařížském bytě svého kolegy div. gen. Čenka Kudláčka. V roce 1991 byl rehabilitován – byla mu vrácena hodnost armádního generála (komunisté ho degradovali na vojína) a in memoriam byl vyznamenán Řádem M. R. Štefánika.

Podrobněji kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 112–113.

Plk. gšt. Čeněk Kudláček (19. 7. 1896 – 13. 2. 1967)

První náčelník štábu Ústředního vedení Obrany národa uprchl 25. listopadu 1939 do zahraničí poté, co mu bylo Gestapo na stopě. Používal krycí jméno „Hutník“ a ve Francii byl zástupcem náčelníka Československé vojenské správy. Později zastával post velitele československé vojenské mise v Kanadě, kde působil až do února 1943. Poté nastoupil v Brazílii do funkce československého vojenského a leteckého ataše

Ladislav Kudrna

v Jižní Americe. Teprve po skončení války byl povýšen do hodnosti brigádního generála, záhy divizního. V roce 1946 byl jmenován do funkce hlavního inspektora branné výchovy. Po únoru 1948 byl odstraněn z armády. Znovu emigroval a usadil se v Paříži. Zde v letech 1949–1956 vyvíjel po boku gen. Ingra a plk. gšt. Procházky zpravodajskou činnost proti československému totalitnímu režimu. Poté se přestěhoval do Spojených států, kde působil jako profesor bohemistiky na Syracuse University. Do konce svého života byl aktivní v exilovém hnutí (byl rovněž členem Rady svobodného Československa).

Podrobněji kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 159–160.

Brigádní generál František Slunečko (2. 10. 1886 – 10. 12. 1963)

Po okupaci působil jako velitel Oblastního velitelství Obrany národa Morava-západ. Později se stal nástupcem gen. Františka Bláhy (narozen 26. 2. 1886, zatčen Gestapem 17. listopadu 1944, dočkal se sice osvobození, ale již 21. května 1945 podlehl tyfové epidemii v terezínské Malé pevnosti) ve funkci vrchního velitele Obrany národa. Brigádní generál Slunečko se podílel na odchodu důstojníků do zahraničí, shromažďoval zbraně a trhaviny, obstarával finanční prostředky pro potřeby odboje a rovněž vyvíjel rozsáhlou zpravodajskou činnost. Díky varování manželky svého spolupracovníka (plk. gšt. Jiřího Jaroše, který byl zatčen) ušel zatčení ze strany Gestapa, čímž unikl jisté smrti. Stal se jediným z velitelů první garnitury Obrany národa, který, přestože neodešel do zahraničí, nikdy nepadl do rukou Gestapa. V ilegaltě žil od 2. prosince 1939 až do vypuknutí Pražského povstání, což je vskutku ojedinělý případ. Větší odbojovou činnost zahájil až na jaře roku 1944, kdy stanul v čele Vojenského velitelství „Alex“. Již 1. června 1946 byl pro svůj vysoký věk přeložen do výslužby. Předtím proběhlo jeho povýšení do hodnosti divizního generála. Na podzim 1948 byl několik měsíců držen ve vazbě Státního soudu a nakonec bez obvinění propuštěn. Přesto byl v roce 1950 degradován na vojína a rok poté vystěhován z Prahy. V roce 1991 byl rehabilitován.

Podrobněji kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 262.

Generál intendantní služby JUDr. Viktor Spěváček (24. 11. 1888 – 4. 7. 1941)

Generál Spěváček se po okupaci zapojil do odboje v rámci Obrany národa, kde měl na starosti převoz peněz pro podporu vdov a sirotek po zatčených a popravených. Později byl sám zatčen a popraven.

Rajmund Půda (18. 8. 1912 – 17. 3. 2002)

Díky svým vynikajícím pilotním schopnostem byl vybrán do československého družstva, s nímž se zúčastnil IV. ročníku mezinárodního leteckého mítinku v Curychu. Této soutěže se zúčastnil i František Peřina (8. 4. 1911 – 6. 5. 2006), budoucí hvězda bitvy o Francii (11 jistých sestřelů a dva pravděpodobné). Nedlouho poté se četař Půda zúčastnil i druhé národní soutěže v letecké akrobacii, v níž získal druhé místo za vítězným rotmistrem Josefem Hubáčkem, jeho pozdějším kolegou u 310. perutě.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

V roce 1938 odešel do civilu a 25. září téhož roku získal místo pilota u Československých leteckých aerolinií. Čtyři dny nato byla podepsána hanebná mnichovská dohoda. Po okupaci se připojil k rodícímu se zahraničnímu odboji. V bitvě o Francii sestřelil tři nepřátelské letouny, v bitvě o Británii další dva, čímž se stal leteckým esem. Po Únoru vstoupil 1. října 1948 opět do řad RAF, kde sloužil až do 30. října 1954. Po listopadu 1989 byl povýšen do hodnosti plukovníka a jedenáct let poté do hodnosti generálmajora v záloze. Generál Půda je pohřben na československém vojenském hřbitově v Brookwoodu, kde leží po boku svých kamarádů.

Podrobněji RAJLICH, Jiří: *Esa na obloze. Nejúspěšnější českoslovenští stíhači ve 2. světové válce*. Naše vojsko, Praha 1995, s. 146–150. Na následujících webových stránkách jsou zachyceny generálovy osudy: BOHATA, Jiří: *Zapomenutý krajan*, <http://www.cesbrod.cz/cbz-7-8-2007-zapomenuty-krajan/category/ceskobrodsky-zpravodaj/group/kultura-ve-mesta> (citováno k 24. 1. 2011).

Škpt. letectva Josef Duda (9. 8. 1905 – 7. 12. 1977)

Přes svůj poměrně vysoký věk létal operačně jak v bitvě o Francii, tak v bitvě o Británii. Ve Francii dosáhl ve spolupráci sestřelení jednoho německého letounu jistě a jednoho pravděpodobně. Operační činnost ukončil 17. listopadu 1940 jako velitel letky A 312. perutě. Poté prošel mnoha vysokými funkcemi. Mimo jiné působil na Inspektorátu československého letectva v Londýně, velel Československé náhradní a výcvikové jednotce v St. Athanu, stal se velitelem stíhacího letectva vzdušné obrany Velké Británie v Bentley Priory ve Stanmore u Londýna, styčným důstojníkem u Velitelství stíhacího letectva (Fighter Command). Na konci války měl britskou hodnost plukovníka, československá byla o stupeň nižší. Po válce se stal velitelem Vojenského leteckého učiliště v Prostějově. Počínaje 1. srpnem 1945 byl povýšen do hodnosti plukovníka. V lednu 1947 byl britským panovníkem Jiřím VI. povýšen do rytířského stavu. Plukovník Duda stál před udělením generálské hodnosti a počítalo se s ním v lepším případě jako s budoucím velitelem letectva po gen. Vicherkovi, v horším jako s leteckým atašé v Paříži. Záhy po únoru 1948 však byl vyhozen z letectva a rok poté degradován do hodnosti vojína-úderníka. Odešel v naprostém zapomnění. Dne 7. prosince 1977 byl nalezen mrtev ve svém prostějovském pokojíku, kde ležel déle než týden, aniž to kdokoliv z jeho okolí tušil. V roce 1990 by in memoriam povýšen do hodnosti generálmajora letectva.

Podrobněji DUDA, Zbyněk Miloš: *Velitel stíhacího letectva*. Naše vojsko, Praha 1994. Na následujících webových stránkách jsou stručně zachyceny jeho důležité životní kroky: ADAM, Tomáš: *Zahraniční letec Josef Duda*, <http://www.fronta.cz/dotaz/zaharanicni-letec-josef-duda> (citováno k 24. 1. 2011) a ŠAFARÍK, Jan Josef: *Josef Duda*, <http://aces.safarikovi.org/biography/cz/cz/duda.html> (citováno k 24. 1. 2011).

Plukovník Bruno Sklenovský (17. 10. 1893 – ? 1957)

Po okupaci se stal členem štábu Ústředního vedení Obrany národa, konkrétně působil jako přednosta jeho zásobovacího oddělení. Poté, co mu bylo Gestapo na stopě, odešel 30. prosince 1939 ilegálně do zahraničí, kde používal krycí jméno „Stanislav Bosý“. Ve Francii se stal velitelem dělostřelectva 1. československé divize. Po evakuaci

Ladislav Kudrna

do Británie zastával důležitou funkci náčelníka štábu MNO v Londýně. V roce 1943 byl povýšen do hodnosti brigádního generála. Po válce dosáhl hodnosti divizního generála a v roce 1946 se stal velitelem III. sboru v Plzni, ale již 1. ledna 1948 byl přeložen do výslužby. Z obav před nastupujícím totalitním režimem 21. března téhož roku podruhé emigroval do zahraničí. V ČSR byl mezitím degradován na vojína. V exilu se jeho stopa ztrácí. Podle některých svědectví se usadil v Torontu, kde ve druhé polovině roku 1957 zemřel. Po listopadu 1989 byl rehabilitován a byla mu navracena hodnost divizního generála.

Brigádní generál Bedřich Neumann (3. 4. 1891 – 16. 7. 1964)

V létě roku 1920 se z ruských legií vrátil do vlasti v hodnosti majora. Třináct let poté dosáhl hodnosti brigádního generála. Za branné pohotovosti státu na podzim 1938 byl jmenován velitelem Hraniční oblasti 31. Záhy po okupaci se zapojil do rozsáhlé odbojové činnosti v rámci Obrany národa, kde působil jako zástupce jejího velitele. Po velkém zatýkání v jejích řadách na podzim roku 1939 přešel do ilegality a rozhodl se odejít do emigrace, čímž si zachránil život. Hranice překročil 16. ledna 1940. Ve Francii začal používat krycí jméno „Bohuš Miroslav“. V Paříži se stal náčelníkem štábu Československé vojenské správy a posléze velitelem 1. československé divize. Na britské půdě působil až do ledna 1943 jako velitel 1. československé smíšené brigády. Byla to velmi zodpovědná a svým způsobem nevďěčná práce, jelikož pozemní jednotka se záhy po vylodění ocitla v hluboké krizi. Trvalo poměrně dlouho, než se uvnitř brigády podařilo zkonsolidovat poměry tak, aby se jednalo o bojeschopnou jednotku. Poté působil jako náčelník Štábu pro vybudování československé branné moci v Londýně a v roce 1944 byl jmenován náčelníkem štábu Hlavního velitelství československé branné moci. Na státní svátek 28. října téhož roku byl povýšen do hodnosti divizního generála. Již 17. dubna 1945 nově ustanovená vláda v Košicích předložila Benešovi návrh, aby byli svých funkcí zproštěni generálové Ingr, Moravec a Neumann. Po zdráhání prezident Beneš tento návrh schválil. Generál Neumann se však, na rozdíl od některých svých spolubojovníků z Anglie, mohl zařadit do poválečné armády. Nakonec se 1. března 1946 stal úsporným komisařem MNO. Záhy po Únoru byl odstaven ze své funkce a již v létě roku 1948 podruhé emigroval. Dva roky poté byl degradován na vojína a zbaven všech vyznamenání. Usadil se v Londýně, kde si pronajal malý penzion. Zároveň úzce spolupracoval se zpravodajskou skupinou „Measure“ (CIO – Czechoslovak Intelligence Organization) plk. gšt. Karla Jindřicha Procházky. Jeho penzion sloužil jako středisko, odkud byli připravováni před nasazením do akce. Zemřel náhle 16. července 1964. Po listopadu 1989 mu byla vrácena hodnost divizního generála.

Podrobněji kwolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 206–207.

Divizní generál Rudolf Viest (24. 9. 1890 – ? 1945)

V rozmezí let 1937–1938 působil jako velitel VI. sboru v Košicích. V kritickém roce 1938 byl povýšen do hodnosti divizního generála. Vznik Slovenské republiky, na rozdíl od většiny Slováků, neuvítal, ale podepsal se s dalšími slovenskými osobnostmi

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

kulturního, politického i vojenského života proti jeho vytvoření. Při utváření slovenské armády se stal jejím generálním inspektorem. V srpnu 1939 se nevrátil z Budapešti, kam byl vyslán jako člen slovensko-maďarské delimitační komise. V polovině září téhož roku dorazil do Francie, kde se stal členem Československého národního výboru v Paříži. V lednu 1940 byl ustanoven velitelem 1. československé divize ve Francii. Na půdě Velké Británie byl jmenován státním tajemníkem československé exilové vlády. Od 12. října 1940 byl členem Státní rady a již 27. října téhož roku byl ustanoven státním ministrem. Počínaje 8. květnem 1942 se stal zástupcem ministra národní obrany. Krátce předtím, 28. března, byl na Slovensku zbaven občanství a odsouzen v nepřítomnosti k trestu smrti provazem. Od 22. srpna 1944 se jako člen londýnské exilové vlády zúčastnil jednání v Moskvě, kde ho zastihla zpráva o Slovenském národním povstání. Následně byl prezidentem Benešem 19. září 1944 jmenován velitelem 1. československé armády na Slovensku. Na povstalecké území však dorazil až v noci z 6. na 10. října 1944. Necelý měsíc nato (3. listopadu) byl společně s gen. Jánem Golianem (26. 1. 1906 – ? 1945) zajat německými jednotkami. Oba muži byli převezeni do Berlína a odtud zřejmě do koncentračního tábora Flossenbürg. Jejich smrt v roce 1945 není doposud objasněna. Rudolf Viest byl in memoriam povýšen do hodnosti armádního generála.

Podrobněji kolektiv autorů: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 317–318.

Div. gen. Bohumil Boček (4. 11. 1894 – 16. 10. 1952)

Podobně jako generál Vicherek pocházel z chudé dělnické rodiny. Jako legionářský kapitán se vrátil 13. ledna 1920 do nově vzniklého Československa. V ruských legiích se seznámil s Ludvíkem Svobodou a Karlem Klapálkem, s nimiž navázal celoživotní přátelství. Po okupaci se zapojil v hodnosti plukovníka do odbojové činnosti v rámci Obrany národa. Především s plk. Jaroslavem Vedralem a plk. Čenkem Kudláčkem pomáhal letcům při odchodu do zahraničí a vyvíjel další podzemní činnost. Začal však být sledován Gestapem, a proto 22. února 1940 odešel do exilu. Ve Francii se v červnu 1940 zúčastnil ústupových bojů na hroučící se frontě. Poslední lodí se evakuoval do Velké Británie. Zde od 24. července 1940 do 15. dubna 1944 zastával post přednosty I. odboru MNO v Londýně. Aby zabránil perzekuci své rodiny v Protektorátu, začal používat krycí jméno „Chodský“. Stejně jako v mnoha jiných případech se to však nepodařilo. Jeho manželka Zdeňka se aktivně účastnila domácího odboje a v době heydrichiády byla zatčena a se svými rodiči převezena do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde byli 24. října 1942 popraveni, tedy ve stejný den jako Vicherkova žena. V srpnu 1944 (již jako brigádní generál) byl společně s brig. gen. Klapálkem a brig. gen. Vedralem odeslán do Sovětského svazu k 1. československému armádnímu sboru. Stalo se tak na jeho vlastní žádost pro jeho kritický vztah k Ingroví a k poměrům na londýnském MNO. Po příjezdu do SSSR se stal zástupcem 1. brigády, jíž velel gen. Svoboda. Po Svobodově odchodu do čela sboru a smrti jejího nového velitele, gen. Vedrala, stanul v jejím čele. S touto jednotkou se zúčastnil krvavé dukelské operace. Před koncem roku 1944, 28. prosince, se stal zástupcem velitele 1. československého armádního sboru. V rozmezí 8. března až 6. dubna 1945 jej

Ladislav Kudrna

vedl při osvobozovacích bojích, jelikož gen. Svoboda v té době pobýval na jednáních v Moskvě. Na návrh Vojenské rady při předsednictvu vlády byl gen. Boček jmenován 15. dubna 1945 prezidentem Benešem náčelníkem hlavního štábu československé branné moci. K 1. červnu 1945 byl povýšen do hodnosti divizního generála a 24. května 1946 se stal armádním generálem. Patřil k nejbližším spolupracovníkům ministra národní obrany gen. Svobody. Jako člen Nejvyšší rady obrany státu, Armádního poradního sboru a Vojenské rady při předsednictvu vlády se podílel na tzv. očistě armády od „nespolehlivých živelů“. Boček se podruhé oženil 1. prosince 1945 s JUDr. Annou Hamalovou. Zatímco druhé manželství zůstalo bezdětné, z prvního se 8. října 1927 narodil syn Zdeněk (za války byl po dosažení 15 let internován), který se názorově rozešel se svým otcem. Na velvyslanectví Spojených států a Velké Británie předával otcovy kopie tajných dokumentů, jež našel doma. V prosinci 1948 byl za tyto činy odsouzen Státním soudem k trestu smrti, později na doživotí. Generál Boček byl po zatčení svého syna sledován 5. oddělením HŠ a k 31. červenci 1948 byl prezidentem Gottwaldem odvolán z funkce náčelníka hlavního štábu. Pro své mimořádné válečné zásluhy nebyl stíhán, nadále však byl monitorován. K 1. říjnu 1948 byl ustanoven velitelem Vojenského výzkumného ústavu – VVÚ, který však byl již 1. března 1949 zrušen. K 1. lednu 1950 byl přeložen do trvalé výslužby jako 75% invalida. Přestěhoval se k rodičům své ženy do Dubicka. Přestože nevyvíjel žádnou trestnou činnost, byl 28. února 1951 zatčen a 23. července 1952 odsouzen Státním soudem na doživotí, k pokutě 100 000 Kčs, propadnutí celého jmění a ke ztrátě čestných práv občanských na dobu 10 let. Již 16. října 1952 zemřel ve Valdicích. V roce 1991 byl plně rehabilitován.

Podrobněji ROKOSKÝ, Jaroslav: Případ Zdeněk Boček a spol. Studenti práv Univerzity Karlovy proti totalitě. In: *Paměť a dějiny*, 2009, č. 3, s. 108–123.

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Jan Vicherek s ženou Aloisií, rodiče. Zdroj: Archiv města Ostravy (AMO)

Rodný dům generála Vicherka v Petřvaldě. Zdroj: AMO

Božena Vicherková. Zdroj: AMO

Plukovník letectva Alois Vicherek, 1933. Zdroj: AMO

Ladislav Kudrna

Brigádní generál Alois Vicherek. Zdroj: Vojenský ústřední archiv (VÚA)

Zleva Alois Vicherek se svým bratrem Josefem, bývalým legionářem z Ruska. Trenčianské Teplice 1935. Zdroj: AMO

Alois Vicherek se svojí ženou Boženou u letounu Avia BH-11 po vytvoření pěti národních leteckých rekordů, 13. srpen. 1925. U takové slávy nemohli pochopitelně chybět zástupci firmy Avia a žurnalisté. Zdroj: AMO

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Generál Vicherek se svými nejbližšími. Zleva stojící: sestra Anna, bratr Josef, sestra Žofie se svým manželem Vítězslavem Vicherkem, dcera Jana, bratr Dominik. Sedící zleva: matka Aloisie Vicherková, gen. Alois Vicherek a dcera Boženka. Zdroj: AMO

Dcery generála Vicherka, zleva Jana, narozená 7. 8. 1937, a Božena, narozená 23. 3. 1940. Zdroj: AMO

Ladislav Kudrna

Proslov div. gen. Vicherka v rodném Petřvaldě při zborovských oslavách, 25. 5. 1947. Zdroj: AMO

Vzácný snímek. První zleva zástupce velitele sovětského vojenského letectva gen. Jakov Vladimirovič Smuškevič na letišti v Pardubicích 24. (?) září 1938. Třetí zleva gen. Alois Vicherek. Smuškevič se stal později velitelem sovětského letectva. Na Stalinův příkaz byl v říjnu 1941 zastřelen v bohem zapomenuté vesničce u Kujbyševa. Zdroj: archiv autora

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vichereka...

Ve dnech 15. až 22. července 1936 pobývala v Praze delegace sovětských letců v čele s gen. Jakovem Ivanovičem Alksnisem. Delegace přiletěla do Prahy se čtyřmotorovým bombardovacím letounem TB-3 (ANT-6), budícím svými rozměry zaslouženou pozornost. Na snímku rozloučení s delegací na kbelském letišti. První zleva sovětský vojenský atašé gen. Surik, čtvrtý zleva plk. Vicherek. Generál Alksnis vytvořil v průběhu 30. let sovětské strategické letectvo. V kritickém roce 1938 bylo největší na světě. Alksnis samotný se stal obětí stalinských čistek. Dne 23. listopadu 1937 byl zatčen a 28. července 1938 popraven. Zdroj: archiv autora

Tupolev TB-3 (civilní označení ANT-6) v obležení německých vojáků, léto 1941. Zdroj: NA

Ladislav Kudrna

Divizní generál Alois Vicherek v rodném Petřvaldě, květen 1947. Zdroj: AMO

Sborový generál Alois Vicherek. Zdroj: VÚA

Armádní generál Ludvík Svoboda. Zdroj: Národní archiv (NA).

Armádní generál Rudolf Viest. Zdroj: VÚA

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Divizní generál Karel Janoušek jako inspektor československého letectva ve Velké Británii. Zdroj: VÚA

Divizní generál Josef Hanuš. Zdroj: VÚA

Divizní generál Bedřich Homola. Zdroj: VÚA

Divizní generál Vojtěch Boris Luža. Zdroj: VÚA

Ladislav Kudrna

Druhá žena generála Vicherka Marie Vicherková se synem Aloisem (5. 2. 1949), listopad 1950. Zdroj: AMO

Divizní generál Sergěj Ingr. Zdroj: Archiv Národního muzea (ANM)

František Moravec na civilním fotu. Zdroj: AMO

Generál Janoušek s Hanou Benešovou. Zdroj: ANM

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Generál Janoušek v čele defilé letců z Anglie, 21. srpen 1945 Praha. Zdroj: VÚA

Generál Karel Janoušek s letci ze Západu na Staroměstském náměstí, 21. srpen 1945. Zdroj: VÚA

Ladislav Kudrna

Zleva: generál Janoušek, generál Viest, prezident Beneš a generál Ingr. Zdroj: VÚA

Zleva: mjr. let. František Ryppl a pplk. let. Alois Kubita z Inspektorátu v rozhovoru s plk. gšt. Františkem Moravcem, přednostou 2. odboru (zpravodajského) MNO. Zdroj: VÚA

Zpráva divizního generála Ing. Aloise Vicherka...

Desátník Petr Uruba, svědek návštěvy sovětské mise v září 1938 na pardubickém letišti. Zdroj: archiv autora

Seržant Otto Hanzlíček jako příslušník RAF. Hanzlíček byl ve svém deníku značně kritický k osobě gen. Vicherka. Zahynul 10. října 1940 jako příslušník 312. československé stíhací perutě. Zdroj: VÚA